

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ROMA DÜNYASINDA KADIN MANASTIRLARININ
ORTAYA ÇIKIŞI

Yüksek Lisans Tezi

SİNEM AYABAK

KASIM 2018

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ROMA DÜNYASINDA KADIN MANASTIRLARININ
ORTAYA ÇIKIŞI

Yüksek Lisans Tezi

SİNEM AYABAK

DANIŞMAN
PROF. DR. TURHAN KAÇAR

KASIM 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Sinem AYABAK

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR

İMZA SAYFASI

Sinem AYABAK tarafından hazırlanan "Roma Dünyasında Kadın Manastırlarının Ortaya Çıkışı" başlıklı bu yüksek lisans tezi Tarih Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı:

[Prof. Dr. Turhan KAÇAR]

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İMZA

Üyeler:

[Dr. Öğr. Üyesi Fatih DURGUN]

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

[Doç.Dr. Ferit BAZ]

Kurumu: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

[]

Kurumu:

.....

[]

Kurumu:

.....

Tez Savunma Tarihi: : 16/ ...11.../ 2018

ÖNSÖZ

Manastır yaşamı Hristiyanlık için önemli bir nitelik oluşturur ve Hristiyanlığın en eski kurumlarından biri olarak kabul edilmektedir. Erken Hristiyanlık döneminde keşiş ve rahibelerin münzevi bir yaşam sürmek adına başlattıkları bu hareket, zaman içerisinde katılımcılarıyla beraber çoğalmış ve manastır dediğimiz kurum ortaya çıkmaya başlamıştır. Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında ortaya çıkan manastır hayatı günümüze kadar varlığını sürdürmüş, Hristiyanlık için önemli bir basamak olarak kabul edilen bu hayat tarzı, yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda şekillenmiştir. Belirli kurallar çerçevesinde yaşayan keşiş ve rahibelerin çileci yaşamlarına dayanan bu manastır hayat tarzı, Hristiyan dünyası için merak edilen bir yaşam tarzı olmuştur. Bu yaşam tarzına katılabilmek için dünyevi zevklerden, mal ve mülkten vazgeçmek gerekmektedir. Tıpkı Havariler gibi, her şeyi geride bırakıp kendilerini tamamen Tanrıya adayan, Tanrı'ya kavuşma arzusu taşıyan rahibelerin ve keşişlerin mükâfatı da manastır yaşamı aracılığıyla Tanrı ile manevî birleşme yaşamaktır.

Bu tezde Hristiyan manastırcılığının başladığı dönemler olan 3. yüzyıl sonu ve 4. yüzyıl başı içerisindeki kuruluş aşamaları ele alınmış, çalışmada, Hristiyan manastırcılığı ile ilgili terminolojiden, Hristiyan manastırcılığının ortaya çıkışı ve ilk yüzyıllar içerisinde bu kurumun kimler tarafından geliştirildiği incelenmiştir. Manastır kurumunun incelenmesi Hristiyanlık alemini yüzyıllar boyunca etkilemiş olan bu kurumun nasıl ortaya çıktığını ve kimler tarafından geliştirildiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Tez hazırlanırken ulaşılabilen, konuyla ilgili önemli kaynaklardan yararlanılmış, tezde Hristiyan manastırcılığının kuruluş ve gelişim aşamaları kronolojik olarak verilmiştir. Son olarak günümüze kadar gelen bu kurumun temel nitelikleri ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmamızın başından sonuna kadar her konuda yardımlarını hiç esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Turhan KAÇAR'a ve araştırmalarımız esnasında değerli tavsiyeleriyle yol gösteren Prof. Stephen MITCHELL'a ve tezimle ilgili kaynaklara

ulaşmama yardımcı olan İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ne ve bu süreçte yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul-2018

Sinem AYABAK

ÖZET

ROMA DÜNYASINDA KADIN MANASTIRLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Manastır hayatı, Hristiyanlık için ayrı bir önem taşır. Bu dönemde keşiş ve rahibeler tarafından başlatılan bu harekette münzevi bir yaşam amaçlanmıştır. Taraftarları uzun zaman içerisinde çoğaldığı için manastır yaşamı da gelişmiştir.

Hristiyan manastır sistemi 4.yüzyıl başlarında Mısır'da ortaya çıkan manastır yaşamına dayanmaktadır. Bu manastır yaşamını başlatanlar ibadetlerini rahatsız edilmeden yapabilmek için toplumdaki uzaklaşarak çölde inzivaya çekilen münzeviler olarak bilinir. Yazılı kaynaklara göre, Mısır çöllerinde uzun bir münzevi yaşamı süren Antonios'un etrafında onun deneyimlerinden yararlanmak için toplanan münzeviler, ilk bilinen Hristiyan topluluğunu oluşturur. Antonios da Hristiyan manastırcılığının kurucusu olarak kabul edilir. Hristiyan manastırcılığına yeni bir yön veren bir diğer münzevi ise Yukarı Mısır'da ortaya çıkan Pakhomios'tur. Üyelerini kapalı duvarlar arkasında ortak bir yaşama biçimine sokarak, manastırcılığı bugünkü biçimine yakın hale getirmiştir.

Manastırlarda yaşayan keşiş ve rahibeler hem ruhani, hem sosyal, hem de kültürel alanda faaliyet göstermiştir. Bu çalışmadaki amaç; manastırcılığın tarihsel gelişiminden ve Hristiyanlıkta manastır yaşamının başlangıcından bahsetmek, manastır hayatının nedenlerini ortaya koymak ve kadınlar için manastır yaşamının önemini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Manastır, Antonios, Pakhomios, Erken Hristiyanlık, rahibe, keşiş.

ABSTRACT

THE RISE OF WOMEN MONASTERIES IN ROMAN WORLD

Abstract: Monastery life is particularly important for Christianity. This movement initiated by monks and nuns intended to pursue ascetic life. This movement was improved because the followers increased in a long time.

Christian monasticism dates back to the beginning of the fourth century with its foundations being in Egypt. The ones who started this movement were the ascetics who wanted to fulfill their religious duties undistracted by worldly affairs. According to the written documents, the hermits came together around Antony who led a long reclusive life in the deserts of Egypt. This group of hermits turned out to be the first monastic community and Antony was regarded as the founder of the monasticism.

Another hermit from Upper Egypt was Pachomius who gave a new direction to the Christian monasticism. He gathered a community of his disciples living together behind the walls of a monastery.

Monks and nuns living in monasteries shown activities in social, cultural and spiritual areas. The beginning of monastic life in Christianity, the historical development of the monastic life and the importance of monastic life for women will be focused in this study.

Keywords: Monastery, Antonios, Pachomios, Early Christianity Period, nun, monk.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER TABLOSU	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
MANASTIR VE MANASTIRLARDAN ÖNCE ÇİLECI YAŞAM AKIMLARI.....	3
1.1. MÜNZEVİ KARAKTERLİ YAHUDİ TOPLULUKLARI.....	4
1.2. YUNAN ÇİLECİLİĞİ	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
MANASTIR YAŞAMININ BAŞLANGICI.....	9
2.1. ERKEN HRİSTİYANLIK DÖNEMİNDE MÜNZEVİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI	10
2.2. MANASTIRCILIĞIN ÇÖLDE ORTAYA ÇIKIŞI.....	12
2.3. HRİSTİYAN MANASTIRCILIĞININ BAŞLANGICI	13
2.3.1. Aziz Antonios (M.S. 251-356).....	15
2.3.2. Pakhomius (M.S. 292-348)	18
2.4. ANADOLU'DA HRİSTİYAN MANASTIRCILIĞININ GELİŞMESİ.....	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
YUNAN VE ROMA DÖNEMİNDE KADIN	25
3.1. HRİSTİYANLIKTA KADIN	37
3.1.1. Kadın Manastırlarında Yaşam	52
3.1.2. Makrina'nın Yaşamı (M.S.330-379).....	56
SONUÇ	62
KAYNAKLAR	65
EKLER	70
ÖZGEÇMİŞ	82

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Aziz Paulus	71
Şekil 2: Aziz Antonios	72
Şekil 3: Aziz Pakhomius	73
Şekil 4: Pakhomian Manastır Sistemi	74
Şekil 5: Aziz Basileios	75
Şekil 6: Azize Thekla	76
Şekil 7: Hacı Egeria.....	77
Şekil 8: Hacı Egeria.....	77
Şekil 9: Azize Pelagia.....	78
Şekil 10: Mısırlı Meryem ile Keşiş Zosimas.....	79
Şekil 11: Mısırlı Meryem	80
Şekil 12: Azize Makrina.....	81

GİRİŞ

Kendilerini dine adanmış münzevilerin dünya ile iletişimlerini keserek yaşadıkları yapılar olarak adlandırılan manastırlar, Eskiçağ Hristiyanlığı için son derece önemliydi. Kimi zaman kiliseyle, kimi zaman imparatorluk yönetimiyle, kimi zaman da toplum ile ters düşen bu kurum, aslında bunlardan birinin desteğiyle bile hızlı bir şekilde güç kazanmaktaydı. Hristiyan manastırcılığı, toplumsal ve siyasal şartlarının yanı sıra dini metinleri de referans alarak ortaya çıkmış olan bir kurumdu. İlk yüzyıllardan itibaren tüm Hristiyanlık âlemine yayılmış olan ve Hristiyanlar arasında dindarlığın göstergesi olarak kabul edilmiş olan manastırcılık, toplumsal şartlara bağlı olarak değişik şekillerde yorumlanmıştır. Fakat Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında kabul edilen kurallarını her dönemde sürdürmeye çalışmıştır.

Hristiyanlıkta manastır yaşamı, Erken Hristiyanlık Döneminden başlayıp günümüze kadar gelen uzun ve detaylı bir tarihi süreçten geçmektedir. Bu sebepten dolayı çalışmamda kronolojik bir yöntem kullandım. “Roma Dünyasında Kadın Manastırlarının Ortaya Çıkışı” adlı çalışmamız giriş ve izleyen üç bölümden oluşmaktadır. I. bölümde; Manastır nedir? Manastır kurumunun içerisinde neler yapılmaktadır? vb. sorular yanıtlanarak, genel olarak bir manastır tasviri yapılmıştır. Ardından, Musevilik dini içerisinde ortaya çıkan “Esseniler ve Therapeutae” gibi topluluklar ve Asketizm, Neoplatonizm gibi çilecilik ve felsefi akımlar Hristiyan manastır geleneğini hangi ölçüde etkilemiştir? Bu akımlar ile Hristiyan manastır geleneği arasında herhangi bir benzerlik ya da farklılık var mıdır? sorusunun bağlamında II. Bölüme geçilmiştir.

II. bölümde, İlk münzeviler hangi şartlar altında ortaya çıkmıştı ve münzevilerin manastır yaşamı için seçtiği yerler neresi olurdu? soruları bağlamında Hristiyan manastırcılığı nasıl ve nerede başladı? Manastır geleneğinde iki farklı gelenek olan Antonios ve Pakhomios gelenekleri nasıl oluştu? Manastırları besleyen toplumsal dinamikler manastır kurumuna nasıl katkıda bulunmuştu? gibi sorular tartışılmış, bu bağlamda kiliselerin dünyevi iktidar alanına dönüşmesi ve kilise ile manastır kurumunun karşılaştırması yapılmış, ardından III. Bölüme geçilmiştir.

III. Bölüm, Eskiçağ toplumunda Yunan ve Roma Döneminde kadının durumu ile Hristiyanlık döneminde kadının durumundan bahsedilmiş, bu dönemler arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur. Bunun ardından, Hristiyanlık'ta manastır yaşamında ön plana çıkan ve Hristiyanlık toplumunda derin bir iz bırakan Makrina, Thekla, Egeria, Pelagia, Mısırlı Meryem gibi kadın figürleri ele alınmış, bu kadınların yaşam öyküleri de incelenmiştir.

Manastır geleneği geçmişten günümüze kadar Hristiyanlığı etkileyen bir kurum olmuştur. Ortaya çıktığı 1. yüzyıl ve yayılmaya başladığı 2 ve 3. yüzyıllar içerisinde gittikçe kurumsallaşmaya başlayan ve Hristiyanlık âleminin tamamına yayılan manastır kurumunun incelenmesi son derece kapsamlı olduğundan dolayı, konuyla ilgili detaylı bir çalışma yapılamamıştır. Ülkemizde bu çalışmanın yapılamamasının nedenleri arasında yabancı dil yetersizliği ve antik kaynaklar ışığında Hristiyan manastır sisteminin doğru ve etkili bir biçimde ele alınamaması da bulunmaktadır. Bu çalışmayı yapabilmek için öncelikle antik yazarlar tarafından kaleme alınan ve günümüzde birçoğunun İngilizceye çevrildiği aziz ve azizelerin yaşam öykülerinin yani hagiografilerinin etkin bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Hristiyanlık dünyasında manastır kavramı dünya çapındaki tarihçi ve akademisyenlerin ilgisini çeken ve çalışılan bir konu olmuş fakat yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü ülkemizde konu ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı son derece yetersiz kalmıştır.

Manastır geleneğine yön veren, manastır sistemin kurumsallaşmasını sağlayan şahısları ve onların oluşturduğu sistemleri/kuralları tanımak, manastır sistemini genel bir ifadeyle anlamamıza yardımcı olacaktır. Manastır kurumunun ilk yüzyıllardaki gelişimini esas alan bu tez, manastır geleneğinin temel amacının anlaşılması dolayısıyla da Hristiyan manastırcılığının anlaşılmasına hususunda bizlere yardımcı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MANASTIR VE MANASTIRLARDAN ÖNCE ÇİLECI YAŞAM AKIMLARI

Manastır, “belli bir topluluğa mensup fertlerin çalışma, eğitim ve ibadetlerini tamamen Tanrı’ya has kılmak üzere, toplumdan ayrı bir şekilde, topluluk halinde yaşayabilmelerini temin amacıyla düzenlenmiş olan yapı, ya da yapılar topluluğu” olarak tanımlanmaktadır (Kingsley, 1987/2013: 350).

Manastır kavramı, etimolojik olarak “yalnız yaşama ve kendini toplumdan uzaklaştırma” anlamına gelen Grekçe *μονάζω* kelimesinden türetilmiş bir isimdir (*μοναστήριον*) (Baş, 2011:183). Batı dillerinde ise, *monastery* (İng.), *monastere* (Fr.) şeklinde olup, İngilizce’de *monk*, çölde yaşayanlar için *hermit*, kadın münzeviler için *nun* kelimesi kullanılmaktadır (Tural, 2011: 14).

Grekçe *μοναχός / μόνος* “yalnız yaşayan kimse” anlamına gelmektedir. Bu kelimeden türeyen manastır ise aslında “yalnız yaşayan kişilerin bir topluluk içerisinde beraber yaşamaları” olarak tanımlanmaktadır. Doğup büyüdüğü yerleri ve ailelerini geride bırakıp böyle bir topluluğa üye olmalarını göz önünde bulundurduğumuz zaman keşişleri *μοναχός* olarak adlandırmak pek de karmaşık değildir.

Keşişlerin hayatını sürdürdüğü manastırların asıl görevi ibadet için bedenleri kontrol altına almak ve disipline etmek isteyen keşişlerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Nitekim manastırlar keşişlerin yeme, içme, barınma ve güvenlik gibi maddi ihtiyaçlarını da karşılamıştır.

Keşişler manastırlarda gündelik yaşamlarını manastırların kuruluş yönetmeliklerine uygun olarak düzenlenen programa göre geçirmekteydiler. Bu arada manastırın baş keşişi ve kıdemli keşişler onlara manevi rehberlik hizmeti sunmaktaydı (Baş, 2011: 184).

Keşişlerin manastırdaki yaşamlarının yanı sıra, bu manastırların mimarisine baktığımız zaman bu yapıların bir veya birkaç binadan oluşmuş yapılar olduğunu

görürüz. Bu binalar dünyadan el etek çekerek, toplu halde yaşamayı isteyen kişiler için düzenlenmiştir. Bahsedilen manastırlarda yaşayan keşişler kendilerini Tanrı için çalışma, dua, okuma ve araştırmaya adanmışlardır (Polat, 2004: 75).

Bu yaşam tarzı, 3. yüzyılın sonlarında insanların, yalnızlık içinde oruç tutmak ve Tanrı ile baş başa kalmak amacıyla çöllere ve dağlara gitmeleri biçiminde başlamış; çok geçmeden bu münzeviler küçük ibadet mekânlarına ya da kiliselere bitişik veya onlara çok yakın hücreler inşa etmişlerdi. Burada, her keşiş bir hücre veya odada yalnız başına yaşamakta ancak yemek ve toplu olarak yapılan ibadetlerde diğerleriyle bir araya gelmekteydi. Manastırlar bir duvarla çevrili mimari bir plana dayalı olmayan binalardan meydana geliyordu. Bu manastırların fiziki görünümüleriyle ilgili olarak elimizde detaylı bir bilgi yoktur (Kingsley, 1987/2013: 350).

1.1. MÜNZEVİ KARAKTERLİ YAHUDİ TOPLULUKLARI

Manastır sistemi günümüze kadar önemini korumaya devam eden bir olgu olmuş, tarihçiler ve araştırmacılar, manastırcılığın menşei ve amaç sorununu, manastırcılığın köklerinin ilk Hristiyanlara kadar gittiğini göstermek için çalışmışlardır.

Nitekim *Esseniler* ve *Therapeutae* gibi Musevi mezheplerinin üyeleri çileci yaşamın getirdiği kuralları benimsemişlerdi. Buna göre çileci yaşam biçimi ve manastır sistemi 4. yüzyıldan önce de vardı, fakat 4. yüzyıldaki manastır hareketi zaten var olan çileci yaşamı düzenlemeye ve sistemleştirmeye yönelik bir hareket olarak yaygınlaştı (Baş, 2011: 188). Manastır kurumu Hristiyan kökenli ve Hristiyanlıktan beslenen bir kurum olarak görülse de bu kurumun varlığının Hristiyanlıktan çok daha eskiye gittiği görülmektedir. Musevilik'te “Esseniler” mezhebi ve Mısır'daki “Therapeutae” (şifacılar) mezhepleri Hristiyanlıktan önce manastır hayatı yaşayan topluluklar olarak kabul görmüştür. Ancak keşişlik Hristiyanlık için çok daha önemli bir yere sahip olmuş ve en etkili kurumlarından biri olarak varlığını sürdürmüştür (Polat, 2004: 9).

Bu mezheplerden biri olan Esseniler, M.Ö. 150 yıllarında Kızıldeniz yakınlarında yaşayan bir Yahudi topluluğu olup; Esseni kelimesi “dindar zahitler” anlamına gelen İbranice *İssiyim* kelimesinin karşılığı olarak bilinmektedir.

Essenilerin toplu halde yaşıyan bir gizemli bir topluluk olduğu düşünölmektedir ve bu tarikata girebilmek için de bazı kurallar bulunmaktadır. Bunun için üç yıllık bir adaylık süreci istenmiş, mezhep mensuplarının daima beyaz giyen, bekâr bir hayatı tercih eden ve mal-mülk istemeyen sıkı bir hayat disiplinine sahip kişilerden oluşması istenmişti (Tümer ve Küçük, 2009: 325-326).

Esseni topluluğuna girmek için üyeler ayrıntılı bir yemin ile bu topluluğa kabul edilmişlerdir. Bu yeminin içerdđi özellikler şunlardır:

- Tanrı'ya saygı göstermek
- İnsanlara karşı adaletli davranmak
- İsteyerek veya istemeyerek hiç kimseyi incitmek
- Her zaman için kötülükten nefret etmek ve adaleti desteklemek
- İnancı muhafaza etmek ve otoriteye saygılı olmak
- Tüm gücün Tanrı'ya ait olduğuna inanmak
- Lüksten, özel kıyafetlerden ve şahsi isteklerde ısrardan vazgeçmek
- İyiliği sevmek ve kötülükten nefret etmek
- Eli hırsızlıktan ve ruhu haksız kazançtan uzak tutmak
- Topluluğun sırlarını ifşa etmemek
- Kabul edenlere topluluğun geleneklerini anlatmak
- Eşkıya olmamak
- Kutsal kitapları korumak (Yıldız ve Meçin, 2013: 43).

Esseniler, tıpkı Hristiyanlar gibi vaftiz ayini düzenlemekte, dinsel olayı anmak için gerekli ziyafetler vermekte, evrensel sevginin ortak malcı paylaşımını yaşamakta, içlerindeki fakirleri desteklemekte, kendi içlerinde köle bulundurmamakta, İsrail inancındaki anlamıyla havarilik makamını ve görevini kabul etmekte, günahlardan arınmış üyeleri için evlenmemeyi doğru bulmamakta, lütfun armağanı olarak Tanrı hoşnutluğunu ummaktadır.

Mezhep üyelerinin tamamı el sanatları ve çiftçilikle uğraşmaktaydı. Yiyecek, giyecek ve elbiseler gibi sahip olunan her mal, ortak kullanıma sunuluyordu. Bu yüzden, kendi aralarında ticaret yapmazlardı. Var olan malın tamamına hepsi ortak kabul ediliyordu. Böylece fertler arasındaki aşırı zenginlik ve aşırı fakirlik sebebiyle oluşan mesafeler ortadan kaldırılmış oluyor, kanaatkâr olmaya dikkat ediliyordu. Tevrat'ın hükümlerine bağlılık üyeler için çok önemliydi; onlar kurban kesmez ve et tüketmezlerdi. Özellikle bedenlerinin kuru olmasına ve daima beyaz elbise giymeye dikkat etmişlerdir. Silah imal etmedikleri gibi, savaştan da kaçınmışlardır (Taşpınar, 2006: 3).

Bu topluluk bir günü üç kısma ayırmış, ilk kısımda Tanrı'ya ibadet, ikinci kısımda günlük işler, son kısımda ise dinlenme ve uyku bulunmaktaydı. Bu topluluk gün

doğarken uyanıp, Tanrı'ya şükranlarını sunardı. Yemek için oturulduktan sonra topluluğun ruhani lideri bu öğün için Tanrı'ya şükreder ve ekmekçi bunun ardından herkese payını dağıtır, yemek bitiminde aynı kişi tekrar Tanrı'ya şükranlarını sunardı (Tural, 2011: 32).

Hristiyanlıkta da karşımıza çıkan “sofra” kavramının temellerinin Essenilikte atıldığı, bu topluluğa katılmanın ve aynı anda sofraya oturarak ibadet bilinciyle sofradan yemenin; Tanrı ile bütünleşme, arınma ve iman seviyesinin bir ölçüsü kabul edildiği görülmektedir (Yıldız ve Meçin, 2013: 42).

Esseniler'e benzeyen bir diğer Mısırlı Yahudi münzevi topluluğu da Therapeutae topluluğudur. Bu topluluğun katı bir münzevi hayatı yaşayan Essenilerden daha esnek bir topluluk olduğu göze çarpmaktadır. Bu topluluğun üyeleri sinagog veya toplantı evlerinde her elli günde bir ekmek ve sudan oluşan kutsal yemeklerini yerdi, bu yemek sırasında kutsal yazılar ve ilahiler okunurdu. Et ve şaraptan belirli günlerde kaçınılmışlar; Esseniler gibi hayvan derisinden yapılmış post elbiseleri giymekte tereddüt edip, keten kumaştan elbiseler giymişlerdir (Tural, 2011: 34).

Üyelerden para harcamayacaklarına, yiyecekleri beraber paylaşacaklarına ve bedenleriyle ilgili ihtiyaçları en aza indireceklerine dair yemin etmeleri istenirdi. Çileci yaşama yöneliş şekli yaşamın içinden uzaklaşarak bu dünyayı reddeden veya bedensel ihtiyaçlarını görmezden gelen bir noktaya ulaşıncaya kadar geçirdiği uzun süreç dikkate alındığında; çilekeşliğin amacı haline gelen tüm kötülükleri terk ederek günahlardan arınma çabası, açlık yoluyla nefse hâkim olma azmi, Essenist topluluğu içinde daima rağbet görmüştür (Yıldız ve Meçin, 2013: 50).

1.2. YUNAN ÇİLECİLİĞİ

Hristiyan manastırcılığının kökenine inildiğinde çilecilik ile ilişkili birtakım sistemler bulunmaktadır. Yunan çileciliğinde bedeni ruh için kontrol altına alan, kişinin manevi yönünü güçlendiren, kişinin Tanrı ile iletişim kurmasını sağlayan ve nefsi güçlendiren sisteme *ἄσκησις* adı verilmektedir.

Askesis kavramı Hristiyanlıkta ortaya çıkmamıştır. Kelimenin kökenine bakacak olursak, bu anlayış Antik Yunan kültüründe de bulunmaktadır; “ruhun ve bedenin

bilinçli bir şekilde eğitilmesi” anlamına gelmektedir. Aristokrat sınıfına mensup Yunanlar kendi bedenlerini *gymnasium* denilen spor alanlarında eğitirdi ve bunu bedensel bir *askesis* olarak adlandırdılar.

Onlara göre insan sadece bedenini değil ruhunu da sıkı bir disiplinle eğitebilirdi. Bu adeta bir nefis eğitimiydi. İnsanın bu şekilde bedensel ve ruhani bir programı kendi kendine yapmasına da *idiopragmosine* denilmekteydi. Yunan-Roma kültürüne bakıldığında, insanların böyle bir disiplin programı uygulandığında olağanüstü bir dönüşüm elde edebileceğine inanılıyordu (Baş, 2011: 185).

Yunan döneminde asketik düşünceyi benimseyen bazı filozoflar da bulunurdu. Bunların başında Pythagoras, (M.Ö. 580) düşünceleri çerçevesinde bir topluluk kurmuş ve onun görüşleri Mısır ve Filistin’de oldukça güçlü bir destek bulmuştur. Felsefesini doğu prensipleri (ahlaki kurallar vb.) üzerine kurduğu için asketik olarak kabul görmektedir. Pythagoras ve öğrencileri Hindu keşişleri gibi hayvansal gıdalardan uzak durmuş ve evliliğe karşı gelmemişlerdir. Topluluğa girmek isteyen adaylar beş yıllık bir imtihan sürecine girerler ve toplu olarak münzevi bir yaşam sürerlerdi. Bir diğer isim ise Greklerin erken dönem filozoflarından Orpheus’tur. Mısır’a yaptığı seyahatler ile doğu dinleri ile asketik prensipleri harmanlayıp uyguladığı ifade edilmektedir (Tural, 2011: 37).

Bir diğer sistem olan *Neoplatonizm (Yeni Eflatunculuk)*, M.S. 3. yüzyılda ortaya çıkan, Platon’un görüşleri ile doğunun mistik düşüncesinin harmanlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu noktadaki isim Platon (M.S. 205-270)’dur. Bu sistemde genel amaç nihai ve en yüksek gerçekliğe ilişkin kişisel bir kavrayışa erişmektir. Platon nihai ve en yüksek gerçeklik olan Tanrı ile ilgili bölünemez, değişmez, ezeli-ebedi olduğu, varlığın ötesinde bulunduğu, kendi kendisiyle hep aynı kaldığı, onun için geçmiş ve gelecek olmadığını iddia etmiştir. Platon’a göre var olan şeylerin hepsi Tanrı’dan çıkar ve yayılır, Tanrı var olan her şeyin kaynağıdır, evren ve insan Tanrı’dan gelmiştir ve ona dönmektedir (Cevizci, 2013: 296-297).

Platon, ruhun kurtuluş öğretisinde, insan ruhunun Tanrı ile birleşmeye yükselmesinin güç bir iş olduğunu söyler. Ruh için asıl kurtuluş, beden maddenin kirinden temizlenip saflaşması ve Tanrı ile birleşmesi ile olmaktadır. Kişi önce kendini disipline etmelidir. Yukarıya doğru atılan adımlar en sonunda vecd hali içinde Tanrı

ile birleşmeye gitmektedir. Bu mistik vecd hali doğru düşünme ve doğru davranışın sonucu olan gerçek bir kurtuluş hali olmaktadır (Haçerlioğlu, 2012:1652). Yani, ruhun sadece tefekkür (düşünme) yoluyla dünyevi meselelerden arınıp kurtuluşa ermesi mümkündür.

Manastır sisteminin temelinde “Asketik Yaşam” yatmaktadır. “Asketizm, dini anlamda kendini inkâr; yeryüzünden el etek çekmek; yeme içme ve diğer dünyevi şeylerden uzak durarak dini disiplini sağlama metodu” olarak tanımlanabilir. Asketizmdeki amaç çoğu insanın yaşam biçimiyle uyşamayan farklı bir yaşam şekli oluşturmaktır. Hristiyanlıktan önce de var olan asketizm sistemi, insanın dünya ve içindekilere karşı bir tepkisi ve dünya ile uzlaşmama isteği sonucu ortaya çıkmıştır” (Kızıl, 2010: 36).

“Manastırcılığın mistisizmden de etkilendiği ve ondan yararlandığı söylenmektedir. Hatta manastırcılık “asketizm” ve “mistisizm” terimleriyle özetlenmiş insan ruhunun eğilimleriyle” beslenen bir yaşam biçimi olarak tanımlanmıştır. *Mistisizm* bu dünyada Tanrı ile bir olma arzusunu güçlendirmek için gösterilen bir çaba olarak tarif edilebilirken, asketizm de bu özlemi gidermek için kişinin meşru isteklerinden feragat etmesi olarak tanımlanabilir. Bu iki eğilim de (mistisizm ve asketizm) insanın ruhunda mevcuttur. Her zaman ortaya çıkmasalar da zaman zaman kendilerini dışa vurmaktadırlar (Kızıl, 2010: 38). Bu sistemde münzeviler özellikle; bekârlık, et ve şaraptan uzak durma, perhiz, uykusuz kalma ve itaat etme gibi hususlara özen göstermiş, buna ek olarak vücuduna işkence yoluyla eziyete kadar gitmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

MANASTIR YAŞAMININ BAŞLANGICI

Çoğu yazar manastır yaşamının başlangıcını, orta Mısır'daki doğu çölüne ilk çekilen ve Aziz Athanasius'un yazdığı ünlü biyografiyle namı yayılan Aziz Antonios'e (251-356) bağlar. Manastır sisteminin gelişmesinde Antonios'un rolü büyüktür; fakat çöle toplu olarak kaçışın büyük zulüm döneminde başladığı yaygın görüştür (Atiya, 1968/2005: 77).

“İnzivaya çekilme” düşüncesi her ne kadar Tanrıya olan sevgi ve bağlılığı ifade etse de, bu durum basit bir ifadeyle, Hristiyanlığın ilk yıllarında “çöle gitmek ve orada tek başına yaşamak” anlamına gelmektedir. İlk dönem keşişlerine katılanların pek çoğu aslında dini inançlarının yanı sıra, sisteme karşı bir başkaldırı olarak münzevi yaşamı seçmişti.

Dini inançları uğruna çileci yaşam tarzını seçen münzeviler, İsa'nın çektiklerini anlamak için yoksulluk ve aza kanaat öğretisini uygulamak istemiş, yaşamlarını Hristiyan mistisizmine dayandırmışlardı. Bu algının ortaya çıkması beraberinde bir sorun ortaya çıkarmıştı; manastırcılık hareketi, kilise kurumu için bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Çöle çekilen münzevilerin şöhreti artmaya başladıkça, kilise ve din adamlarının manevi otoriteleri azalmaya başlamıştı. Münzeviler genellikle tek başlarına çile çekmeyi ve nefislerini terbiye etmeyi istemiş, çile çekmek uğruna zorlu şartlara dayanmış, bu sayede kiliseden ve halktan sıyrılarak ünlenmeye başlamıştı.

Manastır kurumunun ortaya çıkması ve gelişmesi, Hristiyanlığı oluşturan en temel yapı taşlarından biri olmuştur. Manastırlar Hristiyanlık dünyasında neden bu kadar önemli hale gelmiştir? Öncelikle, manastır kurumu 16. yüzyıldaki Protestan reformuna kadar Hristiyanlık âleminde evrensel bir kurum olarak varlığını sürdürmüştü, bu bakımdan manastırlarda ön görülen çileci yaşam biçimi, mezheplerin de ötesinde bir yaşam biçimi olarak Hristiyan dünyada bir çığır açmıştır.

İlk Hristiyanlar manastırcılığın ortaya çıkmasından itibaren manevi kurtuluşa giden iki seçenekli bir yol olduğunu düşünmüş ve bu düşünceye göre kendini tamamen Tanrı'nın yoluna adayan keşişlerin yolu "üstün yol" olarak tanımlanmış, buna yapamayan sıradan Hristiyanların ise manevi bakımdan onların altında olduklarını düşünmüşlerdir.

Manastırlar ve manastır içerisinde yaşam süren keşişler, Hristiyanlık dünyasında "en kutsal meslek" ile uğraşan üstün bir konuma getirilmiş, bu sayede keşişler de saygın konumlarının verdiği imkânlar doğrultusunda Hristiyanların bulunduğu her yerde toplum ile yakından ilgilenmeyi başarmıştı. Bu bağlamda, manastırlar tüm Hristiyanlar için manevi bir rehber olmuş, bunun yanı sıra hastalığı veya sıkıntısı olan kimseler de manastırlarda bulunan keşişlere giderek manevi destek ve keşişlerin duasını almışlardır. Manastırcılık geleneği, isteyen herkesin katılabileceği açık bir yaşam seçeneği haline gelmiştir.

2.1. ERKEN HRİSTİYANLIK DÖNEMİNDE MÜNZEVİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Münzeviler neden Erken Hristiyanlık döneminde büyük bir rol oynamışlardır ve kendilerini Hristiyan toplumuna nasıl kabul ettirmişlerdir? Zulüm döneminden sonra, Hristiyan münzeviler, inançlarını vücutlarına işkence çektirerek göstermiş, din şehitlerinin aksine bu kişiler hayatları boyunca hem ilgi çekici, hem takdir gören müritler, hem de mucizevi yönlü kişiler olarak adlandırılmıştı. Mucizevi olarak nitelendirilen kadın ve erkek keşişlerin bu kadar öne çıkmalarının sebebi, sıra dışı bir yaşam biçimine kendilerini bu kadar adanmış olmaları ve diğer Hristiyanlar için Tanrı ile kişiler arasında dua aracılığıyla bağlantı kurmalarından gelmekteydi (Rapp 2007: 551).

Monachoi, yani münzeviler, kendi bedenlerine olağanüstü bir şekilde hükmeden ve kontrol kabiliyeti inanılmaz yüksek olan insanlardı. Hastalıklara ve kötü hava koşullarına karşı oldukça güçlü bir duruş sergilemişlerdi. Peter Brown'un da ifade ettiği gibi (Brown 1971/2017: 112-133) keşişliğin bir protesto ve kaçış hareketi olarak da düşünüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Köylülerin toprak sahipleri yüzünden manastırların güvenli ortamına sığınması, artan vergiler, onları buna iten sebepler olarak nitelendirilebilirdi. Bu insanların keşişlik hareketine sığınması

aslında onların klasik kültürlerine ve paganizme karşı açılan bir savaşı. İlk dönem keşişlerine katılanların birçoğu da aslında dini inançlarından çok imparatorluk yönetimine olan protestolarının bir göstergesi olarak münzevi yaşamı seçmişti. Fakat bunların dışında manastır kurumu her dönem inanan insanlar için bir tür inanç merkezi olmuş, manastırda bulunan keşişler toplum tarafından kilisedeki ya da herhangi bir yerdeki piskoposun daha saygı değer ve kutsal olarak görülmüşlerdi.

Pek çok Hristiyan piskopos bu keşişlerden sonra dünyevi işlerden, toplumdan kopmamak kaydıyla yavaş yavaş el etek çekmişti. Sofu olmanın ilk kuralı uygar dünyayı terk edip dünyadan kopmaydı. Çöl adamları olarak nitelendirilen keşişlerin davranışları ve seçtikleri yerler aslında bizlere bu kopmayı işaret etmekteydi. Hayatlarına yeni bir başlangıç yapan bu keşişlerin oluşturduğu topluluğun, aynı düşünceyi benimseyen kişilerin gruplaşması olarak adlandırabiliriz.

Dünyevi hayatla güçlü bir tezat oluşturan Mısır çöllerinde münzeviler kendilerine bir şehir inşa ettiler. Dünyanın görünmez şeytani güçler tarafından kontrol edildiğine inanılan bu dönemde onlar ünlerini şeytanlara karşı savaş açarak kazandılar. Kötü ruhları uzak tutan ve dualarıyla Tanrı'nın iradesini değiştiren bu din adamları, Geç Antik Çağ toplumuna egemen olmuştu (Brown, 1971/2017: 118-119). Hristiyanlığın giderek yayılması ile birlikte yerel ve imparatorluk yönetimlerine yeni bir yönetim daha eklenmiş ve bu yönetimleri bastırmaya başlamıştı. İmparator Iulianus (M.S.361-363) da Hristiyanların başarısını onların şu özelliklerine bağlamıştı: cömert olmaları, hayır faaliyetleri, cenazelerine gösterdikleri tertip ve düzen, erdemli olmaları (Mitchell, 1994/2016: 391).

4. yüzyılda artık münzeviler şehrin en güçlü kişisi konumuna gelmişti. Kırsal alanda ortaya çıkan bu kişiler, arazi sahipleri, vergi toplayıcıları, memurlar ve köylüler ile iyi ilişkiler kurmaya başlamış, bu durum şehir yöneticilerini zor durumda bırakmıştı. Köylüler artık onların kültür ve değerlerine sahip çıkacak bir destek aramaktaydı. Geç Roma İmparatorluğunda tam da bu noktada bir kriz belirmektedir. Yoksulun ve güçsüzün üzerinde hak iddia eden gösterişli mülkiyetleriyle onları ezmeye çalışan bu "asalet sınıfı" yavaş yavaş çökmek üzereydi (Brown, 1971/2017: 86-87).

Kırsal alanda bir yöneticinin varlığı köylüleri rahatlatıyordu; felaket ve belalardan kurtulmanın yolu onlara göre toplu ayinler ile çözülecek bir olaydı. Davalar, vergi

toplama ile ilgili konularda danışmanlık yapmaları ise münzevilerin önemini bizlere kanıtlar nitelikteydi (Brown, 1971/2017: 90-91).

2.2. MANASTIRCILIĞIN ÇÖLDE ORTAYA ÇIKIŞI

4. yüzyılda Yakınoğu'da bulunan keşişler, hem saygı duyulan hem de rahatsızlık duyulan insanlardı. Hristiyan kilisesinin kentler üzerinde üstlendiği rolü “çölün adamları” yepyeni bir yolla gölgelemeyi başarmıştı. “Yürek saflığı” idealine erişmek için kararlı bir biçimde dünyadan el etek çekmişler ve bunu en görünür şekilde yapmaya çalışmışlardır. Bu münzevi gruplar, Yakınoğu'da bulunan ıssız ve bakir yerleri tercih edip burada yalnızlığın insanları olarak seçtikleri hayatı yaşamışlardır.

Münzevi bir yaşam sürmek için neden çöller keşişlerin merkezi olmuştu? Çöl yerleşiminin giderek artmasının sebebi neydi? Öncelikle, çölün dünyevi yaşam tarzıyla güçlü bir tezat oluşturduğu ve münzevi yaşam için çöllerin keşişler için yaşamaya elverişli olduğu açıktır. Hristiyan manastırcılığının Yakınoğu çöllerinde ortaya çıkmasının sebebi ise münzevilerin ibadetlerini rahatsız edilmeden yapmak istemeleri, bu yüzden de toplumdan kendilerini çöle giderek soyutlamaları şeklinde yorumlanabilir.

Münzevilerin mağaralarda ve Firavunlar zamanından kalma mezarlarda kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, Doğu Çölü'nün onların yaşam tarzları için paha biçilemez bir yer olduğu açıktır. Bununla beraber Nil'den Kızıldeniz'e geçen kervan yolu üzerinde olmalarının da onların yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştırdığı ve ihtiyaç duydukları şeyleri burada kolayca temin edebildikleri için neden bu bölgeleri seçtiklerinin bir cevabı olarak yorumlanabilir (Tiryaki, 2007: 50). Cennette meleksi bir yaşam süren Âdem ve Havva gibi keşişler de aynı şekilde meleksi bir yaşam sürmek istemişlerdi. Bu olay neticesinde cennet yaşamı, ıssız çöllerin uzak bir imgesi olarak adlandırılabilir.

Kent yaşamı, evlilik, yerleşik yaşamın zorunlu fazlalıkları karşısında keşişler bahsedilen meleksi yaşamın bütün bir yaşam boyunca sürmesi için çabalamaktaydılar; bu bağlamda kent ve çöl iki ayrı zıt kutup olarak düşünüldüğünde; kentler genel bir ifadeyle sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hayatın merkezi olarak tanımlanır.

Antik Yunan'da *πόλις* yani kent, insanların sosyalleştiği yer olarak tanımlanırken, çöl; sınırları belli olmayan geniş ve açık bir düzlük olarak tanımlanmaktadır. Şehir, çölün aksine sınırlarla veya duvarlarla çevrili, korunan bir yerdir; bolluğun, çeşitli eğlencelerin, ticaretin, kısacası insanların dikkatini dağıtacak pek çok unsurun bulunduğu kalabalığın olduğu bir alandır; çöl ise, kaynak kıtlığının olduğu ve yalnız kalmak isteyenlerin yeridir. Erken Hristiyanlık döneminde çöllere münzeviler tarafından yaşanan bir bölgeye dönüşmüştür (Rapp, 2006: 93-112).

2.3. HRİSTİYAN MANASTIRCILIĞININ BAŞLANGICI

Hristiyan geleneğinde hayattan yüz çevirme idealinin başlangıçtan beri var olduğu bilinmekle birlikte, Hristiyan manastır hayatı Mısır'da "çöl babaları" diye anılan bazı din adamlarının, çöllere ve dağlara çekilip münzevi bir yaşam sürmeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu inziva hareketinin ardında siyasi ve sosyal sebeplerin dışında gittikçe dünyevileşen kilise ortamından uzaklaşma suretiyle Hristiyan mükemmelliğini arama veya ferdi kurtuluşa erme çabalarının bulunduğu kabul edilmiştir (Gürkan, 2003: 560).

Başlarda tek bir kurum olan kilise, amaç ve anlam olarak birlik olma, kutsallık ve hidayete giden bir yoldur. Zaman içerisinde kiliselerin dünyevi iktidar alanına dönüşerek, manastırlardan ayrıldığını görebiliriz. Siyasi dinamiklerin etkisiyle, kilise tek bir güç olma düşüncesini ön planda tutmuş, dinsel bir anlayışın yanı sıra dünyevi hırslarla hareket etmeye başlamıştır. Kiliselerin dünyevi iktidar alanına dönüşmesinin temelinde siyasi bir güce sahip olma düşüncesi, din adamlarının Hristiyanlığın yayılmasının etkisinden de öteye geçerek asıl Tanrı'ya ulaşma meselesinden uzaklaştırmıştır. Öyle ki kilise varlığını neredeyse birçok kurumda göstermeye başlamış buna paralel olarak bazı hukuki müesseselerin temelini atmaya başlamıştır. Bu bağlamda kiliseler asıl olan amaçlarından saparak kendilerine karşı olan her düşüncüyü sindirici bir güçle engelleyerek siyasi bir güç haline gelmiştir.

Manastırlar; zenginlik ve fakirlik ayırt etmeksizin her kesimden insanı kabul etmiş, münzeviler tamamen dünyevi işlerden sıyrılıp, Tanrı ile arasındaki bütün engellerden uzak bir yaşam stili benimsemişlerdir. Bu sebeple şehirden ve olabildiğince insanlardan uzak yerlere kurulan manastırlarda inzivaya çekilen kişilerin beşeri

sorunlar en az etkilenecek bir biçimde yaşamaya başlamışlardır. Manastır dindarlığının temel düşüncesi dünyayla olan bütün bağlarını koparmakken, kilise dindarlığında amaç ve anlam olarak birlik olma, kutsallık ve hidayete giden yol zaman içerisinde değişmiştir. Böylece manastırcılık tamamen toplumdan uzak, dünyevi hırslardan temizlenen bir sığınma yeri olarak Hristiyan kiliselerinden ayrılmıştır.

3. ve 4. yüzyıllarda bu yolu seçen Hristiyanlar, çölde inzivaya çekilerek, ibadet ve riyazet hayatı yaşamayı seçmişlerdir. Çölde ermiş bir keşişin yaşadığı haberi yayıldığında, insanlar onun etrafında toplanmış ve zamanla bazıları bu ermiş keşişlerle aynı yaşamı paylaşmaya başlamıştır. Böylece çöl münzevilerinin kulübeleri etrafında ilk keşiş cemaatleri oluşmaya başlamıştır (Polat, 2004: 15).

4.yüzyılda Hristiyan manastır yaşamının başlaması ile birlikte, manastırlar çok sayıda sıradan insanlarla dolmuştur. Çünkü bunlar dünyadan el etek çekerken, dış dünyada yaşarken yokluğunu çektikleri pek çok şeyi manastırlarda bulacaklarını umarak manastırlara girmişlerdir. Köylüler, köleler gibi ağır ve yorucu iş sahibi olan kişiler manastırlara girerek rahat etmeyi ummuş, bunun yanında Roma yönetiminin ağır vergilerinden ve askerlikten kaçanlar da manastırları bir sığınak olarak görmüşlerdir (Gibbon, 1987-88 /1995: 314).

Hristiyan manastır hareketi, kısa zamanda Mısır dışına yayılmış ve buradaki manastırlar doğudan ve batıdan gelen binlerce Hristiyan keşişle ve ziyaretçiyle dolmuştur. Hristiyan manastır geleneği Hristiyanlığın geliştirdiği “kurtuluş ideolojisi”ni de benimsemiş, İsa’yı tıpkı günahlarının kefareti ödeyen bir insan olarak algılamıştı. Dindar Hristiyanlara göre İsa, tüm insanlığı kurtarmak adına çile çekmiş, çarmıha gerilmiş ve tekrar göğe yükselmişti. İsa’nın bu şekilde kendini feda etmesi, Hristiyanlara tüm günahlarından kurtulup ebedi yaşama kavuşacakları inancını aşıliyordu (Mitchell, 2016: 339).

Hristiyan manastırcılığının başlamasının ardından, ilk Hristiyan münzevi olmasıyla ünlenen Aziz Paulus (M.S. 225-M.S.339) karşımıza çıkmaktadır. O kendi başına yaşamış ve kimseye kendisini mürit olarak takip etme fırsatı vermemiştir. Aziz Antonios buna olanak sağladığı için o manastırcılığın kurucusu olarak kabul görmektedir Paulus, Tanrı sevgisi oldukça kuvvetli ve etrafındakileri bu yönüyle büyüleyen sakin bir yapısı olan biri olarak tanımlanmaktadır. Eusebios

Sophrionius Hieronymus bir diğerk adıyla Aziz Jerome (M.S.347-M.S.420), *Paulus'un Yaşamı*'nda Paulus'dan şöyle bahseder:

“Paulus ve yeni evli olan kız kardeşi, ailelerini yeni kaybetmiş olmalarından dolayı yas tutuyorlardı. Paul ailesini kaybettiğinde henüz 16 yaşındaydı, bu küçük yaşında zengin bir mirasın varisi olmuştu. Bunun yanı sıra, Yunancayı ve Mısır dilini öğrenmiş, son derece yetenekli biriydi. Yaratılışından beri Tanrıya derin bir sevgi besleyen, sessiz ve sakin bir çocuktur. 22 yaşındayken uzak bir kasabaya gidip kendine sığınacak bir yer aramış; sonunda girişi taşlarla kaplı bir mağara bulmuştu. Burada bulunan bir ağaç sayesinde hem yiyecek hem giyecek ihtiyacını karşılamıştı (Hieron, 300: 4/590).

Paulus 113 yaşına geldiği zaman, diğerk bir münzevi olan Antonios henüz 90 yaşındaydı. Jerome'un aktardığına göre Antonios bir gece rüyasında Paulus'u görmüş ve kendisinden başka bir münzevi olduğunu görünce onu çok merak etmiş ve bulmak istemişti. Çok yaşlı olmasına rağmen Paul'u aramaya başlayan Antonios nihayet onu bulur. Paulus yaşamını yitirdiğinde onu gömen kişinin yine Antonios olduğu söylenmektedir (Hieron, 302: 16/594). Jerome, Paulus'un yaşam öyküsünü anlattıktan hemen sonra şunları demiştir:

“Bu ufak öykünün sonunda, servetlerinin kapsamını bilmeyen, evlerini mermerlerle süsleyen sizlere şunları sormak istiyorum: Bu yaşlı adamın neyi vardı? Sizin içme kaplarınız değerli taşlardan ibaretti; Oysa o sizin kölelerinizin üstündeki kıyafetlere bile hiçbir zaman sahip olmamıştı. Bir diğerk taraftan, o fakir olmasına rağmen, cennetin kapıları ona açıktır; ama siz bütün servetinizle birlikte cehenneme gideceksiniz. O, çıplak olmasına rağmen, İsa'nın örtüsü onu korudu; siz ipek kumaşlarınızı giyerken, İsa'nın örtüsünden yoksun kaldınız” (Hieron,302:17/594).

Paulus'un sade yaşantısı Jerome'un aktardıklarında göze çarpmaktadır. Onun sade yaşantısının yanı sıra Paulus, hiçbir zaman kiliseye gitmemiş, hiçbir ayine katılmamış ve hep yalnız başına münzevi bir yaşamı tercih etmiştir.

2.3.1. Aziz Antonios (M.S. 251-356)

Paulus'un yaşam öyküsünün yanı sıra, Hristiyan manastırcılığının kurucusu olarak bilinen kişi Aziz Antonios'tur. Antonios toplu manastır yaşamının kurucusu olarak kabul görmez, o sadece münzevi yaşamın ilk temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Mısır'lı Aziz Antonios'un yaşam öyküsünü kaleme alan kişi İskenderiye piskoposu olan Athanasius (M.S. 296-373) olarak bilinmektedir. Antonios'un kilisede dinlediği bir vaaz sırasında İsa'nın, kendisinden öğüt isteyen bir genç adama söylediği, “Eğer

kâmil olmak istersen git ve neyin varsa sat, fakirlere dağıt; gökyüzünde hazinen olsun. Sonra gel, beni izle” sözlerini duyar ve çok malı mülkü olduğu için hemen gidip varını yoğunu satar. Elde ettiği paranın bir kısmını kız kardeşine ayırır, daha sonra da geriye kalanın tamamını fakirlere dağıtır. Kız kardeşini bakirelerin manastırına, bir bakire olarak yetiştirilmek üzere emanet eder. Bundan sonra ise Antonios münzevi hayatına başlar (Athanasius, 196: 2/574). Aziz Antonios’un çileciliği temelde soyutlanma, dua ve oruçtan oluşuyordu. Onun düşmanları, öncelikle dünyevi rahatlıklar ve ailesinin düşünceleriydi, ardından cinsel arzular ve vahşi canavarların korkunç görüntüleriyle kendisini baştan çıkaran şeytanlardı. Çöl o dönemde Mısırlılar için adeta canavarların yaşadığı korkutucu bir bölge olarak algılanmaktaydı (Mango, 1994 /2016: 120).

“Çöle gidip inzivaya çekilmek” şeklindeki manastırcılık Athanasius tarafından *ἀναχώρησις* “yukarı doğru uzaklaşmak, yükselmek”, bir başka deyişle Peter Brown’un (Brown, 1971/2017: 114) ifade ettiği gibi “yerinden kopmuş kimse” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu kelimenin anlamı siyasetten, savaştan ya da normal yaşamdan çekilmek şeklinde ifade edilmektedir (Baş, 2011: 191). Aziz Antonios’a göre, sonsuz şeyler üzerine yapılan tefekkür, şeytanın saldırılarına ve nefsin tutkularına karşı ruhu güçlendirir. Bir Hristiyan her gününü sanki o gün ölecekmiş gibi yaşamalı, hiç bir günah işlememelidir. Şeytanın oyunlarına karşı, inanç, dua, oruç vb. silahlarla mücadele etmelidir. Münzevi, kendi yalnızlığı içinde hem kusurlarını hem de kötü meyillerini taşıdığı için şeytan ona özel bir yöntemle saldırır. Bu nedenle yalnız bir yaşam aslında şeytanla yapılan bir savaştır. Ancak bu şekilde kalbini, cin, şeytan vb. hiçbir kötü varlığın kuşatmasına izin vermeyebilir. Mesih’in müridi olarak gururun ve bencilliğin kurbanı olmamak için komşusunu sevmeli, ruhların kurtuluşu için başkalarına dua etmeli, manevi tavsiyelerle onların inançlarını desteklemeli, hatta insanların ve Kilise’nin iyiliği için gerektiğinde çölü bile terk etmelidir. Münzevi kendisini tamamıyla Tanrı’ya adanarak hem içte hem dışta yalnızlığı aramalıdır (Athanasius,196:3/575). Antonios bütün gününü yaşamını temin edebilmek için sepet örerek geçirir, geceleri ise ibadet ederdi. Çok az uyur, uyuduğunda ise ya sert bir örtü üzerinde, ya da toprak üzerinde yatar. Yiyeceği ekmek, tuz ve sudan ibarettir; etyemez, şarap da içmez. Günde bir defa güneş battıktan sonra yemek yer; hatta çoğu zaman iki günde, dört günde bir yemek yer ve

günlerini oruçla geçirirdi. Sürekli olarak kalbine gelen düşünceleri kontrolle meşgul olur, bu düşünce ve duyguların kendisini amacından saptırmasına karşı tetiktir. Ayrıca Paul'un tavsiyesine uyarak sürekli olarak dua eder (Baş, 2011: 190). Manastırcılığın babası olarak kabul edilen Aziz Antonios'un yaşamına baktığımızda, ruhani girişimlerine, karşısına çıkan hevesli kişilerin kuralları ya da ilkeleri ile onlardan aldığı eğitimi uygulayarak başladığını öğreniyoruz. Bize, o dönemlerde Mısır'da düzenli bir manastır sisteminin bulunmadığı gibi; çölde yaşayan keşişlerin henüz var olmadığı, ama "kendisiyle ilgili düşünmek isteyen herkesin kendini tek başına eğitmek için köyünden pek de uzakta olmayan bir yerlere gittiği (Mango, 1994/ 2016: 119) anlatılmaktadır.

Antonios'un ünü yayılmaya başlayınca o dönemin imparatorları onu çok merak etmiş ve manevi gücünden faydalanmak istemişlerdi, İmparator Constantine Augustus ve oğulları Constans ve Constans Augusti Antonios'a mektuplar yazmışlardı ve ondan dua etmesini istemişlerdi. Fakat Antonios böyle şeyler karşısında ne yapacağını bilmiyordu ve bir gün keşişleri etrafında toplayarak şunları söylemişti:

"Eğer bir imparator bize mektup yazarsa, öncelikle onun da bir insan olduğunu düşünün ve hayrete düşmeyin, bunun yerine Tanrı'nın insanlar için yazdığı yasayı ve oğlu aracılığıyla bize ulaştırdığı sözleri merak edin" (Athanasius, 217:81/628).

356 yılında yaşamını yitiren Antonios, kilise otoritesini kabul etmemiş ve kiliseyi ebedi bir kurtuluşa kavuşmanın aracı olarak görmemiştir. Antonios'un yaşamını kaleme alan yazar Athanasius bu yaşam öyküsünü yazarken kilise ile manastırcılık hareketinin arasındaki ayrılığı kapatma düşüncesiyle hareket etmiş, keşişin ve keşiş olarak yaşam sürmenin maneviyatına vurgu yapmak istemiş ve heretiklerle (Hristiyanlıkta dinden saptığı gerekçesiyle kilise otoritelerince reddedilmiş dini öğretilere verilen isim.) olan mücadelesinde bu sayede güçlenmek istemişti (Mango, 1994/ 2016: 389).

Antonios'un yaşamı sadece doğu dünyası için değil, batı dünyası için de önemli olmuş, onun varlığı birçok münzeviye yol göstermişti. Aziz Makarios (M.S. 300-M.S.391) onun sayesinde Scetis çölünde (Natrun vadisi/Mısır) Antonios geleneğine dayanan manastır yaşamını, Aziz Hilarion (M.S. 291-M.S. 371) ise Antonios ile beraber 2 ay yaşadktan sonra geri kalan 50 yılını Gaza'da (Filistin) bulunan bir manastır hücrelerinde geçirmişti (Meinardus, 1999: 3).

2.3.2. Pakhomius (M.S. 292-348)

Antonius'un temsil ettiği ankoretik manastırcılığın alternatifi olan toplu yaşam merkezlerinin kurucu ismi Pakhomius olarak bilinmektedir (M.S.292-M.S.347). Önce imparator Licinius'un ordusunda bir asker olarak görev yapmış, daha sonra 314 yılında Mısır'da Hristiyanlığı kabul etmiş ve yukarı Mısır'da Palaemon adlı bir keşişin yanında münzevi bir yaşam sürmüştür. Burada yaklaşık yedi yıl keşişlik yaptıktan sonra orta Nil bölgesinde nehrin kıyısında bulunan Tabennasi'de ortak yaşama dayanan bir manastır kurmuştur. Pakhomius, kendisine gelen binlerce keşiş adayının taleplerini karşılamak için başka manastırlar da kurduğu bilinmektedir.

Pakhomius'un bu şekilde düzenli bir sistem oluşturmasının sebepleri arasında tehlike ve olumsuzlukları engellemek istemesi gelmektedir. Çünkü kendisi ankoretik yaşamı daha önce yaşamıştır. Bir diğer amacının ise keşiş olmak isteyen fakat çileci yaşamın zorluklarına dayanamayan Hristiyan keşişlerin yaşamını kolaylaştırmak istemesinden gelmektedir (Baş, 2011: 193).

Aziz Antonius'un ölümünden sonra düzenli ve organize bir biçimde münzevi hayatı yaşayan bir keşiş topluluğu bulunmamaktaydı. Antonius'un çağdaşı Pakhomius bu düzeni devam ettiren kişi olmuştur.

Palladius'un (Palladius 32: 92) anlattığına göre, Pakhomius'a Tanrı'nın bir meleği gelmiş ve ona burada bir manastır kurmasını söylemiş, bu sayede yanında pek çok münzevi yer alacağını söylemiş ve ardından manastır kuralları ona bronz bir tablet üzerine yazılı bir hüküm halinde sunulmuştu. Koptçadan Grekçeye ve Grekçeden Latinceye çevrilen bu belgenin tam metni Jerome'un 404 yılında yaptığı Latince versiyondan bize kadar ulaşmış bulunmaktadır. Bu belgede; çevresi surla kuşatılmış, bir şapeli, bir yemekhanesi, bir hasta odası, yabancılar için hanı bulunan bir manastırdan bahsedilmektedir. Burada yaşayan keşişler, kendilerine ait olan ama kilitlenmeyen hücrelerde yaşıyor, şilte, gömlek ve başlık dışındaki temel gereç dışında başka bir şeyleri bulunmamaktaydı (Mango, 1994/2016: 121).

Bu manastırdaki kurallar artan ihtiyaçlara yönelik kurallardan oluşmaktaydı. Bu manastırlara girebilmek için önce deneme sürecinden geçilmesi gerekirdi. Bu manastırın kurallarına göre, keşişlerin manastıra girmeden önce okuma yazma öğrenmeleri ve yirmi Mezmur ile Pavlus'un mektuplarından ikisini ezberlemeleri

gerekmekteydi (Frend, 1994: 192-193). Kurulan bu manastırın en önemli özelliği iş bölümünün olmasıydı. Herkes yiyeceği yemeğin saatini bilirdi. Yemek sofrasında oldukça zengindi. Ekmek, hardal, yağ, peynir, et ve çeşitli bitkilerden oluşan bir yemek düzeni bulunmaktaydı (Palladius, 32: 92).

Pakhomius'un yazdığı bu kurallar sayesinde manastır kurumları ekonomik olarak bağımsızlık kazanmış, manastırlar kendi kendilerine yeten bir kurum haline gelmiştir. Pakhomius'un manastır kuralları, bütün kalıcı kurumlaşmalarda görüldüğü gibi, sistemleştirilmiş bir kurallar dizisi değil, evrimsel bir süreç içerisinde ortaya çıkan sorunlara karşı geliştirilen çözümlerden oluşmuştur. Bu kurallarda Pakhomius'un yaşantısının ve deneyimlerinin bütün yönleri görülür. Bir asker olarak disiplini bilir, bir eğitimci olarak bilginin değerini tanır, bir yönetici olarak günlük sorunlara karşı toplulukları beceriyle örgütler ve bir din adamı olarak duanın ve ibadetin önemini öne çıkarır.

Antonius ile aynı idealleri ve amaçları taşımasına rağmen ve manastırlar ilk defa onun tarafından kurulmuş olmasına rağmen Pakhomius, manastırları kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen, üretimin yapıldığı ve görev paylaşımının olduğu yerler olarak kurmuştur. Çalışma ve ibadetin bir arada yapıldığı, çalışmanın önemli bir görev olarak kabul edildiği bu düzende Pakhomius'un asker kökenli olmasının büyük bir etkisi olmuştur. Atiya, bir Pakhomian manastırının, vadi kenarında ya da çöl içinde yüksek ve kalın duvarlarla çevrilmiş bir Roma garnizonunu andırdığını belirtmektedir (Atiya, 1968/2005: 79-82).

Pakhomius'un Mısır'da bulunan Tabennesi'de kurduğu manastırlardan birini ziyaret eden Palladius'un (M.S.368–M.S.430), verdiği bilgilere göre, manastırda düzenli bir programın var olduğu ve her keşişin kendine ait bir görevinin olduğu söylenir. Manastırdaki görevlerle ibadet belli bir programa göre düzenlenmiş; Palladius, manastırda kalan keşişlerin Cumartesi ve Pazar günleri kilisede toplandıklarından bahsetmiştir (Palladius, 32: 92).

Atiya'ya göre Pakhomius'un kurallarından oluşan bu sistem, asker ile din adamının görevlerini bir kişide birleştirmiş, keşişin gece ve gündüz yaptığı tüm faaliyetler detaylı bir şekilde düzenlenmiş; giysisi, yiyeceği, uyku saatleri, nasıl uyuyacağı, nasıl seyahat edeceği, dua saatlerine kadar her şey düşünülmüştür. Bu kurallar, bir

yandan keşişin günlük gereksinimlerini karşılarken, öte yandan ruhunun kurtuluşunu da gözetmiştir. Kadından uzak durmak, temizlik, bağlılık, yoksulluk ve itaat iyi bir keşiş olmanın ön koşuludur. Bu sistemdeki en önemli adım, el emeğinin ve manastır içinde eğitimin ön plana çıkarılması olmuştur. Pakhomian manastır sisteminde okuma yazma bilmemek yasaktı. Keşiş yararlı bir insan olmalı, dini görevlerini ihmal etmeden günlük ekmeğini sağlamak ve zihnini geliştirmek için çalışmalıydı (Atiya, 1968/2005: 82). Hristiyanlık'ta kadınların kaldığı bir manastır ilk kez Pakhomius tarafından kurulmuş, Pakhomius bu manastırı Tabennesi'de inşa etmiştir. Kadın Manastırı, erkeklerin kaldığı manastıra yakın bir yerde yapılmış, iki manastır arasında bir nehrin geçtiği Palladius tarafından belirtilmiştir (Palladius, 33: 95).

Pakhomius tarafından kurulan manastırlarda kalan keşişlerin sayısı binlerle ifade edilmiş, Palladius, Pakhomius döneminde, kendisine bağlı manastırlarda 7000 kişinin kaldığını; Pakhomius'un kendisinin başında bulunduğu manastırda ise 1300 keşişin kaldığını belirtmiştir (Palladius, 8-9: 94).

Pakhomius, getirdiği yeniliklerle hem toplu yaşam tarzını düzenlemiş hem de ilk manastır kurallarını belirlemiştir. Kendisinden sonra yapılan tüm düzenlemeler onun geliştirdiği sistem üzerinden gerçekleştirilmiş; bu manastır modeli kısa zaman içerisinde Filistin, Suriye, Mezopotamya, Anadolu ve hatta Avrupa'ya kadar ilerleme kaydetmiştir. Pakhomius'un oluşturduğu bu sistem, Mısır'dan çıktıktan sonra ilerleme gösteren yerlerde belli bir süre uygulanmış fakat daha sonra, bulunduğu coğrafyanın veya bölgenin özelliklerine göre yeni düzenlemeler yapılmıştır.

2.4. ANADOLU'DA HRİSTİYAN MANASTIRCILIĞININ GELİŞMESİ

Mısır'daki toplu münzevi yaşamın ardından Anadolu manastırcılığına geçiş yaparken, Pakhomius'un ardından Aziz Basileios'un önderliğinde bir manastır düzeni kurulmuş, bu manastır düzeni Doğu manastır sisteminin gelişmesine de katkı sağlamıştı. Mısır'da ortaya çıkan Hristiyan manastır sistemi, Mezopotamya ve Anadolu'da daha farklı bir biçimde gelişmekteydi.

Mezopotamya'da çileci yaşamın kurallarının daha katı olmasının yanı sıra, Aziz Basileios'un önderliğinde kurulan yeni manastır düzeninde daha ılımlı kurallar görülmekteydi. Erken Hristiyanlık dönemine bakıldığında manastırcılığın

gelişmesinde birtakım farklılıklar görülmesi olağan bir durumdu. Dinsel konulardaki anlaşmazlıklar, kilisenin ve keşişlerin arasındaki görüş farklılıkları, devlet ve kilise arasındaki anlaşmazlıklar, imparatorların siyasi ve dini tutumları gibi sebeplerden ötürü manastır kurumu zamanla yadsınamayacak bir güç haline gelmişti (Mango, 1994/2016: 119-139). Bunun yanı sıra, bu dönemde halkın gözündeki din adamı algısı manastırcılık üzerinde büyük bir etki yaratmış, toplu haldeki manastırcılığın gelişmesinde önemli katkı sağlamıştı. Pakhomius tarzı manastır modeli Akdeniz'in doğusunda da batısında da gelişen bütün manastırların modeli olmuş ve manastırların gelişimini etkilemişti. Basileios manastır sistemine adını veren kişi, Doğu Kilise Babaları'ndan Kaisareia'lı Aziz Basileios (M.S. 330-M.S.379)'tu.

4. yüzyıl ortalarında Basileios, Kapadokya'da kurduğu manastır için birtakım kurallar hazırlamıştı. Mısır, Suriye ve Filistin' de gelişen manastır sistemlerinden hoşnut değildi ve Pakhomios tarzı manastır sistemini çeşitli değişikliklerle Anadolu'ya uyarlamaya çalışmıştı. Tarikat manastırlarını destekliyor fakat yalnız olarak yaşanılan münzevi hayatını onaylamıyordu. Nefsine olağanüstü bir biçimde hâkim olmadıkça bir keşişin tek başına yaşamasının çok zor ve tehlikeli olduğunu düşünüyordu. Basileios, keşişlerin münzevi olmaya yetecek disiplini taşımadığını, bu yüzden toplu bir manastır yaşamına ihtiyaçları olduğunu düşünüyordu (Talbot, 1999:166-167). Bu düşünceden yola çıkarak Basileios'un yerlisi olarak bilinen Kapadokya bölgesinde münzevi yaşamı kurulmaya başlamıştı. Kapadokya, merkezi Caesarea (Kayseri) olan bir Roma eyaletiydi. M.S. 1. yüzyılda bu bölgede ufak da olsa bir Hristiyan topluluğunun varlığından bahsedilmekte ve o dönemdeki zulüm çağında bu bölgeye giden Hristiyanlar olduğu bilinmekteydi.

Aziz Basileios 329 yılında Caesarea'da doğmuş, Atina'da eğitim gördükten sonra Constantinopolis'e (İstanbul) gitmişti. Birçok yere seyahat etmiş ve seyahatleri esnasında birçok keşiş ile karşılaşmıştı. O bu konuda bir deneyim kazanmış ve bunun sonucunda da toplu manastır yaşamı için mücadele etmişti. Amacı münzevi yaşamı ile topluluk yaşamını sentezlemektir. Pakhomius'tan ziyade topluluk yaşamı dışında da uygulanabilecek kurallar koymuş olması keşişlere verdiği tavsiyeler bütünü olarak nitelendirilebilirdi. Pakhomius manastırlarının kurallarında keşişin tek amacı kendini düzeltmek iken, Basileios'un kurallarında keşişler sadece kendilerini değil, birbirlerini de düzeltmeliydi. Onun oluşturduğu bu sistemin en önemli özelliği keşiş

yaşamını toplumdaki tam olarak soyutlamak istememesiydi. Basileios'un bu sistemi Pakhomius kurallarını esas alıyordu fakat birkaç noktada da o kurallardan ayrılıyordu. Pakhomius'un Mısır'da inşa ettiği manastırları fazla büyük buluyordu, bu yüzden manastırları ufaltma yoluna gitmişti. Pakhomius'un tersine o çölde manastır kurmak istemiyordu, kentlerde kurulan manastırlar sayesinde keşişler diğer insanları görebilecek ve burada hayır işleri yapabilecekti. Ayrıca toplum ile iç içe olmanın kilise dışındaki Hristiyan insanlara da örnek olabileceğini düşünmekteydi. Bununla beraber Woodhouse, Basileios'un kurallarını 25 maddede özetlemiştir:

- Keşişlerin, eğitilmeleri, birbirlerine yardım etmeleri ve ibadetlerin daha etkili olması ve güvenlikleri için bir arada yaşamaları gerekir.
- Eğitim görmeden ve belli bir deneme süreci olmadan hiçbir keşiş kardeşliğe kabul edilmemelidir.
- Fakirlik, zenginliğe tercih edilmeli, herkes sahip olduğunu muhtaçlara dağıtmalıdır.
- Çocuklar, şahitlerin huzurunda ve anne babalarının izni ile manastıra kabul edilebilir.
- Yeme içmede ölçülü olmak gerekir. Oruç, yeme içmeye tercih edilmelidir.
- Giyimde sadelik olmalı ve bir kuşak bağlanmalıdır.
- Başrahip'e itaat tam olmalıdır.
- Başrahip üstün niteliklere sahip olmalıdır.
- Başrahip suçluları uyarmalı ama nezaketi elden bırakmamalıdır. Eğer suçlu inat edip kabahatine devam ederse onları bir putperest ve suçlu gibi hesaba çekmelidir.
- En küçük suç dahi basite alınmamalı, gerekli uyarılar yapılmalıdır.
- Keşişler, günah itirafını yapmalıdır.
- Her iş ortaklaşa yapılmalı, eşyalar ortaklaşa kullanılmalıdır.
- Mülk ve mallar akrabaya ve fakirlere dağıtılmalıdır.
- Özel bir izin almadan manastır terk edilemez, hatta akrabalar, anne baba dahi ziyaret edilemez.
- Herhangi bir kardeş/keşiş hakkında iftira atan veya yalan söyleyen aforozla cezalandırılacaktır.
- En basit bir şey dahi olsa keşiş, başrahip 'in müsaadesi olmadan istediğini yapamaz.
- Hiç kimse gerekli eğitimi aldıktan sonra manastıra girmekten mahrum edilemez.
- Yeme içme ve orucun ölçüsü başrahip tarafından belirlenir.
- Keşişler, kendilerine giysi verildiği zaman kabul etmelidir.
- Akşam yemeğine vaktinde gelmeyen ertesi gün o vakte kadar bir şey yememelidir.
- Fakire yapılacak yardımı ancak o işle görevlendirilmiş kişi verebilir.
- Manastırın bütün eşyaları, dikkatle kullanılmalıdır.
- Her keşiş kendisini faydalı bir iş yapmaya adanmalıdır.
- Herkes mütevazı olmak için çuval bezinden yapılmış elbiseyi giymeli, konuşmalarında ölçülü olmalıdır.
- Keşişler, kadınlarla yalnızken konuşmamalıdır (Kızıllı, 2010: 55-56).

Basileios, oluşturduğu bu kurallarla, Pakhomius'a ait toplu yaşam modelini geliştirmiş olmakla beraber; bu sayede manastırdaki keşişlerin sayısı azaltılmış ve başrahip artık keşişlerle yakından ilgilenmeye başlamıştı. Basileios, şehirlerde manastırların kurulmasını desteklemiş, böylelikle Doğu manastır sisteminin gelişiminde önemli rol oynamış; bunun yanı sıra, manastır kurumunun içinde yetimhane ve hastaneler kurarak, halkın sağlık, güvenlik vb. ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Basileios'un sisteminde manastır yaşamı her yönüyle düzenlenmiş ve manastırda bütün görevler sistemli bir şekilde keşişler arasında paylaştırılmıştır. Bu sistemde çalışma ve üretim manastır ihtiyaçlarına yönelik yapılırken; fakirlerin ve toplumun ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmuştur. Basileios sisteminde gün, ibadet zamanı ve iş zamanı olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Basileios'a göre dua ve övgü için her zaman yapılmalıdır; işlerin en yoğun olduğu vakitte bile. Ayrıca hem ibadet hem dua için ayrı bir vakit bırakılmış, böylelikle ne ibadet çalışmayı engellemiş ne de çalışma ibadete engel olmuştur. Basileios'un manastır sistemindeki kurallardan bir başkası da, kişi görev dağılımı yapılırken asla kibir göstermemelidir; çünkü bu kurallarda itaat ve disiplin gereklidir.

Keşiş özel bir alanda yetenekli olmasına rağmen hiç yetenekli olmadığı konuda başrahip'in kendisine verdiği görevi sorgulamadan kabul etmelidir. Ayrıca tüm keşişler kullandıkları malzemeye de dikkat edecektir; çünkü manastırdaki eşyalar tüm keşişlerin ortak malıdır ve Tanrı'ya hizmette kullanılmaktadır. Basileios sisteminde manastıra kabul Pakhomius sistemindeki kadar katı değildir. Pakhomius, manastıra gelecek kişileri seçerken çok disiplinli davranırdı. Manastıra kabul adaylar içeri alınmadan önce başlardı, örneğin, gelen adaylar, manastırın kapısında yedi gün beklemek zorundaydı ve en az üç yıllık bir adaylık döneminden sonra kabul edilirdi.

Bununla beraber Basileios manastır sisteminde de belirli bir deneme süreci vardır. Aday titiz bir deneme sürecinden geçtikten sonra kabul edilir. Basileios sisteminde aday kabul edilmeden önce geçmişi soruşturulmalıdır. Bu konuda günah itirafı da kullanılır. Aday tam bir günah itirafı yapacaktır. Aday deneme sürecinde izlenir. Başarılı olan adaylar kabul edilir. Erken Hristiyanlık döneminde belirmeye başlayan mezhep ayrılıkları ve imparatorların siyasi tavırları, Anadolu'da manastır sisteminin oluşmasına sebep olmuş; bu sebeplerin yanı sıra münzevi yaşamı benimseyip

Kapadokya'ya dönen Basileios da bu bölgede manastır sistemini oluşturmak istemişti. Manastır sisteminin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşır hale gelmesi, Kapadokya halkının yoksulluğuyla da ilişkilendirildiği için bu hayat tarzının burada geliştiği görüşler arasındadır (Temiztürk 2016: 53-56).

Basileios geliştirdiği manastır sistemiyle Anadolu'daki manastır hareketinin lideri olarak kabul edilmiş; Pakhomius'tan esinlenerek oluşturduğu manastır sistemini geliştirmiş ve Anadolu'daki manastırcılığın etkin formunu oluşturmayı başarmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNAN VE ROMA DÖNEMİ'NDE KADIN

Ataerkil toplumsal yapıların bir devamı niteliğinde oluşan toplumsal cinsiyet ayrımı, erkek egemen yapıların da kurulmasıyla beraber kadını ve kadın konusunu geri plana atmıştır. Kadının bu şekilde geri plana atılmasının en büyük nedenlerinden biri de kadının toplumda nasıl görüldüğü ile ilişkilendirilmektedir. Kadınlar dönemin şartları ve toplumdaki konumları yüzünden gerek fiziksel, gerek sosyal, gerek ekonomik alanlarda bir takım imkânlardan yoksun kişiler olarak bilinmektedir. Dönemin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle kadınlar, duygu ve düşüncelerini sistematik bir hale getirip yazıya dökme konusunda erkeklere nazaran bu olanaklardan kısmen yararlanabilmişlerdir. Antik dönemde kadınların toplumdaki algılanış şekli, kadınlara karşı olan tutumun da gelişmesine yol açmış, bu yüzden onlara ait bir miras gelecek nesillere aktarılamamıştır. Kadının toplumdaki ideal konumu ile gerçek konumu arasındaki uçurum, kadınların sahip olduğu, doğuştan gelen özellikleri (doğurganlık gibi) sebebiyle onlara tarih içerisinde zorunlu bir görev vermiştir. Sahip olduğu doğurganlık özelliğiyle kadınlar, tarihin belirli dönemlerinde (Prehistorik dönemler) insan neslinin devamını sağladığı için kutsal bir konuma yerleştirilmişlerdir. Fakat Antik Yunan'da kadının önemi bu düşüncenin ötesine bile geçememiştir. Antik Yunan'da kadın figürü, zayıflık ve güçsüzlük kavramlarıyla özdeşleştirilmiş, kadınların fiziksel olarak erkeklerden daha güçsüz ve zayıf olması toplum içerisinde kadını karakter ve irade bakımından da güçsüz konuma sürüklemiştir. Bu sebeple kadınlar, kutsallık kavramını yitirip, yeteneksiz ve zayıf yaradılışlı olarak görülmeye başlanmıştır.

Antik Yunan'da kadınların toplumsal yaşamının sınırlandırılması, kadınların kendisine biçilen rollerle yaşamasına sebep olmuştur. Kadınlar bu dönemde hem yaratılış öykülerinde hem de Yunan mitolojisinde felaket nedeni olarak gösterilmişlerdir. Hesiodos, Troya kentinin Akhalar tarafından işgal edilmesinin ve

çıkan savaşların sebebini Helen olarak göstermiş, bunun yanı sıra Pandora'yı da Havva'nın bir sureti olarak nitelendirmiştir. Ona göre Pandora yüzünden dünyaya bütün kötülükler yayılmış, insanlar hastalık ve sıkıntılarla mücadele etmeye başlamıştır (Eyüboğlu ve Erhat, 1977: 201).

Kadınlarla ilgili oluşturulan toplumsal düşünce, zamanla kadın bireylere de uygulanmıştır. Antik Yunan toplumunun özünü oluşturan savaşçı yapı, erkeklerin kadınlardan daha önce gelmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber eğitim vb. alanlarda da kız ve erkek çocuklarının aldığı eğitim farklılaşmaya başlamıştır. Bu genellemeye bakarak, Antik Yunan toplumunda erkek çocuklarının savaşçı bireyler olarak, kız çocuklarının da ev kadınlığı ve annelik hususunda yetiştirildiğini söyleyebiliriz. Bu sebepten ötürü, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilip anne olmaları, bu döneme göre normalleşmiş bir kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik çağına gelmiş olan kızlar için birtakım zorluklar bulunmaktaydı; onlar erkeklere göre ön planda tutulan taraf değildiler. Bir kadının çocuk doğurmaması veya kısır olması gibi nedenler boşanma sebebi olarak kabul edilirdi, boşanmalar ise tek taraflı (erkeğin kadını boşaması) olarak gerçekleşmekteydi.

Antik Yunan'da cinsiyet rollerinde görülen bu eşitsizlik, kadının ikinci plana atıldığını gösterir niteliktedir. Kız çocuklarının istenmedikleri takdirde terk edilmesi, kızların ev ekonomisine katkıda bulunamayacağını ve topluma yararlı bireyler olarak görülmediklerini, hatta ortalama halli bir Yunan ailesinde kız çocuklarının masraf gözüyle bakıldıkları ve bu yüzden aynı evde bulunan iki kız çocuğunun birinin evde tutulmadığından bahsedilmektedir (Garland, 1993: 86).

Bu dönemde kadınların çok fazla dışarı çıkması hoş karşılanan bir durum değildi, bu yüzden kadınlar genellikle evde yaşamlarını sürdürürlerdi, hatta kadınların fizyolojik olarak ev ortamının dışarıdaki ortama göre daha iyi geldiği gibi düşünceler de bulunmaktadır (Sennett, 1994: 34). Annelerinden ev ile ilgili şeyleri öğrenen genç kızların ergenliğe girdikten sonra hemen evlenmesi beklenirdi, fakat bu durum erkekler için söz konusu değildi, Aristoteles'e göre kızlar için en uygun yaş 18 iken, erkekler için ise 30 yaştı. Bunun altında yatan sebep ise çok genç yaşta evlenen çiftlerin çocuklarının sağlıksız olacağı düşüncesi idi (Arist, 7: 16/227). Evlilik sonrasında çocuk doğurmak, kadının bir görevi olarak kabul edilmekteydi. Çocuk

doğurmak kadının bir görevi olarak kabul edilmiş, fakat kadınlara hamilelik dönemleri ve doğum sonrası sürecinde kirli olarak bakılması bu konuyla ilgili büyük bir tezatlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bu süreçte kadınların yanında bulunan kişiler de kirli olarak kabul ediliyor, kadınların bu dönemlerde tapınak gibi kutsal alanlara girmesi de hiç hoş karşılanılmıyordu. Bir kadın ancak doğumdan 40 gün sonra kirlerinden arınmış olarak görülüp, kabul edilirdi (Garland, 1993: 96-97).

Atina'da yaşayan Platon, kadınlara farklı haklar verilmesi gerektiğini savunmuştur. O, kadın ve erkeğin sadece biyolojik olarak farklı olduğunu söylemiş, kadınların da erkeklerle aynı işleri yapabileceğini savunmuştur. Platon'a göre yaratılışta iki cinste de aynı güç bulunuyordu fakat kadın erkek kadar iyi iş yapamazdı, bu yüzden Platon'un ideal devlet düşüncesinde kadınlar erkekleştirilmiştir (Platon, 5: 5d/155).

Platon ideal devletini tasarlarlarken insanı devleti oluşturan en temel birim olarak düşünmüş, insanlar devletin özelliklerinin aynı doğrultuda gitmesi gerektiğini savunmuştur. İnsan özelliklerine göre oluşturulan bu devlet modelinde yönetim üçe ayrılırdı: besleyiciler, koruyucular ve yöneticiler.

Bu sıralamaya göre besleyiciler toplumun maddi yönünü oluştururdu, koruyucular ise adaleti ve devletin varlığını korunmasını sağlardı, yöneticiler ise bilgi ve birikimleriyle devlet yönetimine katkıda bulunacaklardı. Bu ideal devlet anlayışında filozofların yeri son derece önemliydi. Çünkü toplumu ilgilendiren bütün şeyler filozoflara bırakılmıştı. Bir toplumda eğer filozoflar yoksa o toplum ideallerine ulaşmakta güçlük çekerdi. Devletin en düzenleyici sistemi eğitim sistemi olarak kabul ediliyor ve bu eğitim genellikle filozoflar tarafından veriliyordu. Bu devlet modelinde çocuklar kız erkek diye ayrılmaksızın ailelerinden alınıp çok ciddi bir eğitimden geçirilmeliydi. Fakat bu devlet modelindeki ayrıntıda "kadınların eğer erkek işi yapacaksa, erkeklerle eşit bir eğitim alması" gerektiği vurgulanmaktaydı. Platon bu devlet anlayışıyla toplumun değerini artırıp daha iyi bir devlet olması gerektiğini savunmuştur (Platon, 5: 3e/157).

Platon'un cinsiyet rolleri ile ilgili olan görüşleri, içerisinde bulunduğu dönemin toplum yapısına uygun düşmemekte; onun ideal devlet anlayışı eşitlikten uzak görünmektedir.

Platon kadın ve erkeğin aynı toplumda birlikte yaşamasından yana bir tutum takınsa bile, kadın ruhunun erkek ruhundan daha aşağı bir konumda olduğunu dile getirmiş,

kadınlara yönelik hem iltifat etmiş, hem de onların erkeklere göre daha bilgisiz olduklarını dile getirmiştir. Özellikle *Timaios* diyalogunda tanrıların kadın ve erkeği yaratırken erkek cinsinin kadın cinsinden daha yüksek tutularak yaratıldığı ifadeleri yer almaktadır (Platon, 91e/136).

Şölen diyalogunda ise kadınların hem fiziksel hem de akıl gücü olarak erkeklerden geride olduğunu ifade etmiştir. Erkeklere çeşitli öğütler veren Platon, onların hiçbir zaman bir kadına güvenmemeleri gerektiğini, kadınların zayıf yönlerini ortaya çıkarmamak gerektiğini ve erkeklerin kadınlarıyla yakından ilgilenmelerini söylemiştir (Platon, 192e/89).

Bu düşünceleri göz önünde alındığında, bu dönemde kadınlarla ilgili tezatlık oluşturan düşüncelerin olduğu görülmektedir. Platon'a göre kadın ile erkeğin arasında fiziksel olarak farklılıklar bulunmaktadır ve doğuştan itibaren erkek kadından üstündür; fakat kadınlar eğer erkeklerle aynı işi yapabilecek yeteneğe ve güce sahipse erkeklerle aynı eğitim alabileceklerdir. Farklı bir açıdan bakacak olursak Platon tasarladığı devlet idealinde kadınlara toplum içerisinde aktif bir rol vermek istemiştir. Kadınlara biçilen bu rol sonucunda annelik işini görevliler yapacak, bu devlet modelinde kadın çocuk bakma işiyle uğraşmayacak ve devlet işleriyle ilgilenebilecekti (Platon, 5d: 161).

Bu çerçevede Platon, bir taraftan ideal bir devlet anlayışını ortaya koyarken, diğer taraftan da toplumdaki kadın algısını tartışmalı bir hale getirmiştir. Kadında bulunan doğurganlık özelliği bir toplumun vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu sebeple devlet tarafından verilen eğitim sisteminin içerisinde kadın da yer almalıdır. Bunların yanı sıra, kadınların birincil görevi topluma bir çocuk kazandırmak ve ev işleriyle ilgilenmek olmuştur. Platon'un ideal devlet anlayışının temelinde yatan düşünce ise ilk olarak bir çocuk dünyaya getirmek, daha sonra erkeklerle birlikte yapabileceği şeyleri yapmak yatmaktadır. Tüm iş bölümlerinde erkeğin kadına olan üstünlüğü vurgulanmış, kadına verilen görevlerden bahsedilirken bu dönemin ideal devlet yapısına uygun bir kadın portresi çizilmeye çalışılmıştır. Bu noktada Platon'un ideal devlet anlayışında, eleştiri yapılabilecek tek şey kadının bu dönemde yine aktif bir konumda olmaması, yönetilen ve yönlendirilen, devletin devamının ve refahının sağlanması için kullanılan bir araç olarak görüldüğüdür. Bu dönemde yine başka bir

filozof olan Aristoteles, toplumdaki kadın-erkek rolleri hakkında birtakım yorumlarda bulunmuştur. Ona göre kadın ve erkek kıyaslandığında aynı doğal yapıyla yaratılmadıkları, kadınların erkeklere göre daha düşük bir zekâyâ sahip olduğu, insanı insan yapan maddenin özünün kadın tarafından, zekâ, hareket ve güç gibi özelliklerin ise erkek tarafından belirlendiği şeklinde, erkekleri ön plana çıkaran açıklamaları bulunmaktadır (Freeman, 2000: 286).

Bu eksiklikleri sebebiyle kadınlar evden dışarı çıkmamalı ve eğitim görmemelidir; aile kurumu ise kadının söz sahibi olduğu tek kurum olmalıdır. Aristoteles'in devlet anlayışına göre, toplumun en küçük birimi olan ailede, erkeğin yönetici, kadının ise köle yani yönetilen bir konumda olması gerektiği, bu şekilde bu topluluğun gelişip köyleri ve devletleri oluşturacağını savunmaktadır. Ona göre evin tek bir yöneticisi vardır, o da erkek olmalıdır, yönetim kavramı üst düzey bir kavram olduğu için akli kullanma yetisiyle ilgilidir, kadının da akli vardır fakat onu kullanabilecek kapasitede değildir, bu yüzden evde de kocasının yönetiminde olmalıdır. Aristoteles'in ev yönetimi ile ilgili 3 farklı yönetim biçimi vardır; erkeğin karısı üzerinde kurduğu üstünlük "devlet adam yönetimi", kölenin üzerindeki yönetimi "efendi-köle yönetimi", çocukların üzerinde kurduğu yönetim biçimi ise "kral yönetimi" olarak adlandırılmaktadır. Erkek bu şekilde diğerlerine göre üstünlük sağlayacak, çocuklar üzerindeki yönetimiyle de babalık haklarına sahip çıkmış olacaklardı. Aristoteles'e göre erkek yönetim konusunda kadından daha üstündür, kadınlar da bu yetiye sahiptir fakat onlar bu yönetim gücünü kullanmayı beceremezler, bu da devlet ve toplum için kötü sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Erkeği yaratıcı, kadını ise taşıyıcı olarak görmüş, erkeği yaratılıştaki da kadından üstün bir konuma getirmiştir. Başka bir görüşünde ise, erkek ve kadının bir yetenek konusunda birbirlerinden net bir biçimde ayrıldıklarını dile getirmiş, yaratılış olayında erkek spermini yaratılış merkezine doğru fırlatır, kadın bu tohumu alır fakat bunu dışarı atacak bir güce sahip değildir (Temple, 2011: 22). Bu görüşü destekleyen bir başka filozof ise Hipokrates'tir. Spermin iki farklı yapısının bulunduğunu, her iki kişinin de kaliteli sperm üretirlerse çocuklarının erkek olduğu, kalitesiz sperm üretirlerse kız çocuklarının olduğu şeklinde görüşleri bulunmaktadır (Sennett, 1994 42). Yine farklı dönemlerde yaşayan Empedokles ve Parmenides'e göre; vücudun sağ tarafından gelen sperm erkek, sol tarafından gelen sperm ise kız çocuğunun

dünyaya gelmesiyle sonuçlanmaktaydı (Garland, 1993: 32). Dini açıdan sol kavramının olumsuzluk ve uğursuzluk ile ilişkilendirilmesi ve bu görüşlerde bahsedilen sol kavramının kadınlarla ilişkilendirilmesi bu dönemde toplumdaki kadın algısına bir işaret olarak dikkat çekmektedir.

Medeniyetin temellerinin atıldığı Antik Yunan'da kutuplaşmış bir kadın-erkek ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkiler dönemin ünlü filozoflarının ışığında incelenmiş, Platon cinsiyet rolleriyle ilgili olarak kadının olduğu gibi kabullenmek yerine erkekleştirmek istemiş, Aristoteles ise sistemin devamının sağlanması için ataerkil bir yapının olması gerektiği fikrini savunmuştur. Bu bağlamda ataerkil düşünce yapısı önem kazanmış ve toplumda zıt kutuplara ayrılan bir yapı oluşmaya başlamıştır.

Yunan düşünürlerin yorumlarının yanı sıra, Yunan toplumu için önemli bir öğreti özelliği taşıyan mitolojik anlatılar da cinsiyetler arasındaki farkları ve bunun topluma kabul ettirilmesi için kullanılan önemli bir araçtı. Mitolojik öykülerde, Tanrılar genellikle yönetim alanıyla ilgileniyorken, tanrıçalar yıkımlara neden olan korkutucu güçlere sahip kadınlar olarak nitelendirilmekteydi. Tanrı ve tanrıçalara biçilen bu roller, mitolojik öyküler aracılığıyla toplumda kadın ve erkek rollerine ilişkin bir algı oluşturmaya başlamıştı. Bu mitolojik öykülere göre kadınlar, toplumda korkulan ve her zaman kontrol altında tutulması gereken varlıklardı. Mitolojik öykülerde bahsi geçen ilk kadının yaratılış öyküsü Hesiodos tarafından anlatılmıştır (Speake, 1995: 312).

Efsaneye göre Prometheus'un Zeus'tan çalarak insanlara verdiği ateş onların şımarmasına sebep olmuş ve Zeus erkeklerden oluşan bu insan topluluğuna bir ceza vermek istemiştir. Bu cezanın da bir kadın ile verilmesi gerektiğini düşünür, oğlu Hephaistos'tan kadını yaratmasını ister. Oğlu bu isteğin üzerine çamur ve suyla şekil vererek bir kadın vücudu ortaya çıkarır. Bu kilden vücut, aynı zamanda karısı Afrodit'in vücut hatlarına benzemektedir. Heykel bittikten sonra kalbine ruh ve kıvılcım koyar ve onun canlandırır. Bu heykele Pandora yani, "bütün armağan" ismi verilir. Zeus ona kapalı bir kutu hediye eder ve ona bu kutunun asla açılmaması gerektiğini, çünkü içerisinde iyi şeyler olduğunu söyler.

Eğer Pandora bu kutuyu açarsa içindeki güzel şeyler uçup gidecek ve bir daha asla geri gelemeyecekti. Bunların yerine kötü şeyler kutuya dolacak ve Pandora'yı ölene dek rahatsız edecekti. Bu kutunun açılması tüm insanlığı bir felakete sürükleyecek

ölçüdeydi. Prometheus kardeşi Epimetheus ile Pandora'ya Zeus'tan gelen hiçbir hediyeyi kabul etmemeleri gerektiğini söyler, fakat Pandora'ya âşık olan Epimetheus bu sözü dinlemez, Pandora ile evlenir ve Zeus'tan gelen hediyeyi kabul eder. Tüm kadınlar gibi Pandora'da çok meraklı olduğu için sürekli kutunun içinde ne olduğunu düşünüp durur. En sonunda bir gün, merakına yenik düşer ve kutuyu açar. Bu kutunun içerisinde bulunan hastalık, keder, yalan, ıstırap, ikiyüzlülük gibi insanlar için kötü olan şeyler dışarı çıkmıştır. İnsanların bu kötülüklerle mücadele edecek gücü yoktur ve böylelikle, efsaneye göre Zeus intikamını almıştır.

Mitolojik öykülerde kadın kontrol altında tutulması gereken bir varlık olarak betimlenmiş, yukarıda bahse geçen öyküde ise kadın bir cezalandırma aracı olarak gösterilmiştir. Zeus kadını kötülüklerle beraber dünyaya yollamış ve insanlardan bu şekilde intikam almıştır. Bu mitlerdeki kadının rolü, iki zıt düşüncenin karşı karşıya gelmesiyle oluşmuştur. Kadın bir taraftan yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüş, diğer taraftan ise baştan çıkarıcı, zarar veren ve yıkıcı varlıklar olarak görülmüşlerdir. Kadınlar ve onları temsilen betimlenen tanrıça figürleri erkeklerin hayatında onların beklenmeyen tehlikelerden korktuğunu simgeler, bu mitlerde bahsedilen erkeklerin kadınlarla olan ilişkileri bu dönemin toplumunda bulunan erkeklerin, kadınlara karşı tutumunu da göstermektedir. Kadın bu dönemde hem korkulan hem de arzu edilen bir varlıktır. Bu sebeple oluşan düşünce tarzına göre, kadınlar hem lanetlenir ve onlardan korkulur, hem de taparcasına sevilir ve baş tacı edilirdi.

Kadınlara ilişkin böyle çelişkili duygular barındıran Yunan toplumunda, birçok alanda kadınlar kısıtlanmış ve çoğu işin erkeklere göre olacağı inancı ortaya çıkmıştır. Atina demokrasisine baktığımız zaman bugünkü demokrasi kavramıyla pek de uyuşmadığı aşikârdır. Öyle ki devletin bütün yöneticileri sadece erkeklerden seçilmiş, kadınlara bu demokrasi içerisinde aktif roller verilmemiştir. Hatta kadınlar için uygulanan yasaları altında bile aslında, erkeklerin egemenliğinde yaşanan evlerin koruma altına alınması ve toplumun devamlılığının sağlanması gibi düşünceler yatmaktadır. Daha önce yukarıda da bahsedildiği gibi, Aristoteles, Platon gibi filozoflar bile kadınların toplumda erkekler gibi aktif bir üstlenmek istediğini, fakat siyaset, devlet yönetimi gibi konuların erkeklerin işi olduğu ve onlar tarafından yapılması gerektiğini söylemişlerdir. Atina'da vatandaşlık hakkı bile ilk olarak

erkeklerle verilmiştir. Perikles döneminde ise kadınlar yalnızca Atinalı, özgür bir aileden doğmuş ve özgür bir vatandaş kocaya sahip olan kadınlar vatandaşlık hakkı kazanmaktaydılar (Akalin, 2003: 24).

Bu dönemde kadınların hukuktaki yerlerinin yanı sıra, toplumsal yaşamlarına dair ilişkin birtakım yazılı belgeler neticesinde, özellikle Atina'ya ait olan bu belgelerde, burada yaşayan kız çocuklarının bebeklikten itibaren erkek çocuklarıyla eşit haklara sahip olmadığı görülmektedir. Kızlar hiçbir zaman erkeklerle eşit şartlarda okuma imkânı bulamamıştır, bunun sebebi ise erkeklerin kadınların okuma-yazma öğrenmelerini istemediğinden kaynaklanmaktadır. Kızlar sadece küçükken mitolojik öyküleri ya da dini ritüelleri öğrenme hakkına sahipti. Ksenophon, Atina'da evlilik çağına gelmiş genç kızların eğitimsiz olmalarından şikâyetçiydi, ona göre bu kızlar evlendikten sonra kocalara tarafından eğitilmeliydi. Eğitim konusunda Sparta ise, Atina'ya göre daha iyi durumdaydı. Sparta'da yaşayan kız çocukları erkek çocuklarıyla beraber eğitim görürdü; kadınlara sağlıklı kuşaklar yetiştirmesi için önem verilirdi, onlar erkekler kadar iyi beslenir, iyi bir eğitim alır ve fiziksel açıdan iyi görünmeleri için çeşitli vücut eğitimleri verilirdi. Batı Anadolu bölgesine bakıldığı zaman da burada yaşayan kız çocuklarının Afrodit adına düzenlenen güzellik yarışmalarına katılabildiği, kutlama düğün, bayram vb. etkinliklerde de dans edip şarkı söylemeleri için bir eğitimden geçtikleri bilinmektedir (Akalin, 2003: 27).

Atina'da kadınlar her zaman bir erkeğin velayeti altında yaşamış; bunlar sırasıyla baba, erkek kardeş ve koca olarak sıralanmaktaydı. Kadınların kendilerine ait olan tek varlığı ise çeyiz paralarıydı. Bir kadın evlenmek niyetinde olduğu zaman mutlaka çeyiz parasının da olması gerekiyordu; zengin ile fakir kesimden farklı ücretler talep ediliyor, evlilik aşamasına gelindiğinde kadın erkeğe bu parayı ödemekle yükümlü oluyordu. Eğer bu kadının babası veya erkek kardeşi yoksa parayı onun akrabaları tarafından ödenirdi. Boşanma gibi bir durum söz konusu olduğunda erkek kadından aldığı çeyiz parasını ona geri vermek zorunda kalıyordu; çeyiz parası kadının garantisiydi ancak bu paranın kontrolü kocasına verilmiştir. Eğer koca kadından önce ölürse kadın bu parayla kendi evine gitme hakkına sahipti, ortada çocuk varsa bu paranın bir kısmı çocuklara veriliyor, çocuklar reşit olana kadar anneleri bu parayı saklıyordu. Bir kadın tekrar evlenmek isterse yine çeyiz parası ödemek zorunda kalıyordu (Akalin, 2003: 28).

Genç kızlar erkenden evlendirilirdi, bu yaş grubu 16-18 arasında değişirdi ve kocaları da kendilerinden büyük yaşta olurdu. Fakat Platon, Aristoteles gibi filozoflar evlenme yaşının 18-20 (Sparta’da yapılan evlilik yaşı) arasında olması gerektiğini vurgulamıştı, bunun sebebiyse fizyolojik olarak gelişkin kadınların daha sağlıklı çocuklar doğurabileceği düşüncesiydi. Evlilik aşamasına gelen bir kızda aranan bir özellik olan bekâret kavramı da bu dönemde son derece önemliydi. Aile kızının denetimini sağlamak zorundaydı, aksi takdirde eğer kızın bakire olmadığı anlaşılırsa aile onu evden atabilir hatta köle olarak bile satabilirdi, bu durumda kız bir daha evlenemezdi. Evlilik olayı kadının statüsü bakımından önemli bir değişiklik olarak kabul edilirdi. Bunun sebebi ise toplumun devamlılığının kaynağı olarak görülmesiydi. Kadınların koca adaylarını seçme gibi bir lüksü yoktu, fakat elit tabakada bulunan kadınlar halk kesiminden olan kadınlara nazaran bu konularda bağımsızlardı (Akalin, 2003: 29-30). Evlilik kurumunda zina Atina’da hiç hoş karşılanmayan bir durumdu. Zina olgusu kadının yüzünden olan kötü bir olay olarak kabul görmekteydi. Hiç evlenmemiş bir genç kız evli bir erkekle ilişkiye girerse bu kız köle olarak satılabilirdi.

Solon kanunlarında zina ile ilgili durum açık bir şekilde belirtilmiş; zina yapan kadınların herkesin gözü önünde öldürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğer bu kadın öldürülmezse de kamuya açık alanlara ve kutsal alanlara girmesi yasaklanacaktı. Bu yasağı çiğnediği takdirde de dövülecek, dili, kesilecek ya da idam edilecekti. Atina’da kadınlara karşı olan bu tutum aslında politika ile ilgiliydi, çünkü zina yoluyla doğan çocuklar vatandaşlığa kabul edilmemekte ve devlet için bir tehlike arz etmekteydi. Sparta’da ise zina ile ilgili herhangi bir ceza kanunu bulunmamakla beraber, burada yaşayan kadınların cinsel olarak daha özgür olduğu anlaşılmaktadır (Akalin, 2003: 31).

Atina ve Sparta’da zinaya karşı olan bakış açılarının yanı sıra, kadın toplumsal hayatta da kendine aktif bir rol bulamamış genellikle evde harem yaşantısı sürmüştür. Bu kadınlar çoğunlukla ilk etapta çocuk doğurup onun yetiştirilmesini sağlamak, daha sonra ise ev işleri, yün eğirme, dokumacılık gibi işlerle uğraşarak vakit geçirmekteydi. Dışarı çıkmaları pek hoş karşılanmayan Yunan toplumunda, kadınlar önemli bir olay olmadıkça (doğum, ölüm, bayram vb.) sokağa adım atmazdı. Bu kadınların bir kısmı tapınaklarda rahibelik görevini üstlenirdi. Sadece fakir olan

kadınların evden dışarı çıkmaları alışıldık bir durum olarak kabul edilirdi. Bu fakir kadınlar genellikle tarlalarda işçi ve köle olarak, şehirlerde ise yine köle hizmetçi, dokumacı, çocuk bakıcısı, çamaşırcı, pazarcı vb görevlerde çalışırdı. Bu dönemde kadınlar arasında en serbest hareket edebilen grubu Hetaira'lar oluşturmaktaydı. Hetaira'lar çok iyi eğitim alan, kültürlü asil fahişelere verilen isimdi (Akalin 2003: 34-35). Bu dönemde bu kadınlarla birlikte olan birçok devlet adamı vardı, bunlardan en ünlüsü ise Perikles'in sevgilisi olan Aspasia idi. Aspasia son derece kültürlü ve okumuş bir hatip olarak bilinirdi.

Hetaira'ların yanı sıra, aristokrasi sınıfına mensup olan kadınların daha özgür oldukları ünlü şair Sappho'nun şiirlerinde göze çarpmaktadır. Bunlar arasında aristokrat kadınların ev işi yapmadıkları ve kişisel bakımlarına dikkat ettikleri vurgulanmaktadır. Bu kadınlar, kendi mal varlıklarının yanı sıra, halı dokumacılığı, iğne ve nakış işlerinin üretimlerini düzenler ve bu malları kutsal yerlere bağış olarak gönderirlerdi (Akalin, 2003: 35-36).

Hellenistik dönemin başlamasıyla birlikte kadınlar toplumsal hayatta biraz daha etkin bir konuma gelmişlerdi. Kadınlar artık yeteneklerini özgürce sergilemiş ve yeteneklerini geliştirme olanakları bulmaya başlamışlardır. Özellikle Atina'ya baktığımız zaman erkek çocuklarının gittiği okullarda kız çocuklarının da eğitim aldığı okullar ortaya çıkmaya başlamış, bu dönemde kız çocukların okuma-yazma oranlarında bir artış gözlemlenmiştir. Kadın müzisyenler ve edebiyatla uğraşan bir kadın kesimi ortaya çıkmış, bilimsel alanda bile kadınlar aktif bir hale gelmişlerdir.

Bu alanların dışında Hellenistik dönemde kadınları güçlü ve zeki olarak temsil etmek isteyen kadınlar da bulunmaktaydı. Bu öndü kadınlar politika ve devlet yönetiminin içerisinde aktif bir biçimde rol oynamışlardır. Bu kadınlar Yunan devletinin yönetimine katkı sağlayan Makedon kadınlardan oluşmaktaydı. Buna verilecek ilk örnek Hellenistik bir krallık olan Makedonya krallığının imparatoru olan II. Philippos'un karısı Olmypyias'tır. Kocasının zehirlenerek öldürülmesine neden olmuş, daha sonra ise vakit kaybetmeden başka biriyle evlenmiş ve yönetimi devralmıştır. Rakibi olan Kleopatra'nın çocuğunu öldürmüş, Kleopatra'yı da intihara zorlamıştır, bu onun yönetim ve politik hırslarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Akalin, 2003: 38).

Yunan dönemi ve onun devamı niteliğinde olan Hellenistik döneme bakıldığı zaman toplumdaki devlet düzeni neticesinde kadınlar toplumsal yaşama katılma fırsatı bulmuşlardır, ev kadınları ev dışındaki toplumsal alanlara ancak dini ritüeller, doğum, ölüm, bayram vb. olaylar olduğu zaman çıkabilme şansını yakalamıştır. Bunun aksine hayatını dışarıda geçiren kadınlar da bulunmaktaydı, bu kadınlar paraya ihtiyacı olan ve ailesine bakmakla yükümlü olan kadınlardan oluşmaktaydı, bu kadınlar dışarıda genellikle temizlik, tarla işi, sütannelik, ebelik ve pazarcılık gibi alanlarda çalışma fırsatı bulmuş, bir kısmı ise erkeklerin bulunduğu alanlarda, toplantı vb. durumlarda onlara hizmetkârlık yapmıştır. Bu kadın grubunu ise Hetaira'lar, fahişeler ve müzisyen kadınlar oluşturmaktaydı. Hellenistik dönem itibariyle özgürlükleri artan kadınlar eğitim hayatına başlamış ve toplumsal alanda kendilerini daha iyi ifade etme şansı bulmuşlardır. Fakat Hellenistik dönemde daha özgür olan kadınlar, yeteneklerini ve güçlerini yine erkeklerin belirlediği alanlar içerisinde ortaya koyma fırsatı bulabilmişlerdir.

Yunan ve Hellenistik dönemin ardından, Roma dönemine gelindiği zaman kadınların durumu yine önceki dönemlerde olduğu gibi karmaşık bir yapıya sahipti. Kocasının egemenliği altında yaşayan Romalı bir kadın bu dönemde eve kapatılmaktan ziyade kocasıyla beraber çeşitli eğlencelere, gösterilere vb. etkinliklere katılmak hakkına sahipti. Kadınlar eşleriyle birlikte yemek yiyebilir ve yemekli toplantılarda da rahatça ev sahibeliği yapabiliirdi. Bu dönemde ev içi alanda diğer dönemlere göre daha serbest olan kadın dışarı da daha serbestti. Romalı bir kadın tek başına halka açık yerlerde dolaşabiliyor ve tiyatro, hamam vb. yerlere gidebiliyordu. Romalı bir ailede kocadan sonra en önemli kişi olarak kadın kabul edilirdi. Romalı bir kadının görevi kocasının yükünü hafifletmek ve onun hayatını kolaylaştırmaktı. Çocukların bakım ve eğitimi hususunda anne ile baba birlikte kararlar alırdı, Romalı bir ailede anne ile babanın öncelikli amacı ailenin soyunu devam ettirecek, bedenen ve ruhsal olarak sağlıklı çocuklar yetiştirmektir, çocuklara öncelikle ahlak eğitimi verilir, haklarını öğrenmeleri için ise 12 Levha Kanunu ezberletilirdi. Romalıların bu dönemde önemsedikleri birtakım erdemler bulunmaktaydı. Bunlar;

- Namus (fides),
- İleri görüşlü olma,
- Sabırlı olma,

- Kararlı olma (constantia),
- Çalışkan olma (industria),
- Dayanıklı olma (virtus),
- Cesaretli olma,
- Büyüklere saygı (pius),
- Aileye ve devlete karşı itaat olma,
- Sağlam bir ahlaka sahip olmak (Erişgin 2013: 7-8).

gibi erdemlerdi ve bu erdemlere sahip olarak görülen kadınlar çocuklarına bu erdemleri öğretirdi, kadının Roma ailesi içerisinde özel bir yeri vardı.

Evli bir kadın kocasının egemenliğine girmesine rağmen evi yöneten kişi olarak kabul edildiği için evde onurlu bir konumdaydı. Roma döneminde kadınlara karşı gösterilen bu saygının altında anneliğe duyulan saygı yatmaktaydı. Roma döneminde annelik ve evlilik kavramları kutsal olarak kabul edilirdi, evlilik Romalılar için çiftlerin sürekli olarak bir yaşam ortaklığı sürdürmesi anlamına gelmekteydi. Bu evlilik kavramı, yaşam boyu birlikte olmayı, tek eşliliği, çocuk sahibi olmayı ve onların yetiştirilmesi için ortaklığa dayanan bir kurum olarak tanımlanmaktaydı. İki kişinin evlenebilmesi için her iki tarafın da evlenme iradesine erişebilmiş olması gerekirdi (Erişgin, 2011: 10-11).

Roma döneminde kadınlar kutsal birer varlık olarak kabul edilmiş, aile içerisinde onlara çeşitli görevler verilmiştir. Kamusal alanda kadınların yaşamına baktığımız zaman ise onlar *pudicitia* (iffetini koruma) olgusu adına erkeklere ait görevleri yapmasına izin verilmemiştir. Kadının iffetini ve sadakatini koruması gerektiğini düşünen Romalılar, bu sayede gelecek nesillerin saf ve temiz olacaklarına inanmışlardır. Bu sebeple kadınlar bu dönemde siyasi ve kamusal alanda idari görevlerin başına getirilmezdi; oy kullanma, imparator olma, mahkemelerde bulunma gibi haklara sahip olamamışlardır. Bu tip görevlerin tümü erkeklerin yapabileceği türden görevler olarak kabul edilirdi. Kadınların kamusal hayata katılamayacağı düşüncesini yıkan tek kadın grubu olan Vesta rahibeleri, Roma imparatorluğunun koruyucuları olarak kabul edilirdi. Roma İmparatorluğu'nun en soylu ailelerinden 6 bakire kız yaşları 10 civarına geldiğinde bu görevi kabul etme hakkına sahipti. 30 yıl boyunca kendilerini dinsel yaşama adayan bu rahibeler, göreve başladıkları an itibarıyla babalarının kontrolünden çıkıp tapınaklarda görevlerine başlardı.

Vesta rahibelerine tecavüz etmenin cezası ölümle sonuçlanırdı. Eğer Vesta rahibesi suçluyu affederse o kişinin karşısına çıkardı, böylelikle suçlu idam edilmekten kurtulurdu. Vesta rahibeleri kamusal alanda yeni bir statü kazanmışlardı, babalarının egemenliğinden çıktıkları için onların kendi vasiyetlerini düzenleme ve mahkemelerde tanıklık yapabilme hakkı vardı (Erişgin, 2013: 21).

Roma döneminde kadınlara doğrudan siyasi ve kamusal alanda bulunma hakkı verilmese de Vesta rahibeleri bu anlamda üst sınıfta bulunan kadınlara yeni bir fırsat yaratmış, bu kadınlar, eşleri ya da babalarıyla beraber meydanlarda kendilerini göstermişlerdir. Yunan ve Roma döneminde kadınların toplumdaki durumu genel olarak bu şekildeydi, peki Hristiyanlıkta kadının durumu nasıldı?

3.1. HRİSTİYANLIKTA KADIN

Hristiyanlığın kabul edilmesinden önce, Eskiçağ toplumlarında kadının durumu bu şekildeydi, Hristiyanlığın kabul edilmesiyle beraber kadınlara “özerk bir birey” olma fırsatı doğmuş, Hristiyanlık dini beraberinde kadınlara şunu vaat etmişti: “İsa uğruna çile çekip onun krallığına tanıklık etmeye” dayanan yeni bir dinsel kimlik modeli. Kadınlar için geriye tek bir seçenek kalmıştı: dünyadan elini eteğini çekip münzevi bir yaşam sürmek. Bu uğurda kimi kadınlar kılık değiştirip erkek manastırlarında münzevi bir yaşam sürdürdü; kimileri ise fahişelikten tövbe edip münzeviliğe yöneldi, kimileri de sadece sıradan dindar ev hanımlarıyken manastır yaşamını seçti, bu kadınları ortak paydada birleştiren tek şey ise Hristiyanlıktı.

Hristiyanlık kadınlara yeni bir dinsel katılım modeli oluşturmuştu, fakat bu modelin oluşma süreci çok kolay olmamıştı. Eskiçağ Hristiyanlığına baktığımız zaman kadın, iki zıt kutup içerisinde değerlendirilmişti. Kadınlar bu dönemde bir taraftan Havva'nın soyundan gelen ve sadakatsizliğin sembolü olan kişiler olarak görülürken; diğer taraftan ise Meryem gibi mütevazı ve masum olarak görülmekteydi. Meryem ile özdeşleştirilen kadınlar, kendilerini dine adayın ve din için hizmet eden kadınlardan oluşmaktaydı; din uğruna şehit veya gazi olanlar ve manastır yaşamını benimseyen kadınlar toplum tarafından erkeklerle eşit olarak görülmekteydi. Fakat bu eşitlik toplumsal statüde bir eşitlik değil, bir nevi takva eşitliği olarak

düşünülmekteydi. 2. yüzyılda yaşamış olan Pagan Filozof Celsus, Hristiyanların ilk başlarda, yalnızca kölelerin, çocukların ve toplumda düşük statülü kadınların Hristiyanlığı kabul ettiğinden bahseder. Celsus'un yapmış olduğu bu gözlem çerçevesinde, Hristiyanlığın yayılışı sırasında kadınların faktörüne dikkat çekilmektedir (Kaçar, 2004: 197). İlk Hristiyan literatüründe kadın, erkek Hristiyan yazarlar tarafından birçok teorik yazıyla ifade edilmişti. Tertullianus, *De cultu feminarum* adlı eserinde kadın okurlarını azarlamıştır:

“Siz kadınlar, acı ve ıstırap içinde doğurursunuz, Kocalarınızın büyü altındasınız ve kocanız sizin efendilerinizdir. Havva olduğunuzu bilmiyor musunuz? Tanrının sizin cinsinizle ilgili hükmü olarak o hala bu dünyada yaşıyor. O halde bir lanetli olarak yaşamamız müstahaktır. Şeytan sizin içinizdedir. Ağacın mührünü bozdunuz. Tanrı'nın kanunundan ilk ayrılan sizsiniz. Şeytanın nasıl alt edeceğini bilmediği erkeği aldatan kişi sizsiniz. Bedel olarak öldünüz ki bu Tanrı'nın oğluna bile ölüm getirdi. Yine de elbiselerinizi süslerle bezemeyi düşünüyorsunuz” (Tertullian,1:1/24).

Aziz Augustinus (Yeşilyaprak, 2004: 103-107) Tanrı'nın neden kadını yarattığı üzerinde epey bir kafa yormuş ve çocuk doğurmak dışında kadının erkeğe bir faydası olacağını düşünmemiştir (Berktaş, 2016:105). Kadınlar için çizilen bu kötü imaj, onların kötülüğe gidiş kapısı veya erkeklerin değerli ruhlarının avcısı olarak görülmesine yol açmıştı (Kaçar, 2004: 198).

Negatif görüşlerin yanı sıra, yeni Havva Meryem'in şöhret bütün kadınlar arasında yayılmaya başlamış ve artık kadınlar övülmeye başlamıştı. Konstantinopolis'li (İstanbul) Aziz Proklos övgü dolu sözlerle şunları söylüyordu:

“Meryem aracılığıyla bütün kadınlar kutsanmıştır. Kadın, artık lanetli değildir; çünkü onun ırkı, şimdi, şanlı melekleri bile aşmak için gerekli olan şeye sahiptir. Şimdi Havva iyileşmiştir şimdi bütün kadınlara hayranlık duyulur” (Duby ve Perrot 1992/ 2005: 407).

Pavlus, “*Ne Yahudi, ne de Yunanlı vardır; ne kul ne de azatlı vardır, ne de erkek ve dişi vardır; Mesih İsa'da hepiniz birsiniz*” (Duby ve Perrot, 1992/2005: 407).

Bununla beraber yine bir metinde şöyle yazmaktadır:

“Kadın tam tabiiyetle sessizce öğrensin. Fakat kadının öğrenmesine ve erkeğe hâkim olmasına izin vermem, ancak sükûtta olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı ve Âdem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü; fakat iman ve sevgi ve takdis ve vakar ile dururlarsa, çocuk doğurması ile kurtulacaktır” (Duby ve Perrot, 1992/2005: 408).

Bu metinlere baktığımızda çelişkiler göz ardı edilemez. Bu metinler kadınların geleneksel rollerinin güçlenmesine yol açmış fakat kadınlara da bir özgürlük alanı açılmasını sağlamıştı. Kadınların bu alandaki varlığı dikkate alınmalıdır, çünkü onlar bu özgürlük alanı olarak tabir edilen alanda, İsa'nın peşinden çarmıha gittiler, birçok erkeğin kendisini terk etmesinin aksine, kadınlar onun boş mezarının başında beklediler. Hz. İsa'nın kadınlara olan tutumu açık bir biçimde görülmekteydi, o eşitlikten yanaydı. Yine Hz. İsa'nın yükselişine tanık olan ilk kişi bir kadındı; erkek havarilerden önce bu olay Mecdelli Meryem adındaki bir kadına kismet olmuştu (Kaçar 2004: 199). Kadınlarla ilgili pozitif düşünceler içeren bu sözler, dönemin yazarları tarafından dikkate değer görülmemişti. Kadınların bu dönemde, Hristiyan toplantılarına ev sahibeliği yaptığını ve bu sayede liderlik özelliği kazandıklarını görürüz. Hatta bazı evli kadınların eşleriyle beraber misyonerlik yaptığı yönünde notlar bulunmaktadır (Kaçar, 2004: 199). Elimizdeki Erken Hristiyanlık dönemine ait olan bazı kaynaklar ışığında, kadınların bu dönemde Hristiyanlığın yayılışındaki etkilerinin önemli bir noktada olduğunu görmekteyiz, fakat kadınlar bu dönemde kendi başlarına misyonerlik yapmak şeklinde değil; erkek misyonerlere ev sahibeliği yapıp bu şekilde yardım etmeleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Kadınların geleneksel olarak ideal eş ve anne olarak hayatlarını sürmeleri beklenirken, bu düşünce, yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış, artık ideal Hristiyan kadınların dindarlığını her fırsatta göstermesi gerektiği fikri ön plana çıkmıştı.

Yine, Erken Hristiyanlık döneminde halk arasında Hristiyanlığı benimseyen ve dinin yayılmasına öncülük eden bazı kadınlar bulunmaktaydı. Kökten bir değişimin yaşandığı bu dönemde Azize Thekla'nın öyküsü antik dönemin bütün kurallarını geride bırakmıştır. Onun azmi sayesinde, binlerce kadının yaşamında yeni yollar açılmıştı.

Thekla modern Türkiye'de bulunan Konya'da yaşayan, 12-13 yaşlarında bir genç kızdı. Paulus'un bekârlık üzerine öğretilerini duyup etkilenerek, havari Paulus'u ve onun bu yeni dininin kurallarını benimsemek istemiş ve ailesinin onu evlendirme planlarını boşa çıkarmıştır. Kendi kasabasındaki aşırı baskıdan kaçarak Antiokheia'ya (Antakya) gider; Paulus'un öğretileri sayesinde bekâretin ve nefesine hâkim olmanın yeni bir yol olduğu düşüncesine kapılır (Connor, 2004/2011: 21).

Kendi evine kapatılmış olan Thekla, penceresinden Paulus'un vaazlarından birini duymuştur. Paulus'un öğretileri bu dönemde genç insanların davranışlarını etkilemekle ve evlilikten soğutmakla ilgili bir tehdit oluşturmaktaydı. Paulus'un öğretilerinin yol açtığı bu büyülenme, Thekla'nın üzerinde doğaüstü bir güce sahipmiş gibi görünmekteydi. Nişanlısının kaybına üzülen Thamyris, İkonialıları Paulus'un tutuklanması için harekete geçirmiştir; Paulus'a büyücü muamelesi yapılır ve toplumdaki kadınları bozmakla suçlanır. Prokonsülün karşısına çıkartıldığında Paulus sadece kurtuluş mesajını yaymaya çalıştığını söylemiştir fakat hapse atılır (Connor 2004/2011: 22). Thekla da onun peşinden gider:

“Gece Thekla bileziklerini çıkarttı ve onları kapıcıya verdi, kapı açıldığı zaman hapishaneye yöneldi. Gardiyana gümüş bir ayna vererek Paulus'a gitti ve ayağının dibinde oturarak Tanrı'nın görkemli işlerini dinledi. Paulus hiçbir şeyden korkmadı ve Tanrı'ya tam bir güven içinde yaşamaya devam etti. Thekla'nın da inancı arttı ve kelepçelerini öptü” (Thekla,4:10,4:11,4:12).

Ardından Thekla da yargılanmaktadır ve vali ona neden Thamyris ile evlenmediğini sorar. Evlilikten caydığı, toplumun kurallarına karşı geldiği ve toplumun geri kalanına bir tehdit oluşturduğu için Thekla'nın annesi onun yakılmasını talep eder. Thekla'nın nesneleştirildiği bu olayda, bu dönemde toplumdaki kadınların otoriteye itaat etmelerinin nasıl devam ettirildiği gözler önüne serilmektedir.

Vali Thekla'yı idam edilmeden önce gördüğünde ağlamaya başlar ve onun gücüne hayran kalır. Doğaüstü olaylar Thekla'nın kurtulmasını sağlar ve Thekla özgürlüğüne kavuşur. Kasabada ani bir deprem olur ve yağın yağmur ateşi söndürür. İkonion'u terk eden Thekla Paulus'u aramaya gider. Paulus'u kentin dışında birkaç Hristiyan müridiyle birlikte bir mezarlıkta bulur ve ona şöyle der:

“Thekla Paulus'a dedi ki: “Saçımı kısa keseceğim ve nereye gidersen peşinden geleceğim.” Ama o şöyle dedi: “Bunlar kötü zamanlar ve sen de güzelsin. Ya ilkinden daha kötü bir ayartı ile karşı karşıya kalırsan ve sen de dayanamayıp korkakça davranırsan.” Thekla: “Yalnızca beni İsa ile mühürlesen ayartılar beni rahatsız edemez.” dedi. Paulus dedi ki: “Sabırlı ol Thekla, sabırlı olursan suya kavuşacaksın” (Thekla, 6:13,6:14,6:15).

Burada, Thekla'nın güzelliği Paulus tarafından eleştirilmektedir, güzel olması Thekla'nın kendisi için bir tehdit oluşturmaktadır çünkü Paulus'a göre o, her an cinsel ayartılara ve evlenme isteğine yenik düşebilir. Bu sebepten dolayı Thekla'yı vaftiz etmekten kaçınır. Thekla'nın saç kesme ve kadınsı güzellikten vazgeçme isteği bile Paulus'u ikna etmeye yetmez. O güzel olduğu için dezavantajlıdır, cinsiyet

ayrımcılığı yaşayan Thekla asla vazgeçmez ve kutsanmadan yoluna devam eder. Paulus Thekla'nın vaftiz olma isteğini geri çevirir ama onun kendisiyle beraber Antiokheia'ya kadar eşlik etmesine izin verir. Orada sokaktaki bir adam Thekla'ya asılır ve Paulus onu tanıımıyormuş gibi davranır. Bu dönemde yanında biri olmadan seyahat eden kadınlara kötü bir gözle bakıldığından Thekla savunmasız bir şekilde ortada kalmıştır. Kendini savunmaya çalışan Thekla yine suçlu konumuna düşer ve vali tarafından arenada vahşi hayvanlara atılmak şeklinde bir ölüm cezasına çarptırılır (Connor, 2004/2011: 24-25).

Bir erkek kuralları çiğnediği zaman hapse ya da sürgüne mahkûm edilirken, kadınlar evlilik reddi, bir erkeği toplumun önünde küçük düşürmek gibi durumlarda işkence ve ölüme mahkûm edilmekteydi. Thekla mahkûm edilmek üzereyken orada bulunan kadınlar itiraz etmeye başlar. Thekla'nın öldürülmesine bir direniş de kadınlardan gelmişti ama bu kararı değiştirmeye yetmemişti; ikinci defa daha doğaüstü şeyler olur ve Thekla ölümden kurtulur. Thekla'nın sırtına bağlanmış olduğu aslan ona saldırmak yerine onun ayaklarını yalamaya başlar. Ancak ertesi gün bir ceza daha planlanır ve Thekla bu sefer aslanlar ve ayıların bulunduğu bir yere atılır. Onu diğer hayvanlardan korumak için ölümüne dövüşen bir dişi aslan ve yapılan protestolar sayesinde Thekla kurtulmuştur (Connor, 2004/2011: 26).

“Daha korkunç hayvanlar içeri atıldıkça kadınlar ağlaştılar ve kimileri çiçekler attı, kimileri sümbül, kimileri tarçın, kimileri kakule attılar ve böylece etraf güzel kokularla doldu. Tüm hayvanlar sanki uyku bastırılmışçasına ona dokunmadılar” (Thekla, 9:10).

Bu son kurtuluşundan sonra Thekla, su dolu bir hendek görür ve şöyle der:

“Artık yıkanma zamanım geldi.” Şöyle diyerek kendini hendeğe attı, “İsa Mesih adına, bu son günde kendimi vaftiz ediyorum!... Etrafında alevden bir bulut vardı ve ne hayvanlar ona dokunabiliyordu ne de çıplaklığı görünüyordu” (Thekla, 10:2).

Thekla'nın özgürlüğüne kavuşmasının ardından Paulus'un izinden Anadolu'nun güney kıyılarına Myra'ya (Demre) gider. Thekla artık görevini sürdürmekte serbesttir, kendi başına vaazlar vermeye ve Hristiyanlığı yaymaya çalışmaktadır. Sonunda Myra'nın doğusunda bulunan Seleukia'ya (Silifke) yerleşir ve burada huzur içinde ölmüştür (Connor, 2004/2011: 28). Azize Thekla kültürünün başlangıcına ilişkin kanıtlar Seleukia'nın güneyinde bulunan Meryemlik veya Hagia Thekla adlı yerleşimlerde bulunabilmektedir (Connor, 2004/2011: 29). Arenada ölme bile ilk

kadın şehit Thekla olarak kabul edilmektedir. Onun bu isyanı ve meydan okuma öyküsü, diğer kadınlara da ilham kaynağı olmuştur.

Thekla'nın yanı sıra, Erken Hristiyanlık döneminde hac yolculuğu yaparak münzevi bir yaşam süren başka bir kadın daha bulunmaktaydı: Egeria. Onun hac yolculuğu yapmasının nedenleri arasında, kutsal yerleri ziyaret etmek, azizlerin yaşadığı ve öldüğü yerleri görmek bu kişilere duyulan saygıyı sunma isteğinden kaynaklanmaktaydı. Yapılan bu hac yolculuklarının büyük bir kısmında ise kutsal toprak olarak kabul edilen Kudüs ve çevresi gezilirdi. Erkekler ve kadınlar evlerini geride bırakıp kara veya deniz yoluyla bu uzak hac yolculuğuna çıkarlardı, bunların arasındaki en büyük grubu ise münzevi yaşamı seçen rahibeler bulunmaktaydı. Peki, bir erkekten ziyade kadınların hac yolculuğuna çıkması nasıl gerçekleşirdi, ne anlama gelmekteydi? Bu hac yolculuğunda kadınlar nasıl bir deneyim yaşamışlardı? Egeria bu dönemde Makrina gibi isteklerine ulaşma konusunda azimli bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır; bu azmin sebebi ise kadınların hac yolculuğu yapmasının bu dönemde pek fazla kabul gören bir durum olmamasıydı, çünkü bu dönemdeki yaygın düşünce kadının evde durması gerektiğiydi. Haccın kadınlar için bazı riskleri olmasına rağmen onlar bu emellerinden vazgeçmediler. Egeria isimli hacı M.S. 381-384 yılları arasında hac yolculuğuna çıkmıştı. Onun rahibeler manastırında bulunan yöneticilerden biri veya manastırın baş rahibesi gibi bir konumda olduğu yazdığı hac günlüğünden anlaşılmaktadır (Kastner, 198: 72). Bu dönemde bir kadın tarafından yazılan Doğu'da yapılan hac yolculuğuna dair ilk betimlemeler Egeria sayesinde bizlere ışık tutmaktadır. Egeria'nın anlatısı, gidilen mekânlarda yapılan ritüeller hakkında bizlere bilgi vermektedir. Kudüs ve diğer yerlerin Konstantinopolis (İstanbul), Mısır, Suriye, Filistin) yanı sıra, bizlere dindar bir kadının bakış açısını ve onun gözünden yapılan hac yolculuğunu, bu yolculukta karşılaştığı kişiler hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Bu yolculuk esnasında keşişler ona kapılarını açmış ve rehberlik etmişlerdir, yolculukta ise münzevi yaşamı benimseyen kişilerle beraber yolculuk etmiştir. Bu yolculuğu anlatırken güvenliği için endişe etmemiştir, ona göre hac yolculuğu yapma sebebi öteki dünyada cennet yaşamı ile ödüllendirileceği, kutsal topraklar hakkında bilgi edinmek ve manevi anlamda Tanrı ile daha yakın olmak için yapılmalıydı (Connor, 2004/2011: 64).

Kaleme aldığı öyküsünde Egeria, büyük bir heyecan ile hac yolculuğundan bahsetmektedir, çevre koşulları ağırdır fakat Egeria bundan şikâyet etmez, dört yıl boyunca hac yolculuğu yaptığı için fiziksel anlamda da güçlü ve sağlıklı aynı zamanda bu yolda kararlı bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hac esnasında Sina Dağı'na çıkarken dik bir şekilde bu dağı tırmanmıştır, fakat bunu yaparken Tanrı'nın ona yardım ettiğini söylemektedir. Sina Dağı'ndan bahsederken büyük bir hayranlıkla onu anlatmış, bu dağa çıkmanın ve geri inmenin zorluğundan hiç bahsetmemiştir, çünkü o hac yolculuğu yapma deneyimine kendini kaptırmış bir vaziyettedir. Buradaki hac gezisi sonladığında ise o yakınlarda bulunan bir kilisede dua edilirdi, o bölgede yaşayan diğer münzeviler de Egeria'ya katılırdı.

Orada bulunan askerler ve subaylar Egeria ve onun kafilesi için güvenliği sağlamakla yükümlüydüler, daha sonra ise münzeviler bu görevi devralarak onlara rehberlik etmişlerdir. Anlatısının ilk yarısında bunlardan bahsederken, ikinci yarısında ise Kudüs'te geçirdiği üç yılı anlatmıştır. Burada yapılan ibadetleri sanki bizlere ders anlatır gibi anlatmıştır. Bu bölümdeki anlatımında geçit törenleri, şarkılar, tütsü kokulu mekânlardan sık sık bahsedilmişti. Erkek ve kadın münzeviler ise burada bulunan kiliselerde veya kutsal olarak bilinen mekânlarda buraya gelen gündelik hacılar için rehberlik hizmeti sunardı. Anlatımın bu kısmında hac yolculuğu yapmak için son derece hevesli görünen erkekler ve kadınlardan oluşan büyük kitlelerden bahsetmektedir, Kudüs'ün bu dönemdeki insan yoğunluğu hakkında bizlere bilgi vermektedir. Egeria'nın anlatmış olduğu bu hac ibadetlerinin yanı sıra onun insani olarak sahip olduğu güçlü tarafları da gözümüze çarpmaktadır, o algı düzeyi son derece yüksek, içine bulunduğu ortama karşı ayak uydurabilen, yaptığı hac yolculuğu deneyimlerine de duygusal olarak bağlı bir kişiydi (Connor, 2004/2011: 71-73). Haccın, yolculuğun ve burada yapılan ibadetlerin Egeria için çok önemli olduğunu görmekteyiz, o belirli bir statüde ve zenginlikte olmasına rağmen hac yolculuğunun tüm yoruculuğuna karşı, gece gündüz ne zaman olursa olsun ibadet etmekten geri kalmamıştır.

Egeria'ya göre hac yolculuğu yapmak, bedenen ve ruhen orada bulunmak kişisel olarak ihtiyaçlarımızı giderir ve yolculuğun yorucu kısımlarını bizlere unuttururdu. M.S. 380 yılına gelindiğinde ise Hristiyanlıkta hac uygulamasının giderek geliştiğini görür, onun yapmış olduğu bu gezide anlattıkları bizlere bugün bile yapılan hac

uygulamaları hakkında sağlam bir temel oluşturabilecek niteliktedir, bu dönemde Egeria'nın kaleme almış olduğu bu hac günlüğü son derece özgün ve etkileyici bir kanıt olarak bizlere sunulmaktadır.

Erken Hristiyanlık döneminde Thekla, Makrina, Egeria gibi toplumun içerisinde yaşamış karakterlerin yanı sıra uç hayatlar yaşayıp daha sonra münzevi bir yaşamı tercih eden bazı kadınlar da bulunmaktaydı. Bu kadınların başında ise İsa'nın ölürken bile yanında bulunan tövbekâr hayat kadınları olan Mısırlı Meryem ve Pelagia gelmektedir. Tövbe edip kurtulan günahkâr azize öyküsü bu dönemde son derece fazla olarak kullanılmıştı, çünkü bu olay dinsel anlamda insanları kendine çeken, onların kurtuluşa ancak tövbe edip dini bütün bir yaşam seçerek ulaşmalarını sağlayan etkili bir yöntem haline gelmişti. Bu öyküler din propagandası yapan kadınları, hayat kadınlarını ve toplumun en alt kesiminden olan kadınları anlamamız için bizlere yardımcı olmaktadır. Bu öykülerin ortaya çıkmasının asıl amacı, toplumda yaşayan çok fazla sayıdaki insanın kendilerini özdeşleştirebileceği bir durum olmasından kaynaklanmaktadır; yani geçmişte işledikleri günahlar sebebiyle asla affedilmeyeceklerini düşünen insanlar için. Bunun yanı sıra toplumdaki insanların bu öyküler yoluyla terbiye edilmesi ve ahlaki olarak eğitilmesi amaçlanmıştır.

Toplumun uç noktalarında yaşamış olan bu kadınlar bizlere büyük bir ikilem yaratmaktadır, onlar hem aciz duruma düşüp kötü bir hayat yaşamışlardır; daha sonra ise cesaretli davranıp en saygı duyulan konumlardan biri olan münzeviliği benimsemişlerdir. Bu ikilemin oluşturduğu düşünceler bağlamında da bu öyküler diğer insanlar için hem hayranlık uyandırıcı hissetmemize hem de itici olarak düşünmemize sebep olabilmektedir, kadın ve erkek rollerinin bu dönemde değişiklik göstermesi ise tövbekâr fahişelerin veya kılık değiştirip manastır yaşamını tercih eden kadınlara artan ilginin bir sebebi olarak gösterilmektedir (Connor, 2004/2011: 122).

Azizelerin yaşamlarına dair yazılan öyküler kadınların azizlik konusunda neler yaptıkları ve neleri göze aldıkları hususunda bizlere yardımcı olmaktadır. Bu dönemde yaşayan münzevi kadınların yaşamlarının farklı olması bizim de bakış açımızı genişleterek tepkilerimizin de çeşitliliğini artırmıştır. Erken Hristiyanlık döneminde yaşamış olan bu azizeler, ilahi olan şeylerin sıradan kadınlarla nasıl buluştuğunu bizlere göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Dindar olan kadınların

göze batmayan ve itaatkâr oldukları düşünülürdü, onların ayaklanmaları topluma ters düşse bile yine de toplum tarafından yadırganmazdı. Kadınlar kendi toplumları için değer görmüyorlardı, fakat Hristiyanlık sayesinde onlar Tanrı'nın bir yansıması olarak toplumda kabul görmeye başlamışlardı. Bu dönemde toplumda kadınlara ait olan en yaygın görüş, onların erkek cesaretine ve kararlılığına sahip olduğu ve cinsiyetine rağmen kurtuluşa ulaşmakta son derece istekli olmalarıydı.

5. yüzyılda Yakup tarafından kaleme alınmış olan Antiokheia'lı Pelagia'nın yaşamı münzevi yaşamın yaygınlaşmasını sağlamıştı, Yakup yazısına başlamadan önce bu yazıyı yazma sebebinden bahsetmiştir; hayat kadını olan Pelagia'nın din değiştirmesi, günahkâr olan kimselerin kurtarılarak Tanrı'ya yönelmesi onun asıl amacını ortaya koymaktadır. Yakup'a göre herhangi bir kimse günahkâr olsa bile kurtuluşu için her zaman bir umut ışığı vardır, ister kadın ister erkek olsun herkesin kurtarılması mümkündür. Nonnos adında bir piskopos'un yanında keşiş olarak yaşayan Yakup, onun Pelagia ile Antiokheia sokaklarındaki ilk karşılaşmasını anlatarak yazısına devam etmiştir. Bir eşeğin sırtında gezen ve önünde hizmetkârları bulunan Pelagia, altın takıları ve süslü kıyafetleri ile başı açık bir şekilde dolaşmaktaydı, güzelliği herkesi büyülemişti ve erkekler ona kolayca âşık olabilirdi. Hem Yakup hem de piskopos Nonnos Pelagia'nın Tanrı'nın yolundan gitmesi ve münzevi bir yaşam sürmesi için dua etmişlerdir. Bu dönemdeki saygıdeğer kadınlar, erkeklerde baştan çıkarıcı hisler uyandırmamak adına başlarını ya da yüzlerini örter ve sade kıyafetler giyerlerdi, fakat Pelagia'nın dış görünüşü ise toplum tarafından son derece dikkat çekmektedir. Pelagia bu anlatıda toplumda bulunan kadınlar için geçerli olan kurallara uymamış bir şekilde bizlere tasvir edilmektedir. Piskopos Nonnos, Pelagia'nın bedensel olarak süslenmesi için değil, Tanrı için ruhunu süslemesi gerektiği fikrini savunmuştur (Brock ve Harvey, 1987: 40-43).

Piskopos Nonnos'un sözlerine kapılan Pelagia tövbe edip kurtulmak istediğine karar vermiş ve piskopos Nonnos'tan Hristiyan olmak için yardım istemiştir. Pelagia'nın dileği kabul edilir ve vaftiz edilir. Bütün servetini fakirler için Antiokheia kilisesine bağışladıktan sonra erkek kılığına girerek ve Antiokheia'dan Kudüs'e doğru yola koyulur, orada bulunan bir manastıra giderek kendini "hadım keşiş Pelagius" olarak tanıtmıştır. Thekla gibi o da yolculuk esnasında erkek kıyafetleri ile dolaşmaktadır fakat Pelagia bu giyim şeklini kimliğini açık etmemek için sürekli olarak devam

ettirmiştir. Erkek manastırında çileci bir yaşam sürer, kurtuluşa erebilmek için kadınsı özelliklerinden tümüyle vazgeçmiştir. Ölümünden sonra bedeni cenaze için hazırlandığı sırada kadın olduğu ortaya çıkmıştır, manastırda bulunan diğer keşişler bu duruma şaşırılmışlar fakat aynı zamanda erdemli Pelagia'nın aziz olabilmesi için Tanrı'ya dua etmişlerdir (Brock ve Harvey, 1987: 48-49).

Pelagia hayatta kalabilmek için herhangi bir erkeğe bağlı kalmamış, güzelliği ve akli sayesinde hayatını devam ettirmiştir, bir hayat kadını olarak kocalarının denetimi altında yaşayan kadınların aksine bir durumda olduğu aşikârdır. Hadım keşiş Pelagius olarak erkek manastırına girmiş ve manastır kurallarını çiğnemiştir, ama manastır hayatını girebilmek için kadınlığından bile vazgeçmiştir. Kadın ve erkek arasındaki dış farklılıkları bu sayede ortadan kaldırmış, seçtiği hayat tarzında başarılı bir kadın olmuş, ardından da M.S. 284 yılında 58 yaşında ölmüştür.

Tövbekâr bir fahişe olan Pelagia'nın yaşam öyküsü, Erken Hristiyanlık döneminde toplumda tek seçenekleri evlilik ya da manastır yaşamını benimsemek olan kadınların durumlarını anlamamız için bizlere yardımcı olmaktadır. Pelagia'nın yapmış olduğu meslek olan hayat kadınlığı, ailesi ve parası olmayan kadınların yaygın olarak yaptıkları bir meslekti bunun yanı sıra ticaretin gelişmiş olduğu bölgelerde kadın ticaretleri de gelişmişti, bunların arasında yoksul ailelerin ve işçilerin kızları, korsanlar tarafından kaçırılan köleler ve savaşta esir düşen kadınlar bulunmaktaydı, hatta bazı aileler kızlarını bilerek bu mesleğe yönlendirirdi, kızlar da kendi rızalarıyla bunu kabul ederdi; çünkü bu ticaret ağı çok gelişmişti. Ailesi olmayan gayri meşru yollardan doğan kız çocukları da bu tehlikenin içerisinde yer alıyordu, aç kalmaktansa hayat kadınlığı yapmayı tercih ediyorlardı. Hayat kadınlığı aynı zamanda bu dönemde oyunculuk, müzisyenlik, dansçılık gibi mesleklerle aynı kategoriye koyulurdu, eğlencelerde görev alan kadınlardan cinsel olarak da kendilerini erkeklere sunması beklenirdi (Connor, 2004/2011: 127-128).

Hayat kadınları toplumda yaygındı fakat toplumsal kurallardan ve yasalardan dışlanmışlardı, peki bu dönemde toplumdaki kadınların durumu nasıldı? Evli erkekler kolaylıkla köleler ya da hayat kadınları ile ilişki yaşayabilirdi, ama bir kadın bunu yaptığı zaman zina yapmış olarak kabul edilir ve işkence ve ölüm gibi çok ağır cezalara çarptırılırlardı. Yasalar karşısında eşit olamayan yoksul kadınlar ve hayat kadınlarının bundan kurtulmak için pek fazla şansı bulunmazdı, bir kaçış olarak

Hristiyanlığı benimsemek ve münzevi bir yaşam sürmek onlara manastırda barınma ve gıda ihtiyacı sağlamak demektir. Bunun yanı sıra kendi istekleri dışında manastıra gönderilen kadınlar da bulunmaktaydı; zina yapan bir kadın iki yıl boyunca manastırda yaşamak zorundaydı, kocası onu geri istemezse de orada kalmaya devam ederdi (Clark, 1993: 28-38).

Toplumda bu gibi istenmeyen olayların yaşanmasını engellemek için tövbekâr fahişelerin ve erkek kılığına giren rahibelerin öyküleri okunur ve topluma yayılırdı. Erken Hristiyanlık döneminde kadın azizlerin popülerliği ön plandaydı, herkes tarafından bilinir ve okunurdu. Tövbekâr hayat kadınlarına ilişkin öykülerin başında gelen, toplum kurallarını tersyüz eden ve uç bir örnek olarak nitelendirilecek olan Mısırlı Meryem ise tövbekâr bir fahişe olmasının yanı sıra çileci yaşam biçiminin en sert biçimini kendine uygulamıştı: çölde çıplak bir halde ve tek başına yaşayarak. Onun öyküsü ve azizlik mertebesine yükselmesi erken Hristiyanlık döneminin kültüründe kadınların rolleri ve bakış açılarının öğrenilmesi adına son derece önemli bir örnektir. Pelagia'dan farklı olarak daha ahlaksız bir örnek oluşturmaktadır, çünkü kendisini para için satmamış, şehvetini dindirmek için erkeklerle birlikte olmuştur. Kudüs patriği Sophronios'un (M.S. 560-638) kaleme aldığı Mısırlı Meryem'in yaşam öyküsü Pelagia'nın yaşam öyküsü gibi manastır yaşamını benimseyen keşişlere hitap eden bir tövbe öyküsüdür. Onun anlatısı Zosimas adlı bir keşişin oruç tutmak için çöle gitmesiyle başlamaktadır, oruç tutarken kimsenin onun rahatsız edemeyeceği bir bölgeye giden Zosimas, gördüğü manzara karşısında hayrete düşmüştür, karşısında çıplak ve kararmış bedeniyle duran bir kadın bulunmaktadır: Mısırlı Meryem. Zosimas'a neden onu görmeye geldiğini sorar, fakat Mısırlı Meryem Zosimas'ı tanımakta ve neden geldiğini bilmektedir (Connor, 2004/2011: 134-135).

Henüz 12 yaşındayken evden kaçıp, şehvetini dindirmek için erkekleri baştan çıkaran Mısırlı Meryem, bu dönemde toplumda daha fazla tehlike yarattığı düşünülen bir kadındı. Geçimini sokakta dilencilik yaparak ve ip eğirerek sağlardı, bir gün Kudüs'e gitmek için gemiye binen bir grup erkeğin peşine takılır ve yolculuk ücretini ödemek için kendi bedenini kullanır. Kudüs'e vardıklarında Meryem etrafı dolaşarak genç erkekleri avlamaya çalışır, gezerken kendini kiliseye giren bir kalabalığın içerisinde bulur, kendini kiliseden içeri adım atmak istemiş fakat ilahi bir gücün onu engellediğini düşünüp bir türlü kiliseye girememiştir.

Bu durumdan huzursuz olur ve Meryem Ana ikonası karşısında dua etmeye başlar, ona ahlaksız yaşamını geride bırakmak istediği ve pişman olduğunu tövbe etmek istediğini söyler. Kilisede bulunan haçı görebilirse hayatını tamamen değiştireceğinin sözünü vererek duasına devam eder, daha sonra tekrar kiliseye doğru adım atar. Bu defa engellemeden rahatça kiliseye girebilmiştir, haçı görür ve tövbe etmeye hazır bir hale gelir (Connor, 2004/2011: 136-137). Bu öyküyü okuyanlar ve duyanlar günahları ne olursa olsun tövbe etmek için her zaman bir şans olduğunu düşünüp umutlanırdı, böyle bir hayat kadınının bile tövbe yoluyla kurtuluşa erdiğini görmek toplumda kendini günahkâr olarak görenler için son derece ümit verici bir durum oluşturmaktaydı.

Mısırlı Meryem daha sonra Meryem Ana'ya nereye gideceği konusunda danışır ve ondan Ürdün ırmağını geçmesi gerektiğini orada çile çekmek için sessiz ve sakin bir yer bulacağı cevabını alır. Ürdün ırmağının bulunduğu yerde Vaftizci Yahya'nın İsa'yı vaftiz ettiği yere gider, kendisi de o ırmakta yıkanır ve kendini vaftiz eder. Daha sonra Ürdün'e giderek çölde münzevi bir yaşam sürmeye başlar. Zosimas ile karşılaştığı zaman 47 yıldır bu şekilde yaşadığını söylemiştir; onun çileci yaşamında sert bir şekilde bedeninin terbiye edilmesi vardır, çünkü o hep çıplaktı ve bu süre zarfında hiç insan görmemişti. Bu olaydan yaklaşık bir yıl sonra Zosimas tekrar Meryem'i ziyaret eder fakat onu ölmüş bir şekilde bulmuştur. Onu mezara gömdükten sonra manastırına döner ve diğer keşişlere Meryem'den bahseder. Keşişler bu yaşam öykülerini ağızdan ağıza aktararak toplumda faydalı bir çileci yaşam örneği sunmuşlardır (Connor, 2004/2011: 138).

Toplumun farklı kesimlerinde bulunan ve toplumu derinden etkileyen bu kadınların yaşam öykülerinin yanı sıra, bu dönemde imparatorluk içerisinde bulunan bazı imparatorların anneleri ve bazı imparatoriçeler de Hristiyanlığın yayılmasında ve manastırların gelişmesine katkı sağlamıştı. I. Constantinus'un annesi Helena da bu dönemde ilk ve en ünlü hacılardan biri olarak kabul edilmekteydi. 326-327 yılında Kudüs'e giden Helena'nın İsa'nın çarmıha gerilme ve dirilişine ilişkin mekânları saptadığı, İsa'nın çarmıha gerildiği haçı ve dirildiği mezarı bulduğu yönünde çeşitli efsaneler bulunmaktaydı. Helena'nın bu yerleri bulmasındaki amacı, kadın hacılar için güvenilir bir örnek oluşturmak istemesiydi (Connor, 2004/2011: 58-59).

Arcadius'un eşi Eudoxia (395-408) dindarlığını çok sayıda kilise inşa ettirerek ve azizlere ait kutsal emanetlerin koruyup yerlerini değiştirerek göstermişti. Bu kutsal emanetlere olan bağlılığı imparatorların ve halkın bu güçlü tılsımlarca korunduğu düşüncesini akıllara getirmeyi başarmıştı (Connor, 2004/2011: 87). Onun kızı olan Pulkheria ise (408-455) aşırı sofuluğa meyilli biriydi ve aldığı dini eğitim, sarayda bir manastır havası yaratmaya yetmişti (Connor, 2004/2011: 89).

İmparator Justinianus (527-565) ve eşi Theodora'nın (527-548) saltanatı döneminde yine Bizans İmparatorluğunun her köşesinde yükselen çeşitli yapıların yanı sıra özellikle manastır kurumu da imparatorluğun desteklediği bir kurum haline gelmişti. Bu dönemde toplumsal reform ve hayırseverlikler imparatoriçe olarak Theodora'nın görevi olarak kabul edildiğinden, manastır ve kiliselerin kurulmasında Theodora'nın rolü büyüktü. Prokopius'un *Gizli Tarih*'inde Theodora'nın kötü yola düşmüş kadınlar için "Tövbe" adında bir manastır inşa ettirdiğinden bahsedilmektedir (Prokopius, 1: 108).

Birçok kadın kendi isteği doğrultusunda rahibe olmayı seçti ve cinsellikten uzak durdu. Bunun en temel sebebi, kadınların kendilerini kişisel olarak Meryem ile özdeşleştirip onu yüceltmeleri idi, çünkü artık kadınlar Havva'dan gelen günah algısından kurtulmak istiyor, buna karşılık Meryem'in bakirelik saflığı ve annelik duygusuna sığınıyorlardı. Meryem'in aracılığı ile kadınlar kendilerine teselli bulmaya çalışıyor ve onun adına İsa nezdinde kurtuluşa ulaşmaya çalışıyorlardı (Connor, 2004/2011: 117). Hristiyanlıkta kadınlara cazip gelen şey belki de onlara gösterilen saygıydı. Kadınların kendi kimliklerini özgürce belirtip, toplumda özerk bireyler haline gelmelerini sağlamaları için "lanetli Havva" ve "fitne yaratan kadın" imajından kurtulması gerekiyordu, Hristiyanlığın doğasını ve işlevini anlamak özellikle kadınlar açısından önem teşkil etmekteydi (Berktaş, 2016: 18).

Hristiyanlığın yayılmaya başlaması ile beraber bekâret kavramı kadınlar için önem kazanmaya başlamış, cinsellik yaşamamış bir bedene sahip olmak kadınlar için en büyük erdem olarak görülmüştü. Bu kavramın önem kazanmasının asıl nedeni, cinselliğin "lanetli bir günah" olduğu fikrini çok geniş bir alana yaymayı başaran ilk din olan Hristiyanlığın topluma bu fikri aşılama çalışmasıydı. Tensel hazların şeytanca olduğu vurgulayan bu yeni ahlak anlayışı ile birlikte bozulan Roma

toplumu, bu yeni dinsel öğretiyle yepyeni bir yol seçebilecekti. Artık cinsellik Tanrı katında da günah olarak algılanacak bu da paganizmden kalma alışkanlıkların sonunu getirecekti. Hristiyanlığın ilk izleri Roma toplumuna ulaşmaya başladığı zamanda önceleri pek dikkate alınmamış fakat imparatorların uyguladıkları kararlar ile Hristiyanlık oldukça etkili bir din haline gelmişti.

Hristiyanlığın insanlar üzerinde yaptığı en büyük etki benliği beden ve ruh olarak ikiye ayırmasıydı. Anlayışa göre cinsel zevkler bedensel bir günah olarak görülüyor ve ruhun kirlenmesine yol açıyordu. Hristiyan inancına göre ruhun temiz kalması ancak cinsel perhizle sağlanabilirdi. Cinsel arzunun bu denli yok sayılması aslında doğaya aykırıydı; fakat inanç sayesinde arzular görmezden gelinebilirdi, işte bu noktada Hristiyan kadınların önünde çok güçlü bir örnek durmaktaydı: “Bakire Meryem.”

Bakire Meryem’in ardından, toplumdaki ideal kadın algısı kadının mütevazı ve dindar olarak yaşamasıydı. Bekâr genç kızların sokağa yalnız çıkamaz, evli kadınlar ise sadece belirli nedenlerden ötürü dışarı çıkabilirdi. Bizans toplumunun her döneminde kadının yerinin ailesinin yanı olduğu ve öncelikli görevinin çocuk doğurmak olduğu düşünülmekteydi. Fakat kadınlardan beklenen sadece bu değildi, evle ilgili tüm ihtiyaçların karşılanması, çocukların eğitimi gibi hususlarda da kadın görevlendirilmişti. Bu bağlamda, kadın ailenin bedensel ve ruhsal sağlığından sorumlu tutulmaktaydı. Bir kadın eğer evlenemiyorsa kendini Tanrı’ya adayıp manastıra girebilirdi.

Toplum tarafından pek kabul edilmese de ebelik, hemşirelik, dokumacılık veya aşçılık gibi işlerde de çalışabilirdi. Fahişelik, garsonluk, dansözlük, aktrislik gibi aşağılayıcı işlerde de mesleklerini icra eden kadınlar da bu dönemde görülmekteydi.

Bu dönemde artık kadın büyük bir itibar kazanmış, kadınlar bu sayede artık özgürce seyahat edip daha iyi bir eğitim alma şansına sahip olmuşlardı. Özellikle varlıklı kadınların Hristiyanlığın yayılmasında daha büyük bir rolü vardı, çünkü onlar manastır ve kilise yapılarının kurulup yönetilmesinde en başı çekmekteydi. Buna verebileceğimiz en iyi örnek 4. yüzyılda yaşamış Kapadokyalı ve zengin bir ailenin kızı olan Makrina’dır. O evlenmek yerine kendini İsa’ya ve onun Hristiyan öğretilerine adanmış, kölelik ve hizmetkârlığı reddedip herkesin eşit bir biçimde olduğu bir manastır ortamı yaratmıştır. Karadeniz’de ailesinden kalma bir arazide kadınlar için

büyük bir manastır kurmuş, dindarlığı ve yaptığı yardımları ile ölümünden sonra azizlik mertebesine yükseltilmiştir (Darga, 2013: 332).

Cinsiyet ayrımı meselesinde Hristiyanlık bazen radikal, bazen reformcu ve uzlaşmacı, çoğu zaman da çelişkili bir tutum sergilemişti. İsa'dan sonra dinin yayılmaya başlamasıyla beraber “baştan çıkarıcı Havva” imgesi, kilisenin cinsiyetçi tavrını koruyup kullandığı en önemli husus haline gelmişti (Berktaş, 2016: 99).

Kadınların kendilerini Havva ile Meryem arasında sıkışmış hissetmesi, İsa'nın sunduğu yeni bir teklifle artık geride kalmıştı. İsa'nın kadınlardan beklediği şey onların bekâretini muhafaza edip kendilerini Tanrı'ya adanmalarıydı. “İsa'nın en ünlü topluluğu bakireler” bu sayede, toplumda var olan ataerkil sistem içerisinde sadece biyolojik bir varlık olarak görülmecekti, kendilerini dinsel anlamda ifade edebilecek ve özerkliğe kavuşabileceklerdi. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde azizlik sıfatını elde edenlerin büyük bir kısmının kadın oluşu da bu yargıyı destekler nitelikteydi (Berktaş, 2016: 100).

Hristiyanlığın bekârete ve cinsellikten uzak durmaya verdiği önem, kadınlar için bazı olanaklar sunmuş olsa bile, geleneksel ahlakın pekişmesine de hizmet etti. Cinselliğin utanç duyulması gereken bir olay olduğu ve bu olayın tüm yükünün kadınların üzerine atıldığı, kadını aşağı bir statüye çekmekteydi. Dönemin en bilindik erkek yazarları bile kadın düşmanı bir edebiyat yaratmaya çalışmış, onları en uç noktada yorumlamışlardı.

Bu durum kadınları belirsiz bir noktada bırakmıştı. Bir taraftan Havva'nın soyundan gelen, sakınılması gereken, baştan çıkarıcı kadın olarak anılmalarına sebep olmuştu. Kilise papazları kadın tenine bir anlık bir bakışın bile korkunç bir şekilde sonlanacağını söylüyordu. Diğer bir taraftan ise kendilerini bakireliğe adanmış kadınlar şehvet düşkünü olan hemcinslerinin yoksun bırakıldığı bir konum elde etmeye başlamıştı (Freeman, 2004/2015: 592-593).

Bütün bu görüşlere rağmen, Mısır çöllerinden başlayıp, daha sonra bütün coğrafyalara yayılan Hristiyan manastırcılığının gelişmeye başlaması, Bizans kadınları üzerinde de büyük bir etki yaratmış ve kadınlara toplumda yeni bir konum kazanma şansı doğmaya başlamıştı. Artık genç kızlar, uygun görülen kişilerle evlenip çocuk doğurmak zorunda değildi, kendi hür iradesiyle karar verip kendileri

için farklı bir yön çizebilirdi, dullar hatta evli kadınlara bile bu hak tanınmıştı. Bu kadınlar artık kendilerini İsa'ya ve Tanrı'ya adayıp, onların hizmetinde de çalışabiliyorlardı (Darga, 2015: 331).

Bu çileci yaşam, kadınları evlilik ve aile hayatının yalnızlığından ve kısıtlamalarından kurtarıp, onlara yepyeni bir yaşam biçimi sağlama gayretindeydi (Duby ve Perrot 1992/2005: 412). Dul kadınlar da 4. yüzyılın sonlarına doğru hem Doğu'da hem de Batı'da kadınlar için oluşturulan manastır hareketinde oldukça hayırsever bir rol üstlenmişlerdi. Kadınların bu gücü aslında onların inançlarını nasıl aktardığı ile yakından ilişkilidir. Eski yaşamlarının sosyal ve siyasi kısıtlamalarından kurtulmak kadınlar için daha önemliydi ve bir şekilde erkeklere eş konuma gelmeleri gerekmektedir.

Genellikle kentlerde görev alan bu kadın münzeviler, manastır kurumlarının kurulmasında da son derece önemli bir rol oynamıştı. Peki, manastır kurumunun kadınlar için önemi neydi ve bu manastırlarda onlar nasıl yaşam sürmüşlerdi? Bu manastırlarda kadınlara hangi görevler verilmişti?

3.1.1. Kadın Manastırlarında Yaşam

Açık bir yasak olmamasına ve manastır kurucuları, kadınların keşişliğine izin vermesine rağmen Hristiyanlıkta keşişler genellikle erkeklerden oluşmuştu. Kadın, kişiyi günaha sevk eden bir varlık olarak görüldüğü için keşişlerin evlenmelerine izin verilmemişti. Ancak, her ne kadar erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar manastır hayatının tarihi içinde fazla rol oynamamış olsalar da, hem ilk dönem münzeviler arasında hem de manastır yaşamında yerlerini almışlardı. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, manastırlar kurulmaya başlamadan önce, Hristiyan münzevilerle birlikte, bekâret yemini etmiş kadınlar da bulunmaktaydı. Bu kadınlardan bazıları, aileleriyle birlikte yaşayarak, resmi kilisenin öğretisini takip etmişler, bazıları ise küçük gruplar oluşturarak münzevi bir yaşam sürdürmüşlerdi. Zaman içerisinde, Kilise otoritesi tarafından onaylanmak amacıyla, piskoposun eliyle takdis edilmiş ve bekâret yemini ederek kendilerini Tanrı'ya adanmışlardı. Manastır hayatından etkilenen laik ve soylu kadınlar yoluyla Hristiyanlık, imparatorluğun en üst tabakalarına kadar nüfus etmiş, sonunda onların Hristiyanlaşmasına katkı sağlamıştı

(Polat, 2004: 53). Hristiyanlığın resmi bir din haline gelmesiyle sadece toplumsal değişimler görülmekle kalmayıp, özellikle kadınların yaşamlarında köklü değişiklikler olmuştu. Manastıra girip Tanrı'ya adanan bir hayat kadınlar için Erken Hristiyanlık toplumunda saygınlık kazanmanın en kestirme yollarından biri olarak görülmekteydi (Öztürk, 2016: 22).

Peki, Bizans kadınları ve erkekleri neden manastıra giriyordu? Birçoğu için gerçek anlamda bir meslekti bu; bazı Bizanslı kızlar ve oğlanlar, çocukluktan itibaren bu dünyaya sırt çevirip kendilerini Mesih'e adama düşleri kurardı.

Bizans dünyasında manastır yaşamı çok yaygın olduğu ve büyük takdir topladığı için ana-baba da genellikle bu karara onay verirdi. Zaten bazı ana-babalar daha bebekken çocuklarını Tanrıya adıyordu; genellikle uzun süre bekledikten sonra çocuğu olan kimselerin şükran ifadesi olarak yaptığı bir şeydi bu. Bazen de özellikle anne ya da babadan birinin ölümü gibi büyük bir krizin ardından, bütün bir aile hep birlikte manastıra kapanırdı (Talbot, 1999: 168-169). Bunun yanı sıra, manastırların dini işlevi dışında dış dünyaya karşı güvenli bir sığınak haline gelmesi de bu kurumun yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştı. Bakire ve dulların yanı sıra evli kadınlar da manastır yaşamını tercih edebilirdi, hatta varlıklı ve yaşlı kadınlar da yardımcıları ile beraber manastırlara kapanıp, burada yaşamlarını sürdürebiliyordu. Manastır kurumlarında istenmeyen evliliklerden kaçmak isteyen genç kızlar, yoksullar, koca şiddeti görenler, varlıklı dullara gibi toplumun pek çok kesiminden kadın bulunmaktaydı. Hatta bazen de zina gibi suç işleyen kadınların veya siyasi, dini görüşleri sebebiyle toplum için tehlike arz eden kişilerin de manastıra girdiği görülmekteydi (Çetinkaya, 2000: 14).

Manastırlar ayrıca yardımseverlik faaliyetlerinin oldukça fazla olduğu kurumlardı ve bazılarının içinde hastane, yetimhane gibi yapılar da bulunmaktaydı. Soğuk havalarda dışarıda olan fakirler, evsiz insanlar ve dilencilere yardım edilip, yiyecek ve yatacak yer sağlanmaktaydı (Öztürk, 2016: 25). Ayrıca manastır kurmak, yeterli paraya sahip her kadın için mümkündü. Manastıra kapanmak İsa ile sembolik olarak evlenmek anlamına gelmekteydi (Öztürk, 2016: 23).

Erken Hristiyanlık döneminde manastır yaşamı yaygınlaşmaya başlamış, bakireler önemli bir yer tutmaya başlamıştı. Palladius'un bahsettiği üzere, Mısır'da bulunan

Tabennesi’de kadınlara ait bir manastırda yaklaşık 400 münzevi yaşamaktaydı. Bakirelerden biri öldüğü zaman diğerleri cesedi gömülecek bir biçimde hazırlayıp nehrin kıyısına bırakırdı. Ardından karşı taraftaki manastırda bulunan erkekler, palmiye ve zeytin yapraklarından yapılmış bir sandal ile gelip cenazeyi alıp kendi ortak mezarlıklarına gömerdi. Sadece başrahip kadınlar manastıra girebilirdi, o da sadece kutsal sayılan Pazar gününde mümkün oluyordu (Palladius, 33: 95).

Kızlar 10 yaşından itibaren manastıra girebilirdi, fakat 16 yaşına gelene kadar kesin olarak dünyayla ilgilerini kesmelerine izin verilmezdi. Kadınlar 6. yüzyıla kadar her akşam manastırlarına dönmeleri koşuluyla devlet memuru olarak çalışabiliyorlardı (Rice 1987/2002:78). Manastır kurumunun oluşmasından sonra bir akıllara bir başka soru gelmekteydi: Kadın manastırlarında neler yapılmaktaydı? Alice Mary Talbot geç dönemde tipik bir kadın manastırını şu şekilde tarif etmeye çalışmıştı:

“14. yüzyılda Konstantinopolis’te aristokrat bir kadın tarafından kurulan bu manastırda 50 rahibe bulunuyordu. Her rahibenin kendi hücresi vardı, ancak yemekler yemekhanede topluca yenirdi. İster koroda ilahi söylemek, ister mutfakta çalışmak, yemekhaneyi denetlemek, revir ya da kapı nöbeti şeklinde olsun her rahibenin bir görevi vardı. Rahibeler, yün eğirme ve kumaş dokuma gibi el işleri de yapar, bu arada yüksek sesle mezmurları okurlardı; okur-yazar olanları kutsal metinleri ve azizlerin yaşam öykülerini incelemeye uzun saatlerini ayırırlardı. Hasta bir akrabayı ziyaret gibi özel durumlar dışında rahibeler manastırdan çıkamıyordu. Dışarı çıkanlara da daima iki yaşlı rahibe eşlik ederdi. Yöredeki bir azizin mezarını ziyaret, bir yakının cenazesine katılma gibi nedenlerle, ya da manastır mülkleriyle ilgili bir davada tanıklık etme gibi manastırı ilgilendiren bir işleri olduğunda da dışarı çıkabiliyorlardı” (Talbot, 1999: 168).

Tipik bir rahibe manastırında rahibelerin el yazması eserleri kopya etmesi, ya da bunlara tezhip yapması, ilahi derlemesi, azizlerin yaşam öykülerini kaleme alması, ilahiyat incelemeleri ya da vakayiname hazırlaması pek görülmuş şey değildi. Öte yandan birçok erkek manastırında el yazması eser hazırlanmasına ayrılmış yazıcı odaları vardı ve Bizans edebiyat yaşamına damgasını vuran kişilerin çoğu da böyle manastırlardan çıkmıştı (Talbot, 1999: 169).

Bizans manastırları resmi okul öğrenimi sağlamıyordu; aslına bakılırsa çocukların eğitim amacıyla manastıra alınması bazı *typikon*’larda (manastır kuruluş belgesi) özel olarak yasaklanmıştı. Fakat manastırlar, Bizans kültürünün korunmasında önemli bir rol oynamaktaydı. Okuma-yazma bilen rahibeler, bilmeyenlere öğretmeye teşvik ediliyordu; ne de olsa ayinlerde ilahi söylemek, manastırın hesaplarını tutmak ve

kütüphane ya da arşiv görevlisi olarak hizmet verebilmek için az da olsa okuma-yazmaya ihtiyaç vardı.

Bizans'taki el yazması eserlerin büyük bölümü manastırların yazıcı odalarında üretilmekteydi ve manastır ortamı, dini şiir ya da ilahiyat incelemesi kaleme almak için gerekli olan sakinliği de, manevi teşviki de sağlamaktaydı. Keşişler ve rahibeler, manastır dışındaki Hristiyan cemaatine çeşitli yardımlar yapmaktaydı. Yoksullara genellikle ücretsiz yemek verilir; yemek, manastır kapısında, belirli bir düzene göre dağıtılırdı. Özel bayramlarda ufak miktarlarda para yardımı yapıldığı da görülürdü. İçinde hastane bulunan birkaç manastır da vardı ve çağın olanaklarıyla en iyi tıbbi hizmet buralarda sağlanmaktaydı (Talbot, 1999: 170). Manastırlar, bu kurumlara sığınan ihtiyarların yanı sıra ileri yaşlarda manastır yemini etme karar alan Bizanslı ihtiyarların da ihtiyaçlarına karşılık vermekteydi.

Çocuklarının yanında kalamayan ya da kalmak istemeyen, kendine aile dışında bir yer arayan ve maddi desteğe ihtiyacı olan yaşlı kadınlarla erkeklerin sık başvurduğu çözüm yollarından biri, manastıra kapanmaktı. Bazen evli çiftlerin bile ayrı ayrı manastırlara kapandığı görülmekteydi (Talbot, 1999: 171).

Manastır yapılarının kültür ve hayır işleri görebilmek ve böyle faaliyetlere destek olabilmek için sağlam bir gelire ihtiyacı vardı. Birçok Bizans manastırı mali açıdan iyi kaynaklara sahipti ve yüzyıllarca, hatta bazıları günümüze kadar ayakta kaldı. Manastır yaşamı, dağlardaki inziva yerlerinden kalabalık kentsel yapılara kadar çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştı. Birçok keşiş, sık sık bir manastırdan diğerine geçer, bazıları da bir dönem toplu manastırda yaşayıp, bir dönem münzevi hayat tarzını devam ettirirdi. Hayatın çeşitli dönemlerinde manastır yemini etmek mümkündü, kendilerini manastıra kapatanlar burada düşünsel uğraşlarıyla ilgilenebilir, sanat ya da hayırseverlik faaliyetlerine yönelebilir, el emeğine dayalı işler görebilir ya da çilekeşlik ve ibadetle hayatlarını geçirebilirlerdi. Manastır kurumunun Erken Hristiyanlık döneminde böyle kilit bir rol oynamasının sebebi, çeşitlilik gösteren, esnek ve akışkan bir kurum olması, toplumun ihtiyaçlarına karşılık verip her sınıftan insanın hayatını etkilemesinden kaynaklanmaktaydı.

Bunun yanı sıra, manastırdaki rutin ve ayinler, güvenlik ve istikrar sunuyor, dış dünyanın kötü olaylarına karşı güvenli bir sığınak oluşturuyordu. Günümüzde

manastır geleneği hala varlığını koruyarak Erken Hristiyanlık dönemi aracılığıyla yaşamaktaydı (Talbot, 1999: 175-176).

Bizans dönemi boyunca manastır alışkanlıkların benimsenmesiyle beraber erdemlik, fakirlik, itaat ve gereklilik gibi kavramlar önem kazanmış, bunun yanı sıra mülk ve aile gibi dünyevi bağların kopmasına da sebep olmuştu. Manastırların mimarisi, cinsiyetleri dış dünyadan koparıp birbirlerinden ayırma hususunda oldukça başarılı oldu ve insanları cesaretlendirdi (Talbot, 1998:113). Bizans kadınları ve erkekleri hayatlarının çeşitli dönemlerinde manastır yaşamını benimsemişti. Kimileri erken yaşta kimileri ise orta yaşta veya yaşlılık döneminde manastır yemini etmişti (Talbot, 1990: 129).

3.1.2. Makrina'nın Yaşamı (M.S.330-379)

Kadınlar, manastır sistemi sayesinde artık, dindarlığını göstermek için kiliseye veya manastıra adanmış bir yaşam seçip yaşamlarını sürdürme şansını elde etmişlerdi. Kadınlar Hristiyanlığın yayılmasında son derece etkili olmuşlardı; kiliseye büyük yardımlar yapmışlar ve dinin toplumun her kesimine ulaşmasını sağlamışlardı. Buna karşılık Hristiyanlık da kadınlara faal olabilecekleri yeni bir kapı açmıştı. Kadınlar artık kendilerine, kentlerde ve kırsal alanlarda, özel ve kamusal alanlarda, belirli bir cemaatin içinde yer bulmaya başlamışlardı. Birçok kadın bu dini yaşamı erkeklerden farklı sebeplerden dolayı seçmişlerdi.

Sayısı azımsanamayacak kadar kadın İsa'ya adanmış bir yaşam seçmiş, hayatlarının odak noktasını buna çevirmişti. Bu dönemde artık kadınlar kısıtlanmadan erkeklerle ve diğer kadınlarla kamusal alanlarda bir araya gelmekteydi. Kadınlar için en önemli şey evlenme kararını verebilmesiydi. Kutsal bakire veya İsa'nın gelini olarak yaşamak isteyen kadınlar hiç ummadıkları kadar özgürlüğe kavuşmuşlardı. Bu dini statü onlara yeni bir konum kazandırmıştı. İster zengin ister fakir olsun toplumun bütün kesimindeki kadınlar “baştan çıkarıcı Havva” ile “saflığın sembolü Meryem” arasında sıkışıp kalmışlardı. Onlar hem tanrının bir armağanı, hem de dünyanın bir laneti olarak görülmekteydi.

Hristiyan olarak kazandıkları yeni statüleri, geleneksel cinsiyet rollerinin köklü bir biçimde değişmesini sağlamıştı. Dönemin İncil ve kilise yazarları da kadınlar

konusunda oldukça kararsız kalmışlardı. Aziz Paulus erkekleri “Tanrının görüntüsü” olarak nitelendirirken, kadınları “yardımcılar” olarak nitelendirip onları ikincilleştirmişti. Kilise babaları olarak kabul edilen Eusebios ve Tertullianus da kadınları aşağılamaktan geri kalmamış, sadece dini faaliyetlerle uğraşan kadınların kabul edilebilir olduğunu vurgulamışlardı (Connor, 2004/2011: 37).

Kiliseye göre kadınlar bekâr bir yaşamı seçerek Havva’nın lanetinden kurtulabilirdi, Buradaki ironi aslında çileciliğin kadınlara verdiği özgürlük ve erkeklerin kadınlar üzerindeki denetiminin azalmasıydı, bu da erkekler için bir tehdit oluşturmaktaydı, çünkü kadınların geleneksel rolü evlenip çocuk yapmaktı. Bekârlık, Hristiyanlığın temel taşı haline gelmeye başlayınca, toplumun evlilik ile ilgili olan düşünceleri de değişmeye başladı. Artık manastır yaşamı süren topluluklara da katılabilmekteydiler. Vücudu üzerinde söz sahibi olmaya başlayan kadınlar artık eskisinden de güçlü bir duruma gelmişlerdi. Bu yeni yaşam biçiminin getirdiği birkaç seçenek vardı; çöle gidebilirlerdi, kendi evinin odasında kalabilir ya da manastır yaşamı süren bir topluluğa katılabilirlerdi. Yaşamları dış dünyaya kapalı bir biçimde, evlilik ve çocuk doğurma gibi nedenlerden dolayı kesintiye uğramıyordu, fiziksel bütünlüklerine saygı duyuluyordu (Connor, 2004/2011: 40). Dini yaşam kadınlar için ev yaşamının dışında olan tek kariyerdi, kararlılıkları toplumca kabul edilmiş, artık her iki cins de Tanrı yolunda birbirleriyle kaynaşma şansı bulmuştu.

4. yüzyılda aristokrat kadınlarca kurulan manastırlarda, pek çok karşıt görüşlere rağmen kadınlar kendi istedikleri gibi bir yaşam sürme hakkı elde etmişlerdi. Öğrenim hakkının erkeklerin olduğu düşünülse de kadınlar da artık eğitim alma hakkına ve erkeklerle entelektüel tartışmalara girme fırsatı bulmuştu. Erken dönem kadın çilecilerinden Makrina’nın öyküsü bizlere 4. yüzyılda yaşayan kadınların yaşamını, toplumdaki rollerinin nasıl değiştiğini ve dönemin atmosferinin nasıl olduğunu gösterir nitelikte olacaktı.

Hristiyan oldukları için zulüm gören, büyükannesi ve büyükbabası bu yolda şehit olan, Kapadokyalı seçkin toprak sahiplerine ait bir soydan gelen Makrina, babasının ölümünün ardından annesi Emmelia’nın yönetiminde kardeşleriyle birlikte yaşamaya devam ediyordu. Makrina’nın esas rolü aile içinde güçlü bir lider olması ve rahibeler manastırının kurucusu ve ilk baş rahibesi olmasıydı. Yaşamı boyunca Hristiyan

düşüncesinin bir temsilcisi ve uygulayıcısı olmuştu, ölümünden sonra da azize ilan edilmişti. Kardeşlerine hem annelik hem babalık hem de öğretmenlik yapan Makrina'dan kardeşi Gregorios “Hristiyan bir öğretmen, filozof, bütün aklı ve kalbiyle Tanrıyı arayan ve ona ulaşmaya çalışan biri” olarak bahsetmişti (Kastner, 1979: 105).

Ablasının hem aileyi hem de manastırı yönetmesindeki olağanüstü inancı ve zekâsını bizlere göstermek niyetindeydi. Ona göre ablası cinsiyet kaygısı olmaksızın bir erdem örneği göstermişti. “12 yaşında ailesinin onu evlendirme girişiminden kaçan ve asketizme yönelen biri” (Castelli 1986: 63) olarak tanımlanan Makrina, bu sayede asketizme yönelmişti. Erken Hristiyanlık dönemi için oldukça önemli bir figür olan Makrina, “insanlık erdeminin en üst zirvesine ulaşmayı başaran kişi” (Christakis 1995: 330) olarak da tanımlanmaktadır. Makrina, 4. yüzyılda akıl danışmanlığı yapan ünlü asketik bir kadındı (Kidd, 2007: 1).

Annesi Emmelia Makrina'nın bu dinsel yönünün Thekla'nın azizeliğine benzer bir ruhani liderlik olduğunu düşünmekteydi. Ev içinde ve dini alanda mükemmel bir lider oluşu ile Makrina annesini de ikna edip ona katılmasını istemişti (Mitchell, 1993:112). Makrina'nın doğaüstü bir şekilde dünyaya gelmesiyle ilgili kardeşi Gregorios onu şöyle anlatır:

“Emmelia'nın doğum zamanı geldiğinde uyuyakalmış ve kollarında hala rahminde duran bebeği taşıyor gibi görünmüş, insanüstü görünen biri de bu küçük çocuğu Thekla olarak adlandırmış. Bunu üç kere yaptıktan sonra da o kişi ortadan kaybolmuş, sancıları hafifleyene Emmelia uyanınca rüyanın gerçek olduğunu görmüş, dolayısıyla Makrina'nın gizli adı Thekla olmuş. Beliren kişi isim benzerliği ve hayattaki seçimleriyle bu çocuğun yaşamına dair bir kehanette bulunmayı amaçlamış (Makrina, 2.21-34: 27-28)”.

Gelen bu vahiy Makrina'yı Thekla ile özdeşleştirmişti. Thekla, bir bakire ve havari olarak bir yaşam sürmüştü, Gregorios da onu Thekla'nın yaşam öyküsü olan *Thekla'nın İşleri*'nden bildiği üzere belki de bu şekilde ablasını takdir etmek istemişti. Vahiy ve doğaüstü olaylar azizlerin yaşam öykülerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Connor, 2004/2011: 45).

Makrina'ya bebekliğinde annesi bakmış ve kendisine annesi tarafından bir eğitim verilmişti. Gregorios da ablasının zekâsından ve mükemmel bir eğitim almasında bahsetmişti. Klasik metinleri okumak ona göre yozlaşmıştı. Makrina, ahlaki yaşama

yardımcı olacak türden şeyler okumaktaydı. Bunun yanı sıra da becerikliydi, özellikle yün işleme konusunda oldukça başarılıydı (Connor, 2004/2011:46).

Evden dışarı pek çıkmamasına rağmen 12 yaşındayken talipleri çıkmaya başlamıştı. Babası onu genç bir avukatla evlendirmek istemiş, fakat bu genç adamın zamansız ölümüyle Makrina radikal bir karar almıştır. *Makrina'nın Yaşamı*'nda şu şekilde bahsedilir:

“Genç adamın ölümü onun evlilik planını bozunca, babasının aldığı bu kararı kabul ederek kendini evli olarak adlandırdı, yaşamının geri kalanı boyunca yalnız kalmaya yemin etti, nişanlısıyla da Diriliş gününde bir araya geleceğini umut etti (Makrina,5.1-5:30)”.

Makrina bu davranışıyla *univira* durumunu yani, tek bir evlilik yapıp ikincisini reddetme hakkını ileri sürmüştü. Makrina, bedeninkârı ve daha mükemmel bir yaşam arayışında zamanını geçirmekteydi. Kardeşi Basileios'un okuldan eve dönmesiyle beraber Makrina ona yoksulluk yaşamını seçtiğini ve kendini birçok şeyden mahrum bıraktığını söylemiştir. Felsefesini artık bütün aileye kabul ettiren Makrina, evini adeta çileciler evine dönüştürmüştü (Connor, 2004/2011: 47).

“Makrina annesini alışmış olduğu yaşam tarzından vazgeçirmeyi başarmıştı, hizmetçileriyle kendilerini aynı kefeye koymalarını istedi, onların köle veya hizmetçi yerine kız kardeş ve denk olup ortam bir yaşam sürmeyi istemişti (Makrina,7.2-8:32)”.

Artık efendi- hizmetçi ilişkisi ortadan kalkmış, eşitlikçi ve ortak bir yaşam süren kadınlar grubu oluşmaya başlamıştı. Bütün ailesini çileci yaşama ikna eden Makrina için artık geriye tek bir şey kalmıştır; o da oturdukları evden çıkıp uzaklara bir yerlere gitmek.

Makrina Pontus bölgesinde Annesi diye bilinen bir yerde çileci bir topluluk kurmaya karar vermişti. Makrina da meleksi bir yaşam sürmek için bu dünyadan vazgeçmeye başlamıştı (Connor, 2004/2011: 48). Bu esnada aile bireylerinin trajik ölümleri ile karşı karşıya kalan Makrina büyük bir üzüntü içindeydi:

“Kardeşi Naucratus'un ölümü onun ilk sınavıydı, ikincisi ise annesini kaybetmesiydi, üçüncüsü de Basileios yaşamını yitirmesiydi. Ama o yenilmek nedir bilmeyen bir atlet gibi dimdik ayakta durdu, manevi gücü onu ayakta tutmayı başarıyordu (Makrina,14.27-28:39)”.

Rüyasında bir vahiy gelen Gregorios, Makrina'yı sekiz yıldır görmemiştir. Gelen vahiy üzerine kardeşinin yanına Annesi'deki manastıra gider. Gregorios gittiğinde

kız kardeşi Makrina'yı ölüm döşeğinde görür fakat Makrina hala çileci yaşam tarzını devam ettirmektedir (Connor, 2004/2011: 49).

“Makrina'nın bulunduğu kutsal yere girdiğinde, onu çok kötü bir halde görmüştü, yatakta veya koltukta uzanmıyordu; yerde yatıyordu, üzerine çuval geçirilmiş bir tahtanın üzerinde, bir diğer tahta da yastık işlevi görmesi için onun boyun kaslarının altında duruyordu (Makrina,16.14-19:41)”.

Makrina son nefesini verirken ruhun ölümsüzlüğüne dair uzun bir dua okur ve yaşama veda eder. Cenazede rahibeler ağıtlar söylemeye başlar. Makrina'nın kadınlar için yaptığı iyilikler bu esnada ortaya çıkmaktaydı:

“Ona anne ve bakıcı diye hitap eden kızların üzüntüsü diğerlerinden çok farklıydı, çünkü o kıtlık sırasında onları alıp bakmış ve sağlıklarına kavuşturmuştu, onları manastır yaşamının yolunu gösteren bizzat kendisiydi (Makrina, 26.29-34:51)”.

Yaşam öyküsünün son kısmında Makrina'nın sıradan insanlarca anlatılan mucizevi yönünden bahsedilmektedir. Makrina'nın verdiği bir merhem sayesinde küçük bir kız çocuğunun gözündeki hastalığın iyileşmesi, tahıldan iyi mahsul alınan bir tarım mucizesi, ruh çıkarma, kehanetler ve lanetler gibi olaylardan söz edilmektedir (Connor, 2004/2011: 51).

Makrina'nın bu denli güçlü olmasının sebebi aslında çileci yaşamın getirdiği yararlı bir Hristiyan yaşamı için çabalamış olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu dönemdeki kadınların yaşamına baktığımızda geleneksel rolleri dışında örnek alabilecekleri pek kimse bulunmadığından Makrina'nın büyük bir ilham kaynağı olması aslında bize hiç şaşırtıcı gelmemelidir. Kadınların diğer kadınlara olan inancı ve güveni sayesinde bu çileci yaşamda birbirlerine yardımcı olmuşlar, imkânı olan kadınlar olmayanlara yardım ederek bu topluluğun genişlemesinde oldukça etkili olmuşlardır.

Gregorios'un bizlere vermek istediği mesaj belki de şuydu: bir kadının bir erkekle denk hatta azimli ve inançlı olmasıyla erkeklerden daha üstün bir konuma gelebilecek olması. Gregorios kız kardeşi Makrina'yı övgü dolu bir anlatımla bizlere tasvir etmiş, ondan “ailemizin en büyük gurur kaynağı” olarak bahsetmiştir. Gregorios'un anlatımı kadınlar üzerinde yazılan kötü yazıların aksine erkek bir yazar tarafından bir kadına yapılan övgüyü ve pozitif bir cinsiyet ayrımcılığını gözler önüne sermektedir.

Onun ablasına duyduğu saygı sayesinde bir kadının ev alanındaki yaşamı önem kazanmıştır. Normal şartlarda babanın ölümünün ardından aile yönetimi oğullar tarafından yürütölmeye devam ederken, Makrina kadın olarak bu sorumluluğu alan ilk kişi olmuştur. Bu sorumluluğu aldığı zaman bile bir kadın olarak kimliğini sürdürmeyi başarmış, erkek ve kadının, ailesinin ve çilecilerin mükemmel bir karışımını oluşturmaktadır. Hem ideal bir kadın hem de çilecilik yaygınlaşmadan önce bu yaşamı seçen bir kadın olarak topluma örnek teşkil eden bir birey olmuştur. Kardeşinin onun yaşam öyküsünü yazması sayesinde Makrina'nın yaşamı Hristiyanlık toplumundaki diğer kadınlara cesaret vermiştir.

SONUÇ

Manastır hayat tarzı birçok dinde var olan bir yaşam biçimi olarak kabul görmektedir. Bu olguyu ortak paydada toplayan etken ise bu hayatın dünyevi işlerinden uzaklaşarak, mükemmeliyete ulaşma isteğiyle beraber kurtuluşa kavuşma isteğidir.

Manastır yaşamı Hristiyan dininin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu yaşam biçimi Hristiyanlığın en erken dönemlerinde başlamış ve keşişleri böyle bir yaşam biçimine sevk etmiştir. Hristiyan manastır yaşamı kendi dini değerlerinin yanı sıra, Asketizm, Neo-Platonizm ve Musevilik gibi diğer dinlerden ve bazı felsefi akımlardan da etkilenerek gelişmeye devam etmiştir.

İsa'nın, dünyevi hayatın işlerine bağlanmamayı ifade eden söylemleri de keşişlerin münzevi hayata geçmesini önemli bir derecede etkilemiştir. Ayrıca manastır hayatı dönemin siyasi olaylarından da etkilenmiş ve Roma İmparatorluğu'nun egemenliği zamanında zulüm gören bazı Hristiyanların da münzevi bir yaşam sürmek adına çöllere çekildiği ve zaman içerisinde de münzevilerin artmasıyla beraber, münzevi toplulukların da oluşmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Doğu Hristiyanlığında manastır yaşamı, Mısır'da yaşayan Hristiyanlar arasında başlamış ve buradan Filistin, Suriye, Anadolu ve Yunanistan'a kadar yayılmıştır. Benimsedikleri hayat tarzı açısından keşişler iki gruba ayrılmıştı; tek başına çöle veya ıssız bölgelere çekilerek münzevi bir yaşam sürenler ve toplu halde manastırlarda ikamet edenler. Manastır yaşamında cinsiyetler arasında ciddi bir ayırım olduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel sebebinin altında ise yaratılıştan kaynaklanan, yani erkeğin kadından üstün bir varlık olarak yaratılması ve toplumun genelinde bu şekilde algılanması düşüncesi yatmaktadır.

Hristiyanlıkta erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar manastır hayatında daha az bir alan kaplasalar da Hristiyanlıkta çok daha önemli bir konuma gelmiştir. Kadınların çektiği zorluklara rağmen, Hristiyanlıkta kadınlar manastır hayatında kendilerine bir yer edinmişler ve erkekler kadar büyük bir role sahip olmasalar da kurtuluşa giden yolu manastır hayatında bulmuşlardır.

Kadının toplumdaki yeri ilk çağlardan bu yana değişime uğrasa da, erkek egemenliği altında ezilmekten kaçamamıştır. Toplumsal yaşam içerisinde kimi zaman kutsal bir varlık olarak görülen kadın kimi zamanda değersizleştirilip itibarsızlaştırılmıştır. Aslında kadına gösterilen bu değer ve değersizleştirme olgusu dönemlere göre değişiklik kazansa da, “ilk çağlarda ana tanrıça sembolü olma” şeklinde de kadın yüceltilmiş bir varlık olarak görülmekteydi.

Öyle ki bu durum kadını erkekten ne daha üstün ne de eşit bir duruma getirmeyi başarmıştır. Zira Bizans kadınlarının tarih süreci boyunca incelenmesinde de aynı durum söz konusudur. Hatta Bizanslı tarihçiler sadece önemli gördükleri kadın şahsiyetleri ele almışlar, sıradan kadınları meçhul bir grubun içerisinde bırakmayı tercih etmişlerdir. 19. yüzyılın ortalarına kadar kadınlar haklar bakımından ihmal edilmiş, en ağır zulüm ve baskılar içerisinde yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Uygar bir toplum olduğu düşünülen Eski Yunanlılar kadınların medeni hakları adına hiçbir koruma da bulunmamışlardır. Hatta bu durum Eski Roma’da devam etmiştir. Şeytanla bir tutulan kadın, ruhsuz ve sadece bir şehvet objesi olmaktan öteye gidememiştir.

Ortaçağ’da Bizans’ın en görkemli dönemlerinde bile kadının sosyal statüsü çok düşüktür. Çünkü kadının hayatı, babasının ya da eşinin tasarrufunda, sadece erkeğin malı ve kölesi olarak kabul edilmiş, kadına yönelik hiçbir kolaylık ve eşitlik sağlanmamıştır.

4. yüzyıla bakıldığında toplumda görülen en büyük değişimlerden biri de artık kadınların toplum içerisindeki rollerinin değişmeye başlamasıdır. Eskiçağ Hristiyanlığına bakıldığında kadının iki zıt kategori içerisinde değerlendirildiği görülmektedir; bir taraftan Havva’nın izini taşıyan ve itaatsizliğin sembolü olan kadın, bir diğer taraftan da kendini dinine adanmış ve mütevazı bir karakter olan Meryem. Bu iki zıt kutup ’un yanı sıra, Erken dönem kadın çilecilerinden olan Makrina, Thekla, Egeria, Pelagia ve Mısırlı Meryem gibi kadınların yaşam öyküleri bizlere 4. yüzyılda yaşayan kadınların yaşamlarının ve toplumdaki rollerinin nasıl değiştiğini kanıtlar niteliktedir.

Özellikle Makrina, toplumda geleneksel rollerin dışına çıkan sıra dışı bir karakter olarak görülmüş ve Erken Hristiyanlık dönemindeki kadınlar için öncülük eden

kadınlar olarak ortaya çıkmışlardır. Bir kadının azmi ve inancının onu kurtarması ve eğer isterlerse erkekler kadar ve erkeklerden daha üst bir konuma gelebileceklerinin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra bulunduğu dönemde bizlere piskopos olan üç erkek kardeşini kazandırdı: Nyssa'lı Aziz Gregorios, Aziz Basileios ve Aziz Petrus.

Genel olarak değerlendirildiğinde manastırlar Hristiyanlığın ortaya çıkışından da önceki bir aşamada toplumsal nedenlerle ortaya çıkmış olup Hristiyanlık ile birlikte kendine zemin bulmuş ve güçlenerek devam etmiştir. Hatta toplum üzerinde o kadar büyük bir etki yaratmıştır ki kilise kurumuyla rekabet eder hale gelmiştir. Manastır ve bu kurumun özünü oluşturan toplumdaki yalıtık münzevi yaşam biçimi, bu kurum içerisindeki keşişlere dinsel bir arınma sağlamanın yanında baskıcı siyasal otoriteler, toplumsal ve ekonomik sınıf anlayışının getirdiği eşitsizlik ve adaletsizliklere karşı bir protesto ve kaçış olanağı sağlamıştır. Buradan hareketle, kadın manastırlarını günümüzdeki “Mor Çatı” kurumuyla özdeşleştirebiliriz. Kadınlar için ise manastır kurumunun ortaya çıkış ve gelişim sebepleri ile ilgili yukarıda sıralanan sebeplere dönemin katı ve ezici cinsiyet ayrımı da eklendiğinde, manastır kurumunun gelişiminde kadınların baskıcı ataerkil toplumlarda insani haklarını kısmen de olsa koruyabilmelerinde manastırların etkisinin büyük olduğu görülebilmektedir.

ANTİK KAYNAKLAR

Aristoteles, (1993). *Politika*, (Çev. M. Tuncay). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Athanasius, (1987). *Fathers of the Third Century: Athanasius: Select Writings and Letters, NPNF*. (Çev. P. Schaff). Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company.

Gregory, Bishop of Nyssa.(1989). *The Life of Saint Macrina*, (İngilizce'ye Çev. K. Corrigan). Toronto: Peregrina Publishing Co.

Hesiodos, (1977). *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, (Çev. S. Eyüpoğlu ve A. Erhat). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hieronymus, (1892). *Fathers of the Third Century Jerome: Letters and Select Works NPNF*. (Çev. P. Schaff). Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company.

Palladius, (1985). *Dialogue on the Life of St. John Chrysostom, Ancient Christian Writers*. (Çev. R. T. Meyer). New York: Newman Press.

Platon, (2005). *Devlet*. (Çev. C. Saraçoğlu ve V. Atayman). İstanbul: Pordo Siyah.

Platon,(1989). *Timaios*. (Çev. E. Güney ve L. Ay). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Platon,(2014). *Şölen*. (Yunanca'dan Çev. E.Çoraklı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Prokopius, (2001). *Bizans'ın Gizli Tarihi*, (Çev. O. Duru). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tertullianus, (1885). *Fathers of the Third Century Tertullian: Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second ANF*. (Çev. P. Schaff). Michigan:WM. B. Eerdmans Publishing Company.

The Life of The Holy Martyr Thecla of Iconium, (1820). *Acts of Paul and Thecla*.(İngilizce'ye Çev. J. Jones).

MODERN KAYNAKLAR

- Akalın, A. (2003). Eskiçağ'da Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı. *Ankara Üniversitesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33/21, 18-47.
- Atiya, A.S. (2005). *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, (Çev. N. Hiçyılmaz). İstanbul: Doz Yayınları. (Eserin orijinali 1968'de yayımlandı).
- Baş, B. (2013). Hristiyan Manastırcılığının Doğuşu. *Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44/1, 183-204.
- Berktaş, F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Brook S.ve Harvey S. (1987). *Holy Women of Syrian Orient*, Berkeley: University of California Press.
- Brown, P. (2017). *Geç Antikçağ Dünyası*, (Çev. T. Kaçar). İstanbul: Alfa Tarih. (Eserin orijinali 1971'de yayımlandı).
- Brown, P. (1988). *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, Columbia University Press: New York.
- Brown, P. (1971). The Rise and Function of the Holy man in Late Antiquity, *The Journal of Roman Studies*, 61, 80-101.
- Castelli, E. (1986). Women's Sexuality in Early Christianity, *Journal of Feminist Studies in Religion*, 2/1, 61-88.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Christakis, C. B.(1995). Woman Christian Sage Of Fourth Century: Macrina Virgin Philosopher. *Theologia*, 66/2, 331-361.
- Clark, G. (1993). *Women in Late Antiquity: Pagan and Christian Lifestyles*, Oxford: Clarendon Press.
- Connor, C. L. (2011). *Bizans'ın Kadınları*, (Çev. B. Cezar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı).
- Çelebi, B. (2015). *Eskiçağ'da Kadın*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Çetinkaya, H. (2000). Bizans Manastırlarının Tarihsel Gelişimi, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15, 10-18.
- Darga, A. M. (2013). *Anadolu'da Kadın*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Duby, G. , Perrot, M. (2005). *Kadınların Tarihi- Cilt I*, (Çev. A. Fethi). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı).

Erişgin, Ö.S.(2013). Roma Toplumunda Kadının Konumu, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2, 1-31.

Freeman, C. (2015). *Mısır Yunan ve Roma*, (Çev. S.K. Angı). Ankara: Dost Yayınevi, (eserin orijinali 2004’te yayımlandı).

Freeman, C. (2000). *The Greek Achievement: The Foundation of the Western World*, New York: Penguin Books.

Frend, W.H.C. (1994). *The Early Church*, Minneapolis: Fortress Press.

Garland, R. (1993). *The Greek Way of Life*, New York, Cornell University Press.

Gibbon, E.(1995). *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, (Çev. A. Baltacıgil). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1987-1988’de yayımlandı).

Hançerlioğlu, O. (2012). *Felsefe Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaçar, T.(1-4 Mart 2004). Eskiçağ Anadolu Hristiyanlığında Kadın: Montanizm Örneği, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*, İstanbul Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.

Kaçar, T. (2002). Montanizm: Erken Kilisede Çatışan Gelenekler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17/1, 39-59.

Kaçar, T. (2015). *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Kastner, P. W. (1979). *Macrina: Virgin and Teacher*, *United Theological Seminary of the Twin Cities*, Andrew University, New Brighton, Minnesota.

Kastner, P.W. (1981). *A Lost Tradition: Women Writers of the Early Church*, Washington D.C., University Press of America.

Kızıl, H. (2010). Hristiyan Monastisizminin Kuruluşu, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12/2, 34-67.

Kidd, E. (2007). *The Virgin Desert: Gender Transformation in Fourth-Century Christian Asceticism*,8/2, 1-18.

Kingsley, K. (2003). Manastır Mimarisi Üzerine, (Çev.S.Çift). *Bursa: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12(2), s. 349-360. (Eserin orijinali 1987’de yayımlandı.)

Küçük, A. ,Tümer, G. (2009). *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayıncılık.

Lowther Clarke, W. K. (1916). *St. Gregory of Nyssa: The Life of St. Macrina*, London: Society for Promoting Christian Knowledge.

Mango, C. (2016). *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: YKY. (Eserin orijinali 1994'te yayımlandı.)

Meinardus, O.F.A. (1999). *Monks and Monasteries of the Egyptian Deserts*, Egypt: The American University in Cairo Press.

Mitchell, S. (1993). *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor Volume II: The Rise of the Church*, Oxford; Clarendon Press.

Mitchell, S. (2016). *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. T. Kaçar). Ankara: Türk Tarih Kurumu. (Eserin orijinali 2016'da yayımlandı.)

Öztürk, N. (2016). *Bizans'ın Asil Kadınları*, İstanbul, E yayınları.

Polat, S. (2004). *Hristiyanlık'ta Manastır Hayatı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rapp, C. (2006). Desert, City and Countryside in the Early Christian İmagination, *Church History and Religious Culture*, Special Issue: The Encroaching Desert: Egyptian Hagiography and the Medieval West, 86:1-4, 93-112.

Rice, T.T. (2002). *Bizans'ta Günlük Yaşam*, (Çev. B. Altınok). İstanbul: Özne Yayıncılık. (Eserin orijinali 1987'de yayımlandı.)

Sennett, R. (1994). *Flesh and Stone: The Body and The City in Western Civilization*, New York: W.W. Norton Company.

Speake, G. (1995). *Dictionary of Ancient History*, London: Penguin Books.

Talbot, A.M.(1999). Bizans Manastır Sistemi'ne Giriş. *Cogito*, 17, 161-176.

Talbot, A.M.(1998). Women's Space in Byzantine Monasteries. *Dumbarton Oaks Papers*, 52, 113-127.

Talbot, A.M. (1990). The Byzantine Family and the Monastery. *Dumbarton Oaks Papers*, 44, 119-129.,

Taşpınar, İ. (2006). Hz. İsa Döneminde Bir Münzevi Cemaat: Esseniler, *Köprü: Üç Aylık Fikir Dergisi*, 93, 1-8.

Temiztürk, H. (2016). Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi, *KTÜİFD*, 3/1, 35 - 61.

Temple, D. (2011). *The Ecology of Equality: From Dominance to Shared Sacredness*, New Jersey: Transaction Publisher.

Tiryaki, A. (2007). Erken Hristiyanlık Dönemi'nde Manastır Sistemi'nin Doğuşu, *Sanat Tarihi Dergisi*, 16/2, 50-65.

Toprak, B. (6-8 Mayıs 2013). Montanizmin Ortaya Çıkışı, *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı IV*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Tural, M. (2011). *Ortaçağ Doğu Hristiyanlığında Manastır Hayatı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türk Diyanet Vakfı. (2003). *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları.

Yeşilyaprak, F. (2004). *Aziz Augustinus ve Asli Günah Anlayışı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

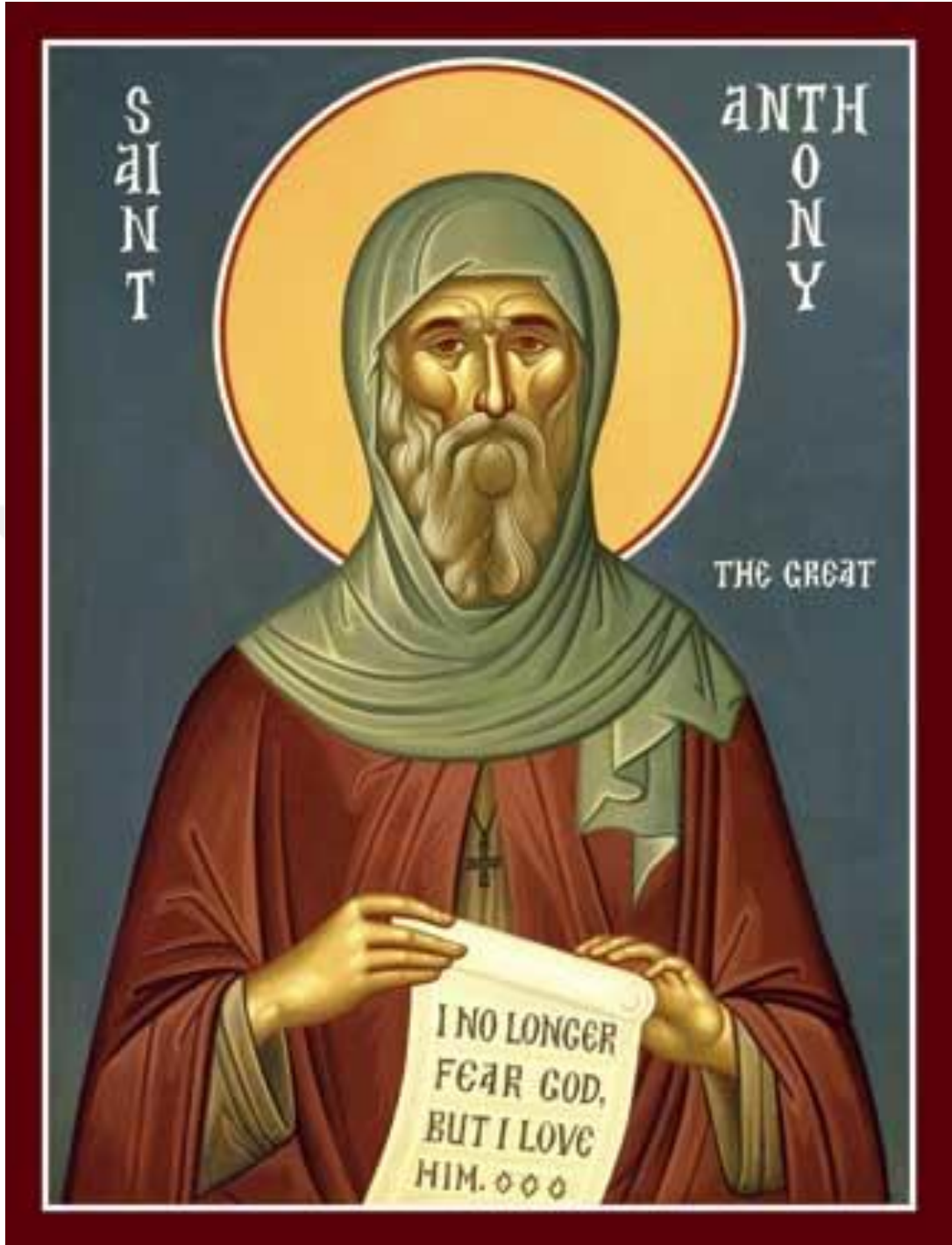
Yıldız, M., Meçin, M.M. (2013). Gnosist bir Yahudi Tarikatı: Esseniler, *Türk-İslam Medeniyeti, Akademik Araştırmalar Dergisi*, 8/16, 33-56.

EKLER

- Resim 1. <https://solzemli.wordpress.com/2008/11/19/saint-paul-the-simple-and-the-mercy-of-god/>
- Resim 2. <https://www.lychnos.org/calendar/anthony-the-great/2018-01-17/>
- Resim 3. <http://antiochpatriarchate.org/en/page/saint-pachomius-the-great/539/>
- Resim 4. <http://www.fourthcentury.com/pachomian-monastery-map/>
- Resim 5. <http://www.aoiusa.org/st-basil-the-great-and-christian-philanthropy/>
- Resim 6. <http://www.archangelsbooks.com/proddetail.asp?prod=HTM-A306>
- Resim 7. <https://www.egeria-services.com/egeria-our-patron.html>
- Resim 8. <https://caminocisterciense.blogspot.com/2011/07/egeria-y-su-viaje-tierra-santa.html>
- Resim 9. <https://www.johnsanidopoulos.com/2015/10/the-life-of-saint-pelagia-of-antioch.html>
- Resim 10. <http://palamas.info/homily-sacraments-of-gods-mercy/>
- Resim 11. <http://www.atelier-st-andre.net/htresol/marie-egypt.html>
- Resim 12. http://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=714

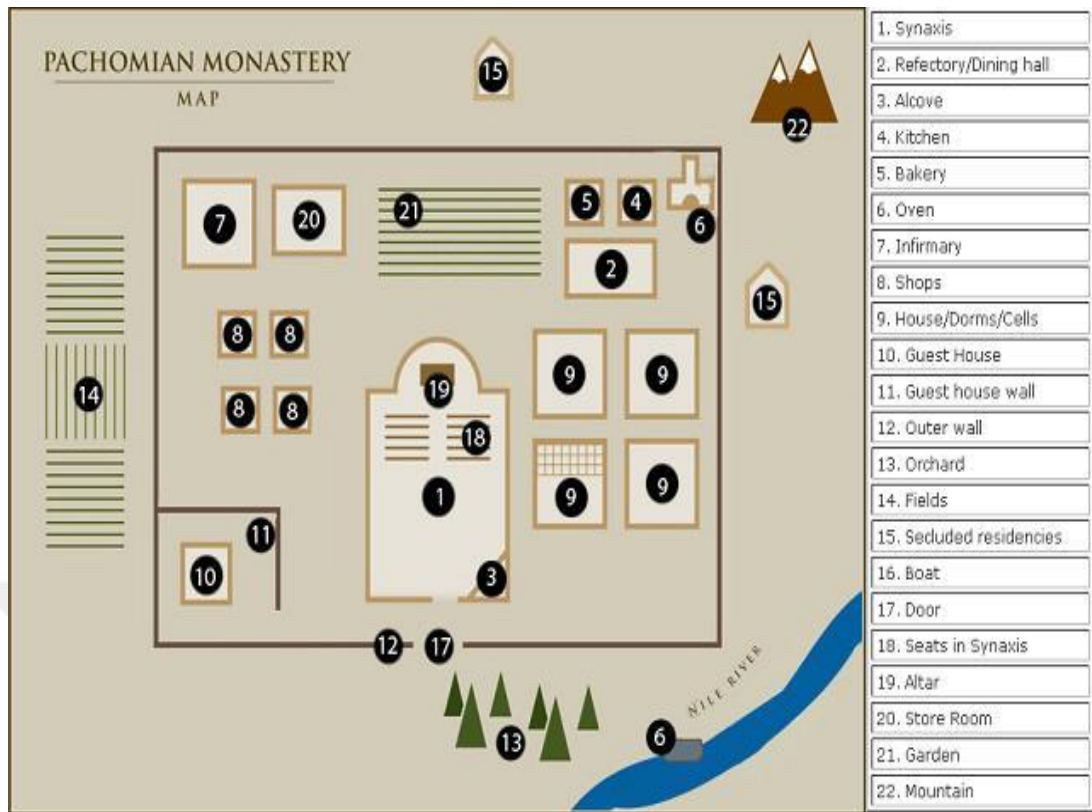
Şekil 1: Aziz Paulus

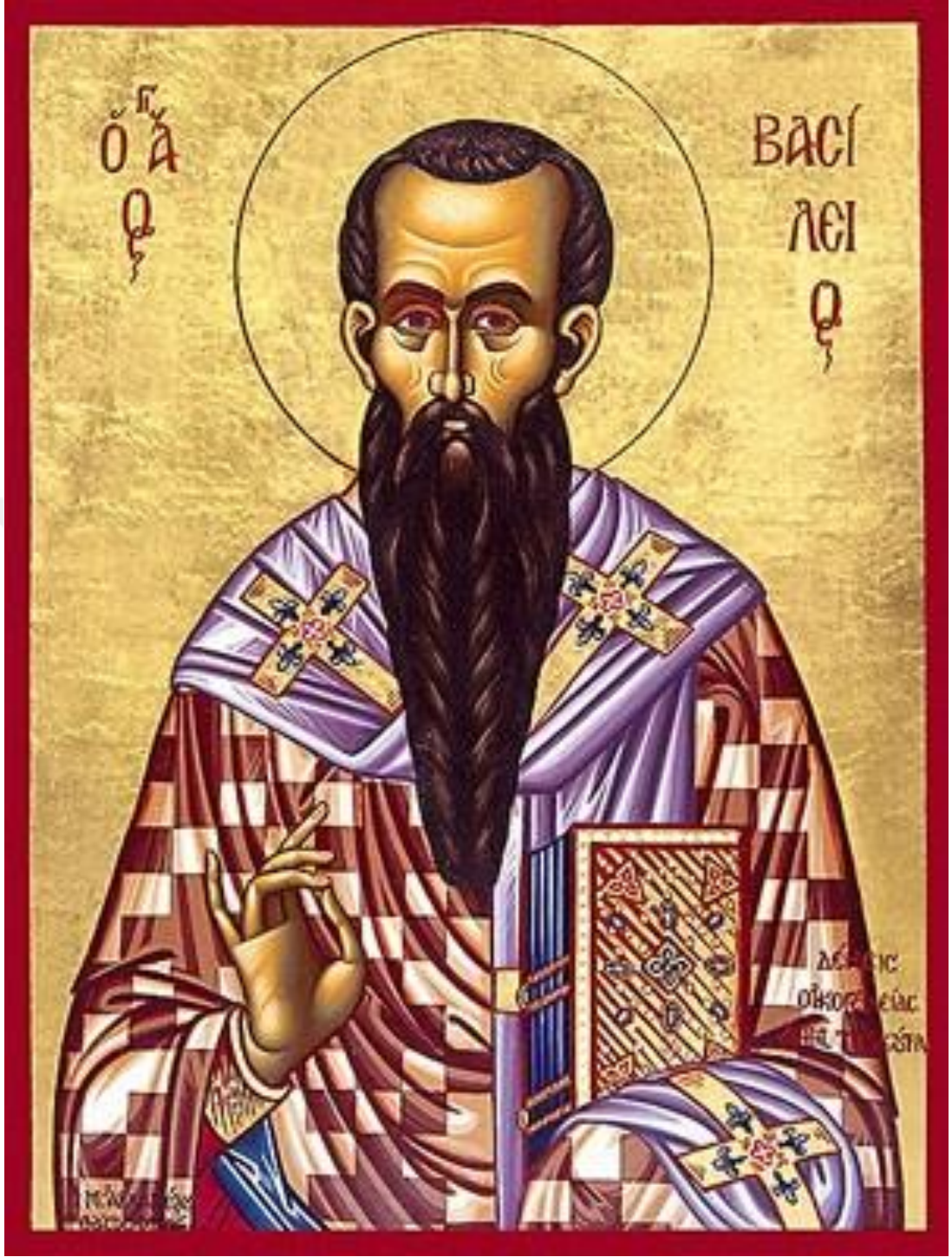
Şekil 2: Aziz Antonios

Şekil 3: Aziz Pakhomius

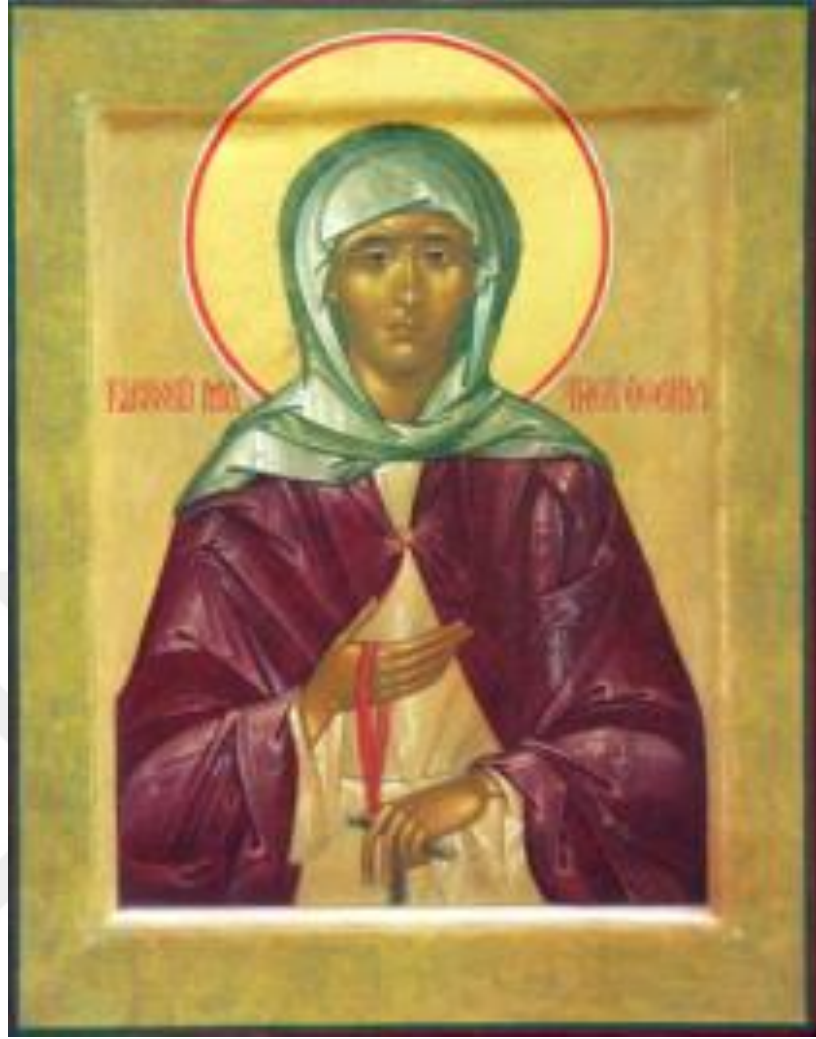
Şekil 4: Pakhomian Manastır Sistemi

Şekil 5: Aziz Basileios

Şekil 6: Azize Thekla

Şekil 7: Hacı Egeria

Şekil 8: Hacı Egeria

Şekil 9: Azize Pelagia

Şekil 10: Mısırlı Meryem ile Keşiş Zosimas

Şekil 11: Mısırlı Meryem

Şekil 12: Azize Makrina

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sinem AYABAK
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 24 Ocak 1992, Ankara
Elektronik Posta : sinemayabak92@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	PAÜ, Fen-Edebiyat Fakóltesi Arkeoloji Bölümü	2014
Yüksek Lisans	İMU, Sosyal bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı	2018

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce.

HOBİLER

Fotoğraf çekmek, yabancı dil öğrenmek, çizgi roman okumak, spor yapmak.